

Drodzy Innowatorzy!

W ramach *Śląskiej Przestrzeni Innowacji* staramy się poznać problemy mieszkańców województwa śląskiego oraz znaleźć innowacyjne pomysły na ich rozwiązanie. W ciągu ostatnich miesięcy instytucje, organizacje pozarządowe, przedsiębiorstwa i samorządy z terenu województwa śląskiego przysyłały nam opisy wyzwań, z którymi spotykają się na co dzień. Wybraliśmy **33** podmiotów, które zaproponowały **53** najciekawsze i najpilniejsze do rozwiązania kwestie reprezentujące następujące kategorie:

1. rozwój białych miejsc pracy,
2. rozwój zielonych miejsc pracy,
3. niwelowanie skutków społecznych ubóstwa energetycznego,
4. niski wskaźnik zatrudnienia osób 50+,
5. niski wskaźnik zatrudnienia kobiet,
6. depopulacja,
7. rewitalizacja miast w wymiarze społecznym.

Zapraszamy do zapoznania się z opisami wyzwań i zgłaszania pomysłów na ich rozwiązanie. Do konkursu można także zgłaszać innowacje, które dotyczą innych wyzwań związanych z obszarami tematycznymi.

Spis treści

Białe miejsca pracy	4
1. Efektywna rekrutacja w placówce pomocowej.....	5
2. Miasto zintegrowane dla komfortu osób z niepełnosprawnościami	7
3. Mniej dokumentów, więcej czasu dla pacjentów szpitala psychiatrycznego	8
4. Sprawne procesy sądowe, więcej czasu dla personelu oddziału psychiatrycznego	11
5. Asystent pracowników medycznych	13
6. Terapia polisensoryczna dla osób starszych z demencją i osób obłożnie chorych	15
7. Zarządzanie jakością usług opiekuńczych świadczonych w domu pacjenta	17
8. Mniej zmarnowanego jedzenia w przedszkolach i szkołach	18
9. Podwyższenie kwalifikacji pracowników medycznych-edukatorów żywieniowych.....	21
10. Lekarz geriatra dostępny dla pensjonariuszy Domu Pomocy Społecznej	23
11. Emocje osób starszych i z niepełnosprawnością pod opieką	25
Zielone miejsca pracy.....	28
12. Ekologiczna gastronomia.....	29
13. Zgłaszanie braku odpadów, lepsze gospodarowanie zielonymi miejscami pracy.....	30
14. Dyscyplina w segregacji, szybsze sortowanie.....	31
15. Współpraca mieszkańców i samorządu dla lepszego gospodarowania odpadami komunalnymi	33
16. Energetyka obywatelska w trosce o kieszenie mieszkańców.....	35
17. Wysypisko miejskie wolne od jednorazowych naczyń	37
Społeczne skutki ubóstwa energetycznego	40
18. Koniec z kredytami na nowe kotły	41
19. Dostęp mieszkańców gminy do programów wspierających wymianę kotłów.....	42
20. Wsparcie dla mieszkańców miasta inwestujących w termomodernizację budynków	46
Niski wskaźnik zatrudnienia osób 50+	48
21. Osoby starsze idealnie pasujące do rynku pracy.....	49
Niski wskaźnik zatrudnienia kobiet	52
22. Kompleksowe wsparcie aktywizacyjne dla pieczy zastępczej.....	53
23. Optymalizacja czasu pracy edukatorek domowych	55
24. Aktywne i przedsiębiorcze kobiety w rewitalizowanym centrum miasta	56
25. Wsparcie w wejściu na rynek pracy dla mieszkank gminy	58

Depopulacja	61
26. Meldunki dla nieformalnych mieszkańców miasta	62
27. Skuteczna polityka senioralna	64
28. Przyjazny system dla repatriantów w mieście	65
29. Modelowe rozwiązania mieszkaniowe dla młodych ludzi	67
30. Badania nad emigracją absolwentów miejskich szkół i uczelni.....	69
Rewitalizacja miast w wymiarze społecznym	71
31. Tętniąca życiem ulica Warszawska.....	72
32. Ośrodek Kultury pełen młodzieży.....	73
33. Mieszkańcy dbający o dzielnicowy rynek	75
34. Nowa, industrialna wizytówka miasta.....	77
35. Przyroda ocalona przed aktami wandalizmu.....	79
36. Tereny przemysłowe pod opieką przedsiębiorców.....	81
37. Wolontariusze z niepełnosprawnością intelektualną	84
38. Aktywność ruchowa w zrewitalizowanym budynku miejskim	85
39. Osoby starsze w procesie rewitalizacji	87
40. Natura i zdrowe nawyki w walce z otyłością	88
41. Ogród przy domu kultury przestrzenią edukacji środowiskowej	90
42. Edukacja rewitalizacyjna mieszkańców	91
43. Zmniejszenie zadłużenia mieszkańców dla poprawy ich jakości życia	93
44. Osoby z niepełnosprawnościami w procesie rewitalizacji	95
45. Liderzy lokalni w pałacu.....	97
46. Zaangażowanie mieszkańców we współtworzenie przestrzeni budynku byłej sprężarkowni....	99
47. Ożywienie centralnego punktu miasta.....	100
48. Kamienica w centrum miasta – przestrzeń do rozwoju mieszkańców.....	102
49. Oferta zajęć dla osiedlowej młodzieży	103
50. Aktywizacja seniorów w przestrzeni pałacu.....	107
51. Zapobieganie uzależnieniom młodych	109
52. Komfort osób niewidomych w komunikacji miejskiej.....	111
53. Powrót turystów i mieszkańców na słynącą z kultury ulicę miasta.....	113

Białe miejsca pracy

Białe miejsca pracy są związane ze świadczeniem usług medycznych, pielęgnarskich, fizjoterapeutycznych oraz opiekuńczych. W województwie śląskim istnieje ryzyko pogłębienia się problemu dostępu do opieki zdrowotnej ze względu na starzenie się pracujących w tym sektorze grup zawodowych. W 2016 roku mediana wieku lekarzy specjalistów czynnych zawodowo wyniosła 53 lata, a pielęgniarek i położnych 48 lat. W województwie stwierdzono także deficyt pracowników na stanowiskach, takich jak: opiekun osoby starszej, opiekun w domu pomocy społecznej, rejestrator medyczny. Specyfika białych miejsc pracy sprawia, że pracownicy mierzą się ze szczególnymi wyzwaniami związanymi ze stresem, wypaleniem zawodowym czy komunikacją z pacjentami.

Przykładowe problemy:

- Potrzeba rozwijania kwalifikacji osób wykonujących „białe zawody”, przede wszystkim w zakresie: rozwijania umiejętności społecznych, kompetencji zarządczych oraz e-umiejętności.
- Starzenie się białego personelu, niewystarczająca zastępowalność pokoleń w zawodach medycznych.
- Niewystarczające zainteresowanie podejmowaniem kształcenia i pracy zawodowej w białym sektorze.
- Niewystarczająca liczba lekarzy geriatrów.

1. Efektywna rekrutacja w placówce pomocowej

ZAMAWIAJĄCY: Fundacja Chrześcijańska Adullam

OBSZAR PROBLEMOWY: rozwój białych miejsc pracy

OPIS PROBLEMU:

Fundacja w ramach swojej działalności między innymi świadczy usługi oraz oferuje wsparcie w zakresie asystentury i usług opiekuńczych dla osób z niepełnosprawnością, a także równolegle realizuje zadania w zakresie przeciwdziałania zjawisku bezdomności i wsparcia osób w kryzysie bezdomności. Podstawą skutecznego wsparcia w obu tych obszarach jest właściwe i jak najbardziej szczegółowe oraz zindywidualizowane zdiagnozowanie problemów, potrzeb i oczekiwań osób, które mają być objęte wsparciem. Bazując na wieloletnim doświadczeniu, Fundacja opracowała model działania i realizacji zadań oraz podstawowe narzędzia diagnostyczne (karty wywiadów, karty analizy potrzeb). Opiera się także na sformalizowanym systemie sporządzania i obrotu dokumentacją.

Narzędzia i system sprawdzały się w dotychczasowym modelu wsparcia, jednakże w obliczu nieustannego zmieniania się warunków społecznych i cywilizacyjnych, a przede wszystkim w obliczu wyzwań jakie postawiła przed Fundacją pandemia COVID – 19 okazało się, że konieczne jest przededefiniowanie dotąd stosowanych metod i ich aktualizacja. Obecnie przy zakwalifikowaniu do objęcia wsparciem stosowanych jest 16 dokumentów, w tym złożonych narzędzi diagnostycznych.

Przy skali wsparcia (ponad sto osób objętych wsparciem asystenckim i opiekuńczym i około 120 osób wspartych w kryzysie bezdomności) generuje to bardzo duży nakład pracy Stwarza to dwa podstawowe problemy: długi czas sporządzania dokumentacji i sporządzania diagnozy oraz bardzo utrudniona ich digitalizacja (konieczność wykonywania bardzo dużej ilości skanów). Konieczne jest opracowanie systemu oraz narzędzi, które będą skondensowane, zminimalizują liczbę kart dokumentacji bez ich utraty jakości i zawartości merytorycznej. Bardzo ważne jest także by objęły one wiedzę i informację wykraczającą poza dotychczasowy katalog informacji zawierając w sobie również diagnozę potrzeb pozafizycznych – takich, które będą miały podstawowe znaczenie przy aktywizacji społecznej i zawodowej osób objętych wsparciem.

Konieczna jest także ewolucja samego modelu obsługi wsparcia, tak by był on nowoczesny i miał formułę rozwojową – aby można go było stale ulepszać bez konieczności przeprowadzania zmian systemowych.

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU:

Jak dotychczas Fundacja stale starała się rozwiązać problem rozbudowanej dokumentacji oraz ulepszenia narzędzi diagnostycznych, w tym ich ucyfrowienia, jednakże działania te miały charakter akcyjny i cząstkowy, ponieważ rozwiązania systemowe wymagają środków i czasu. Środków, ponieważ aby opracować skuteczny system wraz z odpowiednimi narzędziami należy przeprowadzić pracochłonny proces analizy funkcjonującego systemu w celu wyekstrahowania słabych punktów i opracowania sposobów ich eliminacji bądź zastąpienia rozwiązaniami lepszymi. Aby przeprowadzić takie działanie konieczne jest zatrudnienie lub wydelegowanie pracowników o odpowiedniej wiedzy i doświadczeniu, co wiąże się z kosztami ich wynagrodzeń oraz opłacenia koniecznych analiz. Czasu, ponieważ bez podjęcia działania skoncentrowanego na opracowaniu nowego systemu i narzędzi praca taka bardzo rozciąga się w czasie przez co praktycznie staje się nieskuteczna. Jedynym rozsądnym i skutecznym rozwiązaniem jest zlecenie przeprowadzenia badań i analiz a następnie na ich podstawie opracowanie nowego systemu i narzędzi – w tym narzędzi cyfrowych – podmiotowi zewnętrznemu, którego praca nie wpłynie na możliwości operacyjne Fundacji.

Zwłaszcza, że Fundacja przy natężeniu realizowanych zadań nie byłaby w stanie sama przeprowadzić testowania opracowanego systemu i narzędzi.

WYZWANIE:

Jak pomóc Fundacji Chrześcijańskiej Adullam zaplanować pracę personelu na etapie kwalifikowania odbiorców wsparcia tak, aby zapewnić wysoką efektywność i jakość prowadzonych działań?

WAŻNE INFORMACJE:

Potencjalny innowator musi mieć doświadczenie w działaniach związanych ze świadczeniem usług asystenckich, opiekuńczych lub zbliżonych, musi posiadać wiedzę na temat świadczenia usług i aktywizacji osób z niepełnosprawnością. Powinien to być także podmiot, który legitymuje się doświadczeniem w realizacji projektów zawierających w sobie elementy innowacyjne lub innowacyjnych. Musi to być podmiot doskonale znający uwarunkowania lokalne, zwłaszcza w odniesieniu do usług świadczonych na rzecz osób z niepełnosprawnością i osób dotkniętych kryzysem bezdomności.

2. Miasto zintegrowane dla komfortu osób z niepełnosprawnościami

ZAMAWIAJĄCY: Fundacja Dla Rozwoju

OBSZAR PROBLEMOWY: rozwój białych miejsc pracy

OPIS PROBLEMU:

Na terenie miasta Częstochowy istnieje problem braku kompleksowej informacji o możliwości skorzystania z usług opiekuńczych, asystenckich, terapeutycznych i rehabilitacyjnych dla osób z niepełnosprawnością intelektualną. Nie ma systemu, rozwiązania informacyjnego dla osób z niepełnosprawnością i ich opiekunów. Skutkuje to zmniejszoną jakością pomocy.

Z drugiej strony, osoby będące terapeutami i rehabilitantami, współpracują z wieloma organizacjami świadczącymi w/w usługi, korzystają z samo doształcania się bez strategicznie określonej ścieżki podnoszenia kwalifikacji. Skutkuje to zmniejszoną jakością wykonywanych usług (brak wykształcenia uzupełniającego). Nie ma też modelu kształcenia terapeutów, jasnej ścieżki podnoszenia kwalifikacji zawodowych. Dodatkowym problemem wśród kadry wykonującej usługi jest brak wiedzy na temat umiejętności miękkich takich jak:

- Jak pracować niedyrektywnie z dziećmi niepełnosprawnymi?
- Jak wspierać rodzinę osoby niepełnosprawnej, komunikacja z nimi, wsparcie psychologiczne dla osób świadczących usługi opiekuńcze, coaching, radzenie sobie ze stresem?

Niewystarczający poziom podnoszenia kwalifikacji wśród terapeutów, pielęgniarzek/pielęgniarzy, asystentów i rehabilitantów bezpośrednio wpływa na obniżanie jakości terapii i usług. Biorąc pod uwagę, że praca skupia się wokół osób z problemami niepełnosprawności w różnym stopniu, personel powinien być wyposażony w wiedzę i umiejętności radzenia sobie w trudnych sytuacjach.

Źródłem informacji jest współpraca (partnerstwo) z organizacjami i instytucjami, które świadczą takie usługi i wsparcie na terenie miasta Częstochowy. W licznych rozmowach z nimi, zgłaszany jest problem rozwiązania systemu komunikacji między osobami potrzebującymi wsparcia a instytucjami je świadczącymi. Dotyczy to zarówno personelu medycznego (wsparcie w podnoszeniu kwalifikacji) jak i terapeutycznego. Rozwiązania informatyczne stosowane są w małym zakresie w ramach jednej organizacji. Biorąc pod uwagę, że na terenie miasta działa 37 organizacji zajmujących się bezpośrednio lub pośrednio osobami niepełnosprawnymi zapotrzebowanie na skoordynowany system komunikacji w zakresie świadczonych usług jest niezbędny. Może on również wspomóc pracę MOPS-u (rozmowa z dyr. z dnia 10.01.2022).

W związku z niejasnym modelem podnoszenia kwalifikacji dla personelu oraz doboru form wsparcia dla ON, istnieje zjawisko zniechęcenia i niskiego zainteresowania wykonywania usług dla ON. (obserwacje własne).

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU:

Podjęto próby zawiązania partnerstwa, które miało wypracować dobre rozwiązania wspierania personelu i doboru wsparcia dla osób niepełnosprawnych (ON). Do tej pory nie udało się wypracować modelu komunikacji między wszystkimi zainteresowanymi organizacjami świadczącymi usługi dla ON. Personel i jakość usług został pominięty.

Na terenie miasta Częstochowy istnieje nieformalna współpraca między organizacjami w zakresie wymiany doświadczeń, polecenia wykonywanych usług. Jest to nieefektywny sposób próby zagwarantowania dostępności usług dla ON. Nie wiąże się też on z podnoszeniem ich jakości i w pełni wykorzystywaniu zasobów.

WYZWANIE:

Jak pomóc białemu personelowi pracującemu z osobami z niepełnosprawnościami z Częstochowy w rozwiązaniu problemu niewystarczającej komunikacji pomiędzy różnymi podmiotami działającymi na rzecz tej samej grupy docelowej, tak aby zapewnić wyższą jakość i dostęp do usług?

WAŻNE INFORMACJE:

Pomysł powinien pozwolić na wypracowanie modelu współpracy na rzecz podnoszenia jakości usług opiekuńczych, asystenckich, terapeutycznych i rehabilitacyjnych oraz gwarantujący ich dostępność.

Posiadamy zasoby: sieć współpracy między organizacjami, lokale warsztatowo-szkoleniowe.

3. Mniej dokumentów, więcej czasu dla pacjentów szpitala psychiatrycznego

ZAMAWIAJĄCY: Miasto Rybnik

OBSZAR PROBLEMOWY: rozwój białych miejsc pracy

OPIS PROBLEMU:

SP ZOZ Państwowy Szpital dla Nerwowo i Psychiczenie Chorych w Rybniku zatrudnia 590 osób personelu medycznego „białego personelu”, w tym 33 instruktorów terapii zajęciowej. Średni wiek instruktora terapii zajęciowej to 43 lata. Grupa ta ma problemy z obsługą nowych technologii informatycznych i wymagałaby szkoleń z tego zakresu.

Szpital w swych strukturach ma 21 oddziałów szpitalnych, w tym 2 oddziały dzienne. Grupa instruktorów terapii zajęciowej zatrudniona jest w 19 oddziałach i 3 pracowniach terapeutycznych mieszczących się poza oddziałami. W Szpitalu leczonych jest 670 pacjentów, przy czym 610 pacjentów jest objętych terapią. Pacjentami Szpitala są osoby z całego terytorium kraju, nawet pacjenci z województwa warmińsko-mazurskiego czy zachodnio-pomorskiego. Wielu pacjentów jest z województw mazowieckiego, małopolskiego i łódzkiego.

Ze względu na rozproszoną infrastrukturę Szpitala grupa zawodowa instruktorów terapii zajęciowej ma utrudnioną możliwość przekazywania sobie informacji dotyczących procesu terapeutycznego pacjentów, gdyż na jednego instruktora przypada około dwudziestu pacjentów, natomiast odległości pomiędzy oddziałami są znaczne. W momencie nieobecności terapeuty w danym oddziale czy pracowni inni członkowie grupy terapii zajęciowej zastępują go w jego obowiązkach. Terapeuta przychodzący do oddziału na zastępstwo nie ma bezpośredniego wglądu w bieżącą dokumentację dotyczącą ściśle terapii zajęciowej, przez to musi przejrzeć całą dokumentację medyczną wszystkich pacjentów danego oddziału bądź uzyskać informacje od personelu oddziału. Personel ten nie zawsze dysponuje czasem, by przekazać informacje, którzy pacjenci są wytypowani przez lekarza do poszczególnych zajęć terapeutycznych. A to zajmuje sporo czasu, który można wykorzystać na prowadzenie zajęć. Ponadto część pracowni terapeutycznych umiejscowionych w oddziałach nie jest wyposażona w sprzęt komputerowy, przez co instruktor terapii zajęciowej jest zmuszony czekać lub prosić o dostęp do komputera inny personel w oddziale. W czasie zastępstw ten problem potęguje się.

Dotychczas prowadzenie dokumentacji potwierdzającej aktualne dane pacjentów uczestniczących na dany moment w terapii jest utrudnione w związku z brakiem możliwości płynnego przepływu informacji dotyczącej raportowania elektronicznego. Szpital potrzebuje prostego, przejrzystego systemu zarządzania dokumentacją pacjentów, z wykorzystaniem urządzeń elektronicznych, by ograniczyć czas związany z wypełnianiem dokumentacji.

Wszystkie listy pacjentów uczestniczących w poszczególnych zajęciach terapeuci przekazują sobie w formie papierowej. Podobna sytuacja dotyczy realizacji poszczególnych zajęć - tematyka zajęć, liczba osób uczestniczących, dyżury pacjentów notowane są w notatnikach terapeutów i dopiero w miarę możliwości przenoszone są do systemu komputerowego. Forma papierowa dokumentacji jest formą ryzykowną ze względu na dane wrażliwe, które mogą wpaść w niepowołane ręce. Ponadto forma ta utrudnia pracę poprzez niedogodną komunikację pomiędzy terapeutami z różnych oddziałów i pracowniami oraz poprzez wydłużenie czasu na wykonanie procedur świadczonych przez instruktorów terapii zajęciowej.

Dokumentację elektroniczną terapii zajęciowej będzie można wykorzystać do tworzenia bazy materiałów do prowadzenia zajęć terapeutycznych tj. konspekty, szablony, karty pracy, bibliografia, zbiór utworów muzycznych, itd. Z powstałej bazy korzystać będą mogli wszyscy terapeuci zatrudnieni w szpitalu.

Nośniki elektroniczne służyłyby także instruktorom terapii zajęciowej do dokumentowania prac pacjentów w celu śledzenia postępów ich rozwoju i procesu zdrowienia.

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU:

Dokumentacja terapeutyczna pacjentów prowadzona jest w formie papierowej. W przypadku nieobecności terapeuty prowadzącego danego pacjenta konieczny jest kontakt telefoniczny z osobą nieobecną w pracy bądź pozyskiwanie informacji od innych członków pozostałego personelu w oddziale, wydawanie upoważnień na poszczególne oddziały na określony okres dla terapeuty zastępującego, przez Kierownika Działu Terapii Zajęciowej, osobie zastępującej do systemu AMMS. Osoby zastępujące korzystają z notatek i planu zajęć terapeuty z danego oddziału.

WYZWANIE:

Jak usprawnić pracę białego personelu szpitala psychiatrycznego - pracowników Działu Terapii Zajęciowej, w zakresie prowadzenia dokumentacji terapeutycznej i tworzenia bazy materiałów do prowadzenia zajęć tak, aby dzięki zaoszczędzonemu czasowi mogli się skoncentrować na prowadzeniu zajęć z pacjentami?

WAŻNE INFORMACJE:

Aspekty, które powinny zostać wzięte pod uwagę przy rozwiązaniu problemu, to:

- ułatwienie przekazu informacji pomiędzy personelem terapeutycznym,
- oszczędność czasu, który może być przeznaczony na zajęcia prowadzonych bezpośrednio z pacjentami,
- zwiększenie bezpieczeństwa RODO,
- tworzenie wspólnej bazy materiałów do prowadzenia zajęć z pacjentami,
- bieżące dokumentowanie wykonanych procedur,
- możliwość utrwalania w postaci zdjęć czy filmików wytworów (prac pacjentów) powstających w pracowniach zarówno w oddziałach jak i pracowniach poza oddziałami.

4. Sprawne procesy sądowe, więcej czasu dla personelu oddziału psychiatrycznego

ZAMAWIAJĄCY: Miasto Rybnik

OBSZAR PROBLEMOWY: rozwój białych miejsc pracy

OPIS PROBLEMU:

W strukturze SP ZOZ Państwowego Szpitala Dla Nerwowo i Psychiczenie Chorych w Rybniku funkcjonuje 5 oddziałów psychiatrii sądowej o podstawnym poziomie zabezpieczenia, o łącznej liczbie 223 łóżek statutowych, oraz jeden oddział psychiatrii sądowej o wzmocnionym poziomie zabezpieczenia, dysponujący 45 łózkami. W oddziałach realizowane są świadczenia zdrowotne w oparciu o umowę podpisaną ze Śląskim Oddziałem Wojewódzkiego Narodowego Funduszu Zdrowia w Katowicach na podstawie wyroków sądowych kierujących pacjentów na pobyty tzw. detencyjne.

W trakcie hospitalizacji, zgodnie z art. 203 § 1 Kodeksu Karnego Wykonawczego nie rzadziej niż co 6 miesięcy wydawana jest do sądu opinia o stanie zdrowia oraz o postępkach w leczeniu każdego z pacjentów przebywających w oddziale sądowym. Wypis czy też przeniesienie pacjenta, wobec którego wykonywany jest środek zabezpieczający, do innej jednostki, następuje na podstawie nakazu zwolnienia wydanego przez właściwy sąd. Wydanie postanowienia o zwolnieniu z detencji poprzedzone jest wysłuchaniem biegłych sądowych (lekarzy i psychologów) wydających opinię w trybie art. 203 § 1 kkw. z udziałem podsądnego - pacjenta oraz innego towarzyszącego personelu medycznego. Obecnie w oddziałach hospitalizowanych jest 239 pacjentów (stan na dzień 24.01.2022r.).

W okresie od 01.12.2020 r. do 31.12.2021 r. w oddziałach sądowych w trybie wideokonferencji odbyło się ok. 520 rozpraw sądowych (średniomiesięcznie 43 rozprawy).

Przed okresem pandemii rozprawy sądowe odbywały się bezpośrednio w sądach z udziałem wszystkich osób w sali rozpraw, co wymagało zorganizowania transportu pacjenta, asysty ochrony w trakcie rozprawy, dla zapewnienia bezpieczeństwa sędziemu i personelowi szpitala. Obecnie, ze względu na obostrzenia związane z pandemią, przeprowadzanie rozpraw sądowych odbywa się na zasadzie wideokonferencji realizowanych w poszczególnych

oddziałach sądowych, podczas których występują częste problemy w komunikacji stron, związane ze słabą słyszalnością, ograniczonym polem widzenia, problemami technicznymi. Utrudnienia te powodują potrzebę kilkukrotnego powtarzania zdań, częstego przesiadania się lub przestawiania sprzętu z uwagi na ograniczone pole widzenia. W efekcie czas rozpraw uległ wydłużeniu a do udziału w rozprawach angażowany jest dodatkowy personel medyczny z uwagi na uciążliwość towarzyszącą rozprawie. Sytuacja stresowa przekłada się często na pacjentów co powoduje ich irytację a w konsekwencji, prowadzi do przesunięcia terminu rozprawy ponownie angażującej personel medyczny.

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA

Dotychczas rozprawy są prowadzone przy użyciu komputerów stacjonarnych (rzadziej laptopów), będących na stanie poszczególnych oddziałów, wyposażonych w standardowe monitory oraz akcesoryjne kamerki. Odsłuchanie dźwięku odbywa się przez głośniki zamontowane pierwotnie w danej stacji komputerowej. W innych szpitalach stosowane są podobne rozwiązania z użyciem standardowych komputerów stacjonarnych z kamerkami, laptopów, lub telefonów komórkowych (smartfonów), co generuje podobne problemy jak w naszym Szpitalu. Zalety prowadzenia rozpraw poprzez wideokonferencję pomimo wyżej omówionych problemów są na tyle duże, że nawet po ustaniu obostrzeń związanych z pandemią zostaną one w całości lub przynajmniej w części utrzymane.

WYZWANIE:

Jak poprawić organizację i sprawność przeprowadzania rozpraw sądowych na terenie szpitala psychiatrycznego w Rybniku tak, aby pomóc białemu personelowi szpitala usunąć uciążliwości związane z uczestnictwem w rozprawach sądowych na terenie oddziałów psychiatrii sądowej, z udziałem pacjentów tychże oddziałów, przy jednoczesnym zachowaniu maksymalnego bezpieczeństwa w związku z pandemią COVID-19?

WAŻNE INFORMACJE:

W odpowiedzi na wyzwanie należy zaproponować rozwiązania optymalnie dla każdego oddziału psychiatrii sądowej.

Przyjęte rozwiązania techniczne — urządzenia z dodatkowym wyposażeniem powinny zapewniać bardzo dobrą słyszalność uczestników rozprawy oraz dobrą widoczność przekazu wizualnego, a także odpowiedni kąt zwrotnie przesyłanego obrazu, co pozwoli na ograniczenie uciążliwości i stresu podczas prowadzenia tego typu rutynowych przedsięwzięć. Nieodzownym elementem zapewniającym powodzenie przedsięwzięcia będzie podniesienie kompetencji personelu medycznego w stosowaniu odpowiednich rozwiązań multimedialnych oraz poprawę organizacji tego typu zadań z uwzględnieniem ewentualnych udogodnień wymaganych dla osób z niepełnosprawnościami.

5. Asystent pracowników medycznych

ZAMAWIAJĄCY: DONAMED Aldona Skowrońska-Jaworska (Rybnik)

OBSZAR PROBLEMOWY: rozwój białych miejsc pracy

OPIS PROBLEMU:

DONAMED Aldona Jaworska-Skowrońska jest firmą świadczącą usługi rehabilitacji ze szczególnym zorientowaniem w zakresie opieki i rehabilitacji geriatrycznej.

W ramach swojego rozwoju podejmujemy działania w zakresie zwiększenia liczby możliwych usług rehabilitacyjnych, które możemy świadczyć, w tym w szczególności usług zorientowanych na osoby starsze. W tym celu zostały zainwestowane znaczne środki w zakup nowoczesnych urządzeń rehabilitacji, które pozwalają na częściowo samodzielną pracę (rehabilitację) z wykorzystaniem systemów informatycznych i modułów edukacyjnych zintegrowanych ze sprzętem rehabilitacji (np. neuroforma). Najnowsze urządzenia pozwalają na odciążenie rehabilitanta, który częściowo może zająć się innymi pacjentami. Zwiększa to efektywność pracy specjalistów, obniżając koszty usługi dla klienta. Ostatecznie w nowym modelu potrzebna jest praca opiekunek osób starszych/ asystentów pielęgniarki/ asystentów rehabilitanta/ asystentów pacjenta (nazwa do uzgodnienia) lub osób w trakcie zdobywania wykształcenia/specjalizacji (bez specjalistycznej kwalifikacji i doświadczenia), którzy są w stanie sprawować nadzór nad pacjentem (w celu dokonania zmian programu, szybkiej pomocy, asystowaniu, rozmowie). Model z wykorzystaniem nowoczesnego sprzętu rehabilitacyjnego jest również zbieżny ze zmianami w DPS, Domach Opieki i innych tematycznych, które wykorzystują sprzęt medyczny odciążając pracę pielęgniarek i rehabilitantów (podnośniki elektryczne, hydrauliczne, krzesła do przewożenia pacjentów itp.). Niestety w jednym i drugim przypadku występuje trudność z pozyskaniem adekwatnych osób.

Na rynku co prawda pojawia się nadpodaż bezrobotnych kobiet, w szczególności osób w wieku 50+, i jednocześnie brakuje personelu wspierającego zawody medyczne – asystentów pielęgniarki (salowa), asystentów rehabilitanta, asystentów pacjenta – które nie wymagają formalnego wykształcenia i pozwolą na szybkie wdrożenie. Nikt nie dostosowuje jednak adekwatnego kursu, szkolenia, które pozwoliłyby wdrożyć osoby do pracy. Zainteresowani sprawowaniem funkcji nie mają również bazowej wiedzy, umiejętności oraz zdolności obsługi nowoczesnych urządzeń rehabilitacji, co zdecydowanie utrudnia ich możliwe wdrożenie.

Problem stanowi zatem brak faktycznych umiejętności obsługi nowoczesnego sprzętu rehabilitacyjnego i medycznego, który pozwoliłyby angażować w zawody odciążające personel medyczny (np. asystentów pielęgniarskich, asystentów pacjenta, a w szczególności asystentów rehabilitacji), co mogłoby stanowić faktyczne wsparcie dla kobiet (odpowiedź na niski wskaźnik zatrudnienia kobiet) oraz bezrobotnych osób 50+.

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU:

Dotychczas zamawiający nie posiadał sprzętu zaawansowanego technologicznie, który umożliwiłby korzystanie ze wsparcia asystenta rehabilitacji i pozwoliłby na obsługę kilku pacjentów w jednym czasie. Jako przedsiębiorstwo nie przygotowaliśmy osób programów/kursów, które pozwoliłyby efektywnie wdrażać asystentów do pracy z nowymi technologiami w rehabilitacji.

WYZWANIE:

Jak pomóc pracownikom rehabilitacji oraz instytucjom opieki nad osobami niesamodzielnymi i starszymi odciążyć personel medyczny (pielęgniarki i rehabilitantów) poprzez wykształcenie asystentów obsługujących zaawansowane technologicznie urządzenia rehabilitacji i opieki, tak aby uzupełnić lukę personelu potrzebnego w systemie ochrony zdrowia?

WAŻNE INFORMACJE:

Wyzwanie koncentruje się na pomysłach, który stworzy i powiąże efektywne kształcenie w nowych technologiach, praktykę w pracowniach rehabilitacji czy instytucjach ochrony zdrowia (domy seniora, DPS i inne) wraz z zagospodarowaniem potencjału bezrobotnych kobiet i osób w wieku 50+.

Należy wykonać analizę prawną, która pozwoli opracować zakres zadań i nazwę stanowiska, która będzie w zgodzie z obowiązującym prawem i faktycznie pozwoli wdrożyć pomoc dla instytucji opieki zdrowotnej.

Odpowiedź na wyzwanie powinna wpisywać się w temat rozwoju białych miejsc pracy.

6. Terapia polisensoryczna dla osób starszych z demencją i osób obłożnie chorych

ZAMAWIAJĄCY: Powiat Pszczyński

OBSZAR PROBLEMOWY: rozwój białych miejsc pracy

OPIS PROBLEMU:

Szpital Powiatowy w Pszczynie z siedzibą przy ul. dr. Witolda Antesa 11 prowadzony jest przez Centrum Przedsiębiorczości CP Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością. Ogółem liczba osób zatrudnionych w całym Szpitalu wynosi 434 osób. W samym Zakładzie Pielęgnacyjno-Opiekuńczym zatrudnionych jest 29 osób, w tym 25 kobiet i 4 mężczyzn. Na oddziale znajdują się 32 miejsca dla osób przewlekle chorych i z niepełnosprawnością. Pacjenci Zakładu to w dużej mierze osoby wymagające stałej, długotrwałej opieki i pielęgnacji, z dużymi deficytami samoobsługi i samoopieki. Wyzwanie zakładu rozwój i wdrożenie nowych rozwiązań terapeutycznych w opiece nad osobami przebywającymi w Zakładzie Opiekuńczo-Pielęgnacyjnym Szpitala, tym samym wpisując się do obszaru problemowego: rozwój białych miejsc pracy.

W Zakładzie Pielęgnacyjno-Opiekuńczym przebywają pacjenci wymagający całodobowych świadczeń pielęgnacyjnych, z rozpoznaniem choroby przewlekłej, którzy przebyli ostrą fazę leczenia szpitalnego, mają ukończony proces diagnozowania, leczenia operacyjnego lub intensywnego zachowawczego i nie wymagają już dalszej hospitalizacji. Osoby te jednak ze względu na stan zdrowia i niesamodzielność w zakresie podstawowych czynności dnia codziennego wymagają stałej, profesjonalnej opieki pielęgniarskiej, rehabilitacji oraz

kontynuacji leczenia farmakologicznego i dietetycznego. Działania personelu są ukierunkowane na przywrócenie pacjentom sprawności fizycznej i intelektualnej oraz samodzielności. Długotrwała choroba oraz dysfunkcyjność wpływają negatywnie na zdolności percepcyjne pacjentów. Zanikanie tych zdolności utrudnia proces terapeutyczny. Stymulacja polisensoryczna polegająca na prowadzeniu innowacyjnej terapii wielozmysłowej, obejmująca swym zasięgiem dotyk, wzrok, słuch, węch i smak jest niewykorzystywana w tak szerokim zakresie w publicznych zakładach opieki zdrowotnej. Bez dostępu do metod terapeutycznych prowadzących do usprawnienia i kompensacji zaburzonych funkcji organizmu pacjenta [1-4] personel nie ma możliwości rozwoju i doksztalcenia się w tak ważnej dziedzinie. Warto podkreślić, że nie są to kosztochłonne i inwazyjne metody, stąd należy zadbać, aby rozpowszechnić tę dziedzinę medycyny w zamian za kosztowną polifarmakoterapię. Szpitale publiczne nie realizują przykładowych usług ze względu na brak sprzętu i umiejętności personelu w tym zakresie.

Źródła: [1] Sensory Rooms for Patients with Dementia in Long-Term Care: Clinical and Cost-Effectiveness, and Guidelines, CADTH Rapid Response Report: Summary with Critical Appraisal, Srabani Banerjee and Caitlyn Ford. Ottawa (ON): Canadian Agency for Drugs and Technologies in Health; 2018 Jul 6. [2] Berkheimer SD, Qian C, Malmstrom TK. Snoezelen therapy as an intervention to reduce agitation in nursing home patients with dementia: a pilot study. J Am Med Dir Assoc. 2017 Dec 1;18(12):1089–91 [3] Lancioni G E, Cuvo A J, O'Reilly M F. Snoezelen: an overview of research with people with developmental disabilities and dementia. Disability and Rehabilitation 2002; 24(4): 175-184. [4] Design of a multisensory room for elderly people with neurodegenerative diseases, F. Duchi, E. Benalcázar, M. Huerta, J. P. Bermeo, F. Lozada, S. Condo Universidad Politécnica SalesianaTelecommunications and Telematics Research Group (GITEL) Development in Industrial Technologies Group Research (GIDTEC), Research output: Contribution to conference › Paper

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU:

Ze względu na brak specjalistycznego wyposażenia w Zakładzie Pielęgnacyjno-Opiekuńczym prowadzone są zajęcia terapeutyczne jedynie z wykorzystaniem wybranych elementów arteterapii i ergoterapii i socjoterapii.

WYZWANIE:

Jak wykorzystać w terapii osób starszych z demencją i osób obłożnie chorych przebywających w Szpitalu Powiatowym w Pszczynie polisensorykę, aby zwiększyć skuteczność leczenia i wypełnić istniejącą lukę w sektorze białych miejsc pracy?

WAŻNE INFORMACJE:

Metody wykorzystywane do terapii polisensorycznej oddziałują na zmysły za pomocą nieinwazyjnych bodźców sensorycznych: wizualnych, słuchowych, czuciowych, wibracyjnych, kinestetycznych i proprioceptycznych, zapachowych i ewentualnie smakowych. Działają one rozluźniająco oraz aktywizująco na poszczególne obszary percepcyjne. Integracja sensoryczna oddziałuje pozytywnie na pacjentów z demencją, pacjentów z przewlekłymi chorobami somatycznymi, z niepełnosprawnością fizyczną, po urazach, onkologicznych oraz osoby cierpiące na stany lękowe. Dzięki stymulacji polisensorycznej uzyskujemy: pobudzenie

zmysłów, wyciszenie emocjonalne, łagodzenie stresu, relaksację, odprężenie i poczucie bezpieczeństwa. Istotne jest, aby podczas terapii pobudzać kilka zmysłów, dlatego sala terapii polisensorycznej musi być wyposażona w aparaturę z różnych zakresów tej metody, tak aby prowadzone zajęcia przyniosły pożądany efekt.

7. Zarządzanie jakością usług opiekuńczych świadczonych w domu pacjenta

ZAMAWIAJĄCY: Centrum Usług Społecznych w Łaziskach Górnych

OBSZAR PROBLEMOWY: rozwój białych miejsc pracy

OPIS PROBLEMU:

Proces starzenia się społeczeństwa jest dużym problemem XXI wieku. W związku z powyższym szczególnie ważną kwestią społeczną jest zapewnienie osobom starszym i przewlekle chorym odpowiedniej opieki i udzielanie wsparcia w sposób umożliwiający jak najdłuższe funkcjonowanie tych osób w środowisku lokalnym. W ramach pomocy społecznej osobom samotnym, starszym, chorym, które wymagają pomocy innych osób, udzielana jest pomoc w formie usług opiekuńczych lub specjalistycznych usług opiekuńczych.

Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej: „usługi opiekuńcze obejmują pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, opiekę higieniczną, zaleconą przez lekarza pielęgnację oraz, w miarę możliwości, zapewnienie kontaktów z otoczeniem; specjalistyczne usługi opiekuńcze są to usługi dostosowane do szczególnych potrzeb wynikających z rodzaju schorzenia lub niepełnosprawności, świadczone przez osoby ze specjalistycznym przygotowaniem zawodowym”. Centrum Usług Społecznych w Łaziskach Górnych świadczy usługi opiekuńcze

osobom wymagającym takiej formy pomocy. W 2020 roku (od stycznia do listopada) w mieście Łaziska Górne usługami opiekuńczymi objętych zostało 61 osób (47 kobiet i 14 mężczyzn), zdecydowana większość w wieku powyżej 66 lat (49 osób, 40 kobiet i 9 mężczyzn). W ramach ośmiu etatów opiekunów zatrudnionych w CUS w Łaziskach Górnych wykonano 7000 godzin usług opiekuńczych.

Źródła: dane własne CUS w Łaziskach Górnych

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU:

Centrum Usług Społecznych w Łaziskach Górnych świadczyło specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania w ramach projektu „Rozwój usług społecznych świadczonych w społeczności lokalnej na terenie Gminy Miejskiej Łaziska Górne”, poprzez współpracę z przychodnią zdrowia.

WYZWANIE:

Jak skutecznie zarządzać jakością świadczenia usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania osób chorych i niepełnosprawnych, tak aby w lepszy sposób zaspokoić potrzeby mieszkańców przy jednoczesnym efektywnym wykorzystaniu zasobów gminy?

8. Mniej zmarnowanego jedzenia w przedszkolach i szkołach

ZAMAWIAJĄCY: Miasto Rybnik

OBSZAR PROBLEMOWY: rozwój białych miejsc pracy

OPIS PROBLEMU:

Miasto Rybnik jest organem prowadzącym dla 24 przedszkoli, 13 zespołów szkolno-przedszkolnych oraz 17 szkół podstawowych. Uczęszcza do nich ok. 15,5 tys. dzieci, z czego ok. 10,5 tys. korzysta z posiłków przygotowywanych na miejscu lub dowożonych z kuchni innych jednostek. W każdej placówce posiadającej kuchnię zatrudniona jest osoba na stanowisku intendent/starszego intendenta. Żadna placówka nie dysponuje etatem dietetyka, tak jak ma to miejsce np. w Zespole Żłobków Miejskich w Rybniku. Takiego stanowiska również nie ma w Centrum Usług Wspólnych w Rybniku, które świadczy usługi finansowo-księgowo oraz administracyjno-organizacyjne dla placówek oświatowych.

W ramach projektu StratKIT przyjrano się wykształceniu i kwalifikacjom intendentek (są to w 100% kobiety), na wybranej próbie. I tak, na 12 osób tylko cztery posiadają wykształcenie (średnie), zgodne z wykonywanym zawodem (technik technologii i organizacji żywienia, technik żywienia i gospodarstwa domowego, technik żywienia zbiorowego, technik organizacji usług gastronomicznych). W żadnej analizowanej placówce nie ma możliwości przygotowania diet dla dzieci (np. bezglutenowej, wegetariańskiej czy innych) — z uwagi na brak odpowiednio wykształconego personelu.

Jednocześnie przyjrano się kwestii marnowania żywności w placówkach oświatowych. Z raportu Federacji Polskich Banków Żywności (2018 r.) wynika, iż w szkolnych stołówkach w Polsce marnuje się nawet 40% jedzenia. Pojedyncza szkoła wyrzuca nawet 5-6 ton przetworzonego jedzenia w skali roku. Są to koszty liczone w setkach tysięcy złotych.

W 2021 r. Rybniku przeprowadzono pilotażowe badanie skali marnotrawstwa w szkolnych stołówkach w dwóch placówkach oświatowych (w ramach projektu StratKIT). Straty w jednej z nich sięgały nawet 33% produkcji! Dla Rybnika w skali całego miasta to kilkaset ton zmarnowanego jedzenia. Istnieje zatem poważny problem związany z ich utylizacją, w tym - rosnącymi kosztami tych operacji. Wyrzucane jedzenie oznacza m.in. więcej gazów cieplarnianych w atmosferze, mniej wody, straty finansowe i wysoki koszt społeczny. Nie da się oczywiście zredukować marnotrawstwa żywności na szkolnych stołówkach do zera, należy brać pod uwagę tzw. bufor bezpieczeństwa (jedzenia nie może zabraknąć), jednak należy dążyć do uzyskania 95% zjadalności. Problemem jest brak odpowiednich kwalifikacji osób odpowiedzialnych za żywienie dzieci w szkołach (powinni to być dietetycy, specjaliści żywienia człowieka) oraz brak odpowiednich narzędzi pozostawionych im w dyspozycji.

Źródła:

- Raport o stanie Miasta Rybnika za 2020 r.
- Analizy funkcjonowania kuchni, w tym pomiar ilościowy i jakościowy marnowania się (lub nie) żywności w ZSP14 oraz ZS3 w Rybniku — pomiar 1 i pomiar kontrolny, przygotowane w ramach projektu StratKIT, Inferreg Baltic Sea Region.
- Raport z badania „Ocena stanu szkolnych stołówek” przeprowadzonego przez Federację Polskich Banków Żywności na potrzeby programu „Extra Szkolna Stołówka” w marcu 2018 r.
- www.stratkit.eu

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA

Problem marnowania dużej ilości jedzenia zidentyfikowano w trakcie realizacji międzynarodowego projektu StratKIT (2019-2021), zbadano wówczas, ile jedzenia się wyrzuca w dwóch placówkach edukacyjnych. Zaproponowano działania jakościowe — wprowadzenie nowych smaków, polepszenie jakości serwowanych dań, podniesienie kwalifikacji intendentek i personelu kuchennego, edukację żywieniową dzieci i włączenie rodziców. Równocześnie dostrzeżono brak jakichkolwiek narzędzi informatycznych pozwalających na chociażby orientacyjne planowanie ilości jedzenia i struktury jadłospisów w taki sposób, aby na bazie analizy zjadalności posiłków możliwe były automatyczne zmiany gramatur poszczególnych dań. Brak stosownych narzędzi powoduje nieuzasadniony strach u intendentek oraz personelu kuchennego, że jedzenia może zabraknąć, a to z kolei prowadzi do nadprodukcji (a nadwyżka jedzenia zwykle trafia do kosza). Placówki oświatowe nie dysponują także narzędziami służącymi analizie gospodarki magazynowej — pod kątem wyrzucanych surowców ze względu na ich zepsucie i/lub przeterminowanie.

W ramach projektu StratKIT przeszkolono na warsztatach praktycznych pracowników kuchni dwóch placówek pilotażowych oraz 12 intendentek zatrudnionych w rybnickich szkołach i przedszkolach. Wszystkie osoby dostrzegły ogromną potrzebę podnoszenia swoich kwalifikacji i wiedzę z zakresu dietytyki i żywienia człowieka. Przyznały również, iż oferowane w ramach projektu StratKIT szkolenia z zakresu edukacji żywieniowej były pierwszymi, w jakich uczestniczyły w aktualnym miejscu pracy.

WYZWANIE:

Jak pomóc specjalistom ds. żywienia w placówkach oświatowych zapobiegać nadprodukcji tak aby optymalizować dostępne ograniczone zasoby: ziemi, wody, jedzenia, energii elektrycznej, pracy i ograniczyć marnotrawstwo żywności do minimum?

WAŻNE INFORMACJE:

W dobie zmieniającego się klimatu, potęgających się susz, rosnących problemów z wodą, zwiększających się kosztów związanych z przechowywaniem i zagospodarowaniem odpadów, rosnących cen surowców - każdy kilogram jedzenia, który trafia niepotrzebnie do kosza

na śmieci, jest marnotrawstwem, na które nie można pozwolić. Kluczową sprawą wydaje się być odpowiedzialne społecznie i środowiskowo działanie kuchni oraz cateringu w placówkach edukacyjnych. Oprócz kwestii środowiskowych, etyczno-społecznych oraz finansowych dochodzi jeszcze niezwykle istotny aspekt edukacyjny, który powinien być wykorzystany

w celu budowania świadomości i właściwych postaw wśród dzieci. Osiągnięcie trwałej, rzeczywistej i widocznej redukcji marnotrawstwa jedzenia jest możliwe jedynie poprzez zrównoważenie działań jakościowych z ilościowymi.

Zaproponowane działania powinny zmierzać do wdrożenia gospodarki obiegu zamkniętego (circular economy), tj. takiej, w której odpady stają się cennym surowcem do produkcji nowych dóbr, a zarazem ich wykorzystanie pozwala uniknąć niszczenia zasobów środowiska naturalnego. Wprowadzenie innowacji, zgodnych z ideą zrównoważonego rozwoju, powinno pozwolić na stworzenie nowych miejsc pracy — wprowadzenie zawodu dietetyka do szkół/wzmocnienie kompetencji i podniesienie kwalifikacji intendentów. Ograniczenie strat żywności uzupełniłoby system gospodarki odpadami w mieście.

W zaproponowanej innowacji istotne mogą być:

1. Pomiary marnotrawstwa jedzenia w placówkach edukacyjnych, w tym określanie ilości i struktury jedzenia zrobionego i wydanego, niezjedzonego i zjedzonego, zrobionego i niewydanego itd.
2. Zmiany gramatur dla posiłków na bazie rzeczywistego zapotrzebowania dzieci.
3. Analiza gospodarki magazynowej — zakupy, wyrzucane surowce ze względu na zepsucie i/lub przeterminowanie.
4. Zmiany w jadłospisach: czego nie powinno się gotować, ponieważ generuje to straty.
5. Opracowanie wskaźników produkcji — określenie dokładnie, ile i co powinna kuchnia wyprodukować, żeby zminimalizować straty i ograniczyć „food waste”.
6. Weryfikacja i opracowanie receptur.
7. Połączenie gospodarki magazynowej z recepturami i wskaźnikami produkcji, aby wiadomo było ile, kiedy i jaki surowiec powinien być kupiony.
8. Podniesienie kwalifikacji intendentek w zakresie dietetyki i żywienia człowieka, a także - z obsługi i użytkowania systemu do planowania produkcji.
9. Wprowadzenie systemu informatycznego do planowania produkcji w placówkach edukacyjnych na terenie miasta i możliwość powielenia innowacji przez inne samorządy.

9. Podwyższenie kwalifikacji pracowników medycznych - edukatorów żywieniowych

ZAMAWIAJĄCY: Miasto Rybnik

OBSZAR PROBLEMOWY: rozwój białych miejsc pracy

OPIS PROBLEMU:

Sytuację demograficzną Rybnika cechuje wzrastający udział ludności w wieku poprodukcyjnym w stosunku do pozostałych grup wiekowych. Widoczny jest stopniowy proces demograficznego starzenia się ludności miasta. Oznacza to wzrost zapotrzebowania na usługi dedykowane osobom starszym, głównie usługi opiekuńcze i w inne w zakresie ochrony zdrowia.

Miasto Rybnik prowadzi Miejski Dom Pomocy Społecznej, przeznaczony dla 150 osób w wieku podeszłym i przewlekle somatycznie chorych.

Ważny element w opiece nad osobami starszymi stanowi żywienie. Z uwagi na schorzenia mieszkańców w ośrodku przygotowuje się szereg diet: cukrzycowe, lekkostrawne, wątrobowe i bezmleczne. Na stołówce posiłek spożywa tylko nieco ponad 25% mieszkańców, osobom obłożnie chorym/ leżącym posiłki podaje się do pokoi. Bardzo często zdarza się, że pensjonariusze nie rozumieją znaczenia, jakie ma dla nich odpowiednie żywienie i, często z pomocą rodziny, zaopatrują się w produkty niezdrowe, złej jakości, wysoko przetworzone.

Bezpośrednią opiekę nad pensjonariuszami prowadzi 60 pracowników działu pielęgnacyjno-opiekuńczo-rehabilitacyjnego (pielęgniarki, opiekunowie, fizjoterapeuci) oraz 9 pracowników działu terapeutyczno-socjalnego (terapeuci zajęciowi — pracownicy socjalni). Osoby te nie posiadają specjalistycznej wiedzy na temat zasad żywienia i znaczenia diety u seniorów, u których zmniejszona jest odporność, spowolniony proces przemiany materii, pogarsza się samopoczucie. Często nie są w stanie przekonać swoich podopiecznych do przestrzegania diet i zdrowego odżywiania. Wyzwaniem staje się zatem podniesienie kompetencji białego personelu MDPS w celu promowania zdrowej diety jako ważnego aspektu prewencji zdrowia wśród mieszkańców ośrodka i ich rodzin.

Źródła:

- Diagnoza strategiczna na potrzeby opracowania strategii rozwoju Miasta Rybnika „Rybnik 2030”
- Menebrócker C., Smoliner C.: Żywienie w opiece nad osobami w podeszłym wieku. Esteri Edra Urban & Partner 2018.
- Dorota Szostak-Węgierek: _Żywienie osób starszych, PZWL 2020.
- E. Gabrowska, M. Spodaryk(2006) Zasady żywienia osób w starszym wieku, Gerontologia Polska, tom 14, nr 2.

- Jurczak, M. Barylski, R. Irzmański (2011) Znaczenie diety u osób w podeszłym wieku- ważny aspekt prewencji zdrowia czy nieistotna codzienność?, Geriatria, nr 5.
- M. Wysokiński (2013) Zasady żywienia osób starszych, Rozwój kwalifikacji i umiejętności kadry pielęgniarskiej w kontekście zmian epidemiologicznych będącym następstwem starzejącego się społeczeństwa. Materiały konferencyjne.
- Marta Dochniak, Katarzyna Ekiert: Żywnienie w prewencji i leczeniu choroby Alzheimera i choroby Parkinsona, Pielęgniarstwo i Zdrowie Publiczne, 2015.
- Elżbieta Gabrowska, Mikołaj Spodaryk; Zasady żywienia osób w starszym wieku, Gerontologia Polska, tom 14, nr 2.
- Siuba-Strzelińska Magdalena: Żywnienie osób w wieku starszym, Przemysł Spożywczy, 2020.
- Renata Krzyszycha, Agnieszka Marzec, Bogdan Szponar i in.; Praktyczne wskazówki prawidłowego żywienia osób starszych, Gerontologia Polska, 2015.
- Monika A. Zielińska, Agata Białecka i in.; Warzywa i owoce jako źródła wybranych substancji bioaktywnych i ich wpływ na funkcje poznawcze u osób starszych, Postępy Higieny i Medycyny Doświadczalnej, 2017, ss. 267-280.

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU:

Miasto Rybnik, we współpracy ze Szkołą Główną Gospodarstwa Wiejskiego, prowadziło w latach 2019-2021 projekt StratKIT (Interreg Baltic Sea Region), mający na celu zwiększenie roli zrównoważonego rozwoju w zakresie żywienia w jednostkach publicznych. W ramach pilotażu w Miejskim Domu Pomocy Społecznej zidentyfikowano obszary deficytowe — w tym brak specjalistycznej wiedzy białego personelu oraz brak świadomości wśród pensjonariuszy na

temat wagi prawidłowej diety w prewencji chorób oraz jej wpływu na funkcje poznawcze. Z uwagi na pandemię COVID-19 niemożliwym stało się bezpośrednio dotarcie do mieszkańców placówki i ich rodzin, a z pracownikami różnych działów MDPS (głównie kuchni) przeprowadzono podstawowe warsztaty kulinarno-dietetyczne. Nie został rozwiązany problem braku specjalistycznej wiedzy białego personelu z zakresu dietetyki klinicznej, tym bardziej, że przed działaniami projektu StratKIT problem nie był dostrzeżony.

WYZWANIE:

Jak podnieść kwalifikacje pracowników działu pielęgnacyjno-opiekuńczo-rehabilitacyjnego (pielęgniarek, opiekunów, fizjoterapeutów) oraz terapeutyczno-socjalnego (terapeutów zajęciowych — pracowników socjalnych) Miejskiego Domu Pomocy Społecznej w Rybniku, z zakresu prewencji chorób dietozależnych tak, aby mogli prowadzić skuteczną edukację żywieniową wśród swoich podopiecznych i ich rodzin?

WAŻNE INFORMACJE:

Aspekty, które powinny zostać wzięte pod uwagę w zaproponowanej innowacji: zasady żywienia osób starszych, dobór odpowiednich witamin, znaczenie probiotyków, najczęstsze błędy w żywieniu osób starszych, ich konsekwencje zdrowotne i możliwości zapobiegania, żywienie osób z sarkopenią, niedożywieniem, zespołem słabości, zasady realizacji wybranych diet u osób starszych, żywienie w chorobach neurodegeneracyjnych.

10. Lekarz geriatra dostępny dla pensjonariuszy Domu Pomocy Społecznej

ZAMAWIAJĄCY: Miasto Rybnik

OBSZAR PROBLEMOWY: rozwój białych miejsc pracy

OPIS PROBLEMU:

Sytuację demograficzną Rybnika cechuje wzrastający udział ludności w wieku poprodukcyjnym w stosunku do pozostałych grup wiekowych. Widoczny jest stopniowy proces demograficznego starzenia się ludności miasta. Oznacza to wzrost zapotrzebowania na usługi dedykowane osobom starszym, głównie usługi opiekuńcze i w inne w zakresie ochrony zdrowia.

Miasto Rybnik prowadzi Miejski Dom Pomocy Społecznej, który zatrudnia 99 osób. MDPS przeznaczony jest dla osób w wieku podeszłym i przewlekle somatycznie chorych, którzy z różnych powodów nie są w stanie samodzielnie lub nawet z pomocą środowiskową funkcjonować w swoim dotychczasowym miejscu zamieszkania - w całodobowej placówce mieszka 150 osób (w tym 95 kobiet). Największą liczbę mieszkańców stanowią osoby w wieku 80 lat i więcej (74 osoby), a średnia wieku to 77 lat.

Występowanie wielochorobowości, tak powszechnej u senierek i seniorów zamieszkujących MDPS jest obciążone: niepełnosprawnością, niesprawnością, zdarzeniami niepożądanymi (w tym urazami i upadkami); związane jest również z częstszym korzystaniem przez pensjonariuszy z opieki medycznej oraz z niższą jakością życia.

Brak wyższego personelu medycznego, poza wizytą lekarza rodzinnego jeden raz w tygodniu (przy 150 mieszkańcach MDPS) nakłada na średni personel medyczny (pięć pielęgniarek i jednego ratownika medycznego) bardzo duże obciążenie pracą, oraz uniemożliwia częściowo zindywidualizowanie procesu wsparcia mieszkank/ mieszkańców w procesie leczenia.

Powszechna wśród pensjonariuszy polipragmazja, czyli wielolekowość (tj. przyjmowanie co najmniej pięciu leków jednocześnie) z uwagi na brak dostępu do finansowanego przez NFZ lekarza geriatry jest jednym z zasadniczych czynników wpływających na przewlekłość procesu

leczenia i utrzymywania się obniżonej jakości życia senierek i seniorów. Brak holistycznego spojrzenia na proces leczenia lekarza rodzinnego i lekarzy specjalistów odbija się również na zdrowiu psychicznym mieszkańców MDPS, którzy są zmęczeni brakiem oczekiwanych efektów leczenia.

Problemem jest brak regularnego dostępu pensjonariuszy do lekarza geriatry, który rozwiązywałby całościowo problemy zdrowotne i opiekuńcze złożonych patologii wieku podeszłego, co w konsekwencji prowadzi do przeciążenia pracą zatrudnionego w MDPS białego personelu - pielęgniarek, ratownika medycznego i opiekunów.

Źródła:

- Diagnoza strategiczna na potrzeby opracowania strategii rozwoju Miasta Rybnika „Rybnik 2030”.
- Informacja o wynikach kontroli „Opieka medyczna nad osobami w wieku podeszłym” Departament Zdrowia Najwyższa Izba Kontroli (KZD-4101- 003/2014, Nr ewid.2/2015/P/14/062/KZD).
<https://www.nik.gov.pl/plik/id.8319,vp,10379.pdf>
- Opieka ukierunkowana na starszego pacjenta z wielochorobowością — podejście zaproponowane przez Panel Ekspertów Amerykańskiego Towarzystwa Geriatrycznego <https://gerontologia.org.pl/wp-content/uploads/2016/05/2013-03-1.pdf>
- Urazy wśród osób powyżej 60-go roku życia' — raport, Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego — Państwowy Zakład Higieny, 2017
- <https://www.pzh.gov.pl/wp-content/uploads/2018/11/Urazy-raport.pdf>

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU:

Dotychczasowe rozwiązania trudności związane z korzystaniem z usług finansowych z NFZ (lekarz rodzinny, lekarze specjaliści) nie rozwiązują problemu, jakim jest polipragmazja (wielolekowość). Brak całościowego spojrzenia na proces leczenia i włączanie kolejnych leków bez wsparcia lekarza geriatry jest jednym z zasadniczych problemów w procesie leczenia mieszkańców MDPS i przyczyną przeciążenia białego personelu zatrudnionego w placówce.

WYZWANIE:

W jaki sposób odciążyc i pomóc personelowi medycznemu zatrudnionemu w Miejskim Domu Pomocy Społecznej w zakresie opieki nad pacjentami geriatrycznymi - mieszkańcami MDPS tak, aby poprzez zapewnienie regularnego dostępu do lekarza geriatry zagwarantować optymalizację i podniesienie jakości tej opieki?

WAŻNE INFORMACJE:

Ważne będzie wdrożenie wśród starszych pacjentów z wielochorobowością podejścia, w centrum którego znajduje się pacjent. Należy przy tym pamiętać, że ich stan zdrowia może się dynamicznie zmieniać, a oni sami dotychczas korzystali z różnych środowisk opieki medycznej i opieki wielu lekarzy. W domach pomocy społecznej musi się zmienić schemat opieki, w której koncentrowano się dotychczas na pojedynczej chorobie. Istotne będzie włączenie rodziny i przyjaciół w skuteczną współpracę w zakresie opieki zdrowotnej, ponieważ osoby starsze z wielochorobowością mogą wymagać wsparcia w konkretnych zadaniach i decyzjach związanych z opieką medyczną.

11. Emocje osób starszych i z niepełnosprawnością pod opieką

ZAMAWIAJĄCY: Miasto Radlin

OBSZAR PROBLEMOWY: rozwój białych miejsc pracy

OPIS PROBLEMU:

Opiekunowie osób z niepełnosprawnością i osób starszych, są zobowiązani nie tylko do zapewnienia fizycznego funkcjonowania swoich podopiecznych, ale również zapewnieniem dobrostanu psychicznego i realizacji potrzeb emocjonalnych (oraz potrzeb około seksualnych). Brak zapewnienia tych potrzeb, skutkuje często kulminacją emocji i wieloma negatywnymi zachowaniami, w tym agresją, które dodatkowo utrudniają sprawowanie opieki. Brakuje programów wspierających opiekunów (zawodowych i niezawodowych) osób starszych i niepełnosprawnych jak i pracowników wspomagających. „Opiekunowie nie są w stanie zaspokajać każdej potrzeby podopiecznego a nie posiadamy żadnych programów wspomagających ich w tym”.

Problemem, który chcemy rozwiązać jest konieczność organizacji nowych form wsparcia dla osób z niepełnosprawnościami oraz osób starszych umożliwiających realizację potrzeb emocjonalnych i około seksualnych, które odciążą ich opiekunów (zawodowych i niezawodowych).

W tym zakresie zauważamy istotną lukę na rynku usług, ograniczony jest dostęp do wiedzy dla zawodów takich jak asystent osobisty osoby niepełnosprawnej czy asystent rodziny, nie istnieją zawody nakierowane na specjalistyczne wsparcie opiekunów w zakresie potrzeb emocjonalnych i seksualnych osób z niepełnosprawnościami, nie ma również dostępnych innych usług, które bezpośrednio odciążą by opiekunów w konieczności realizacji potrzeb emocjonalnych ich podopiecznych.

Ważnym czynnikiem jest także zadbanie o bezpieczeństwo w kontaktach z osobami z niepełnosprawnością i osobami starszymi. Brakuje fizycznej ochrony przed zachowaniami agresywnymi podopiecznych. W wielu przypadkach wyklucza się osoby z napadami agresywnymi ze względu na ich napada powodując się bezpieczeństwem swoim i innych uczestników zajęć. Brakuje umiejętności, które zabezpieczyłyby bezpieczeństwo zarówno otoczenia jak i osoby z napadami. Brakuje usług na rynku komercyjnym, które mogłyby wykorzystane w szkoleniach w zawodach związanych z opieką na osobami z niepełnosprawnością i osobami starszymi.

Ośrodek Pomocy Społecznej współpracuje ze stowarzyszeniem Radlińska Przyszań, które zrzesza osoby niepełnosprawne i ich opiekunów. Obecnie do stowarzyszenia należą 63 osoby niepełnosprawne. Działania podejmowane przez stowarzyszenie w poprzednich latach pokazują jak ważne jest wsparcie osób niepełnosprawnych. Stale wzrastająca liczba członków stowarzyszenia (w roku ubiegłym było 57). Najczęściej są to osoby z niepełnosprawnością intelektualną wykazujące potrzeby bycia w grupie, ale też podstawowej opieki ośrodek pomocy społecznej wspiera 10 osób niepełnosprawnych realizując program aktywności lokalnej. Inne 10 osób objęte jest wsparciem asystenta osobistego osoby niepełnosprawnej. W ramach prac społecznie użytecznych pomaga opiekunowi osoby niepełnosprawnej w codziennych domowych obowiązkach. Poza oferowanymi na rynku prywatnym formami opieki oraz warsztatami terapii zajęciowej opiekunowie osób niepełnosprawnych nie mają innego wsparcia.

Źródło danych: Kontakt z opiekunami, informacje od asystentów osobistych osób z niepełnosprawnością, informacje z Ośrodka Pomocy Społecznej i Stowarzyszenia Radlińska Przyszań.

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU:

Udzielanie wsparcia w postaci finansowej osobom rezygnującym z zatrudnienia na rzecz opieki nad osobami zależnymi.

- Wsparcie asystenta osobistego w wykonywaniu prac domowych/porządkowych w ramach programu „Za życiem”.
- Wsparcie i animacja osób z niepełnosprawnością do uczestnictwa w życiu społecznym poprzez zaangażowanie asystentów osobistych.
- Realizacja programów aktywności lokalnej dla osób starszych i z niepełnosprawnością (regularne spotkania, uczestnictwo w życiu kulturalnym i społecznym, wycieczki itp.).

WYZWANIE:

W jaki sposób zorganizować wsparcie dla osób starszych i osób z niepełnosprawnością, zapewnić przy tym bezpieczeństwo i komfort pracy w trakcie napięć i napadów agresji podopiecznych, a także odciążyc opiekunów w obowiązkach związanych z podstawowymi potrzebami podopiecznych, które nie mogą być realizowane wśród najbliższej rodziny?

WAŻNE INFORMACJE:

- Działanie wymaga realizacji na zasobach miejskich przy ewentualnym wsparciu organizacji pozarządowych.
- Istnieje w zasobach Ośrodka Pomocy Społecznej zaplecze w postaci Centrum Usług Społecznych oferujące przestrzeń do realizacji wyzwania.
- Odpowiedź na wyzwanie powinna wpisywać się w temat rozwoju białych miejsc pracy.

Zielone miejsca pracy

Zielone miejsca pracy to miejsca zatrudnienia w branżach i zawodach związanych z energetyką, transportem, budownictwem, recyklingiem i rolnictwem. Na tych stanowiskach ważne są kwalifikacje i wiedza z zakresu ekologicznego budownictwa czy recyklingu. Polskie przedsiębiorstwa są „zielone” w takim stopniu, w jakim determinują to obowiązujące przepisy prawa. Dlatego przed podjęciem działań mających na celu zwiększenie wiedzy pracowników w zakresie kompetencji potrzebnych do pracy w zielonych miejscach pracy, najpierw należałoby wygenerować popyt na kwalifikacje tego rodzaju. Do zawodów deficytowych związanych pośrednio z ochroną środowiska zaklasyfikowano: monterów ociepleń budynków, sortowaczy surowców wtórnych oraz pomocniczego robotnika przy konserwacji terenów zieleni.

Przykładowe problemy:

- Niski poziom selektywnej zbiórki śmieci;
- Niski poziom stosowania nowoczesnych technologii budowlanych.

12. Ekologiczna gastronomia

ZAMAWIAJĄCY: Gmina Miejska Żory

OBSZAR PROBLEMOWY: rozwój zielonych miejsc pracy

OPIS PROBLEMU:

W mieście Żory nieustannie rozwija się branża gastronomiczna. Aktualnie działa ok. 60 miejsc serwujących posiłki.

Działają również stołówki w podmiotach prowadzonych przez miasto – Miejski Dom Pomocy Społecznej czy stołówki szkolne.

Miejsca oferujące posiłki w bardzo małym stopniu nastawione są na wykorzystywanie ekologicznych rozwiązań, takich jak recykling odpadów czy wykorzystywanie biodegradowalnych opakowań (w szczególności jeżeli chodzi o podmioty prywatne). W branży gastronomicznej niewielkie jest również zapotrzebowanie na korzystanie z usług dietetyków czy ekologicznych upraw, a także działania zmierzające do skrócenia łańcucha dostaw i zorientowanie na ideę „od pola do stołu”.

Według danych prowadzonego w Polsce w latach 2018-2021 Programu Racjonalizacji i Ograniczenia Marnotrawstwa Żywności w całym łańcuchu żywnościowym marnujemy niemalże 5 mln ton żywności.

Komisja Europejska wprowadza Nowy Plan Działania na Rzecz Gospodarki o Obiegu Zamkniętym oraz uruchomiła strategię dotyczącą kwestii związanych z odżywianiem, nadwagą i otyłością. Wszystkie te kwestie bezpośrednio dotyczą całego sektora gastronomii. Powinien on zmierzać w stronę odpowiedzialności, zrównowżenia czy odporności na warunki zewnętrzne.

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU:

W grudniu 2021 roku udało się uruchomić w Żorach pierwszą Jadłodzielnię, gdzie można pozostawić nadmiarowe ilości jedzenia i podzielić się nimi z potrzebującymi.

Miasto Żory może pochwalić się również dużym odsetkiem śmieci segregowanych (prawie 50% produkowanych odpadów), a więc nadających się do recyklingu.

WYZWANIE:

Jak pomóc przedsiębiorcom z branży gastronomicznej z Żor we wdrożeniu ekologicznych rozwiązań tak, aby na podstawie zgromadzonych danych móc przygotować odpowiednią strategię i pomóc branży gastronomicznej w mieście Żory w przejściu na nowoczesne i ekologiczne rozwiązania?

13. Zgłaszanie braku odpadów, lepsze gospodarowanie zielonymi miejscami pracy

ZAMAWIAJĄCY: Miasto Rybnik

OBSZAR PROBLEMOWY: rozwój zielonych miejsc pracy

OPIS PROBLEMU:

W dniu 1 lipca 2017 r. weszło w życie Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 29 grudnia 2016 r. w sprawie szczegółowego sposobu selektywnego zbierania wybranych frakcji odpadów obowiązujące na terenie całego kraju. Rozporządzenie określa szczegółowy sposób selektywnego zbierania wybranych frakcji odpadów.

Na terenie Miasta Rybnika, podobnie jak w innych miastach w Polsce, wprowadzono zasady odbioru odpadów z podziałem na frakcję. Odpady dzielą się na: zmieszane, segregowane (papier, plastik, szkło), popiół, bio i gabaryty. Harmonogram wywozu odpadów uwzględnia następujące obszary: 1. zamieszkałe, 2. niezamieszkałe, 3. wielorodzinne, 4. zamieszkałe, na których prowadzona jest działalność gospodarcza, 5. posesje o utrudnionym dojeździe.

Wraz z postępującą wymianą emisyjnych źródeł ciepła w budynkach mieszkalnych nastąpił w ostatnim czasie znaczący spadek zapotrzebowania na odbiór kubłów z popiołem. Jest to szczególnie widoczne na obszarze nieruchomości zamieszkałych, obejmującym ok. 20.000 posesji. Największy spadek zapotrzebowania nastąpił w dzielnicach Śródmieście i Północ, gdzie wiele budynków zostało przyłączonych do sieci gazowej. Co najmniej połowa nieruchomości w tych dzielnicach nie korzysta z wywozu popiołu (właściciele nie wystawiają odpowiednich kubłów w dniu wywozu, zgodnie z harmonogramem). Z kolei w dzielnicach peryferyjnych, takich jak Grabownia czy Boguszowice Stare kubły z popiołem nie są wystawiane w ok. 70% przypadkach.

Odbiór popiołu odbywa się od października do kwietnia. W tym okresie pracownicy firm zajmujących się wywozem odpadów pokonują niepotrzebnie setki kilometrów i tracą tysiące godzin na docieraniu do posesji, do których, zgodnie z harmonogramem wywozu odpadów, muszą dotrzeć, a których właściciele nie wystawiają kubłów z popiołem. Problemem jest brak — w istniejącym systemie odbioru odpadów komunalnych — możliwości modyfikacji zapotrzebowania na odbiór tej frakcji. Wyzwaniem staje się określenie i wdrożenie sposobu współpracy mieszkańców z Miastem czy też firmą odbierającą odpady w zakresie określania na bieżąco (lub na stałe) zapotrzebowania na odbiór popiołu.

Zgodnie z Uchwałą nr 755/XLV/2021 Rady Miasta Rybnika z dnia 18 listopada 2021 r. stawka opłaty za gospodarowanie odpadami komunalnymi dla właścicieli nieruchomości, na których zamieszkują mieszkańcy, jeżeli odpady komunalne są zbierane i odbierane w sposób selektywny, została ustalona w wysokości 31,00 zł miesięcznie za osobę. Niewystawienie kubła z popiołem (ani innego) nie wpływa na wysokość tej opłaty.

Źródła:

- Analiza Stanu Gospodarki Odpadami Komunalnymi za Terenie Miasta Rybnik za 2020 rok dane Wydziału Gospodarki Komunalnej

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU:

Miasto Rybnik wdrożyło w 2021 r. miejską aplikację Halo Rybnik, która, oprócz wielu nowych funkcjonalności, przejęła funkcję poprzedniej aplikacji Wywozik. Mieszkańcy mogą w niej sprawdzić harmonogram wywozu odpadów, a po wybraniu swojego obszaru, dostają powiadomienia/przypomnienia o konieczności wystawienia kubłówdzień przed planowanym wywozem. W razie jakichkolwiek problemów, np. z wywozem śmieci, mogą zgłosić kwestię

w module Zgłoś problem. Nie ma jednak ścieżki, ani w aplikacji, ani poza nią, zgłoszenia braku potrzeby przyjazdu firmy odbierającej odpady, a to pozwoliłoby zaoszczędzić zasoby ludzkie i finansowe w obszarze zielonych miejsc pracy.

WYZWANIE:

W jaki sposób umożliwić mieszkańcom Miasta Rybnik i zachęcić ich do zgłaszania braku konieczności wywozu popiołu tak, aby zaoszczędzić czas i środki związane z odbiorem odpadów, a poprzez to zoptymalizować działania w obszarze zielonych miejsc pracy w Rybniku?

WAŻNE INFORMACJE:

Zamawiający oczekuje innowacyjnych pomysłów w zakresie stworzenia ścieżki informowania firmy wywożącej odpady/Wydziału Gospodarki Komunalnej o braku konieczności odbioru popiołu przez mieszkańców przy jednoczesnym opracowaniu (w ścisłej współpracy z Miastem) systemu zachęt dla mieszkańców (typu zniżki na wstęp na basen, do teatru itp.), którzy z tej ścieżki będą korzystać.

14. Dyscyplina w segregacji, szybsze sortowanie

ZAMAWIAJĄCY: Miasto Rybnik

OBSZAR PROBLEMOWY: rozwój zielonych miejsc pracy

OPIS PROBLEMU:

W dniu 1 lipca 2017 r. weszło w życie Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 29 grudnia 2016 r. w sprawie szczegółowego sposobu selektywnego zbierania wybranych frakcji odpadów, obowiązujące na terenie całego kraju. Rozporządzenie określa szczegółowy sposób

selektywnego zbierania wybranych frakcji odpadów. Selektywnej zbiórce podlegają papier, szkło, metale, tworzywa sztuczne i odpady biodegradowalne, ze szczególnym uwzględnieniem bioodpadów.

Na terenie Miasta Rybnika, podobnie jak w innych miastach w Polsce, wprowadzono zasady odbioru odpadów z podziałem na frakcję, co powinno umożliwić mieszkańcom prawidłową segregację odpadów. W 2020 r. 99% właścicieli nieruchomości zadeklarowała prowadzenie selektywnej zbiórki odpadów. Poziom recyklingu i przygotowania do ponownego użycia i odzysku odpadów komunalnych w 2020 r. co do zasady osiągnął wymagane poziomy (papieru, metali, tworzyw sztucznych i szkła — 51 %, przy wymaganym minimalnym poziomie 50%, odpadów budowlanych i rozbiórkowych innych niż niebezpieczne — 75% przy wymaganym minimalnym poziomie 70%, ograniczenia masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji przekazywanych do składowania — 14 %, przy dopuszczalnym maksymalnym poziomie 35%). Jednakże, jak wskazuje Hossa — spółka odpowiedzialna za gospodarkę odpadami w mieście, ogromnym problemem jest w Rybniku niski poziom segregacji odpadów w zabudowie wielorodzinnej, które stanowią 50% wszystkich odpadów w Rybniku. Zabudowa wielorodzinna występuje w 21 na 27 dzielnic Rybnika (największe skupisko to dzielnica Maroko-Nowiny, zamieszkała przez ok. 20 tys. osób), a jej mieszkańcy w niewystarczającym stopniu segregują odpady, często nie robią tego w ogóle. Dodatkowo, nawet jeśli odpady zostały posegregowane, wiele do życzenia pozostawia jakość tej segregacji.

Problemem jest zatem niewystarczający stopień i jakość segregacji odpadów w zabudowie wielorodzinnej Rybnika, co skutkuje utraconym strumieniem frakcji opakowaniowych. Rodzi się konieczność podejmowania nowych działań. Wyzwaniem staje się zwiększenie tego poziomu, np. poprzez stworzenie szczelniejszego systemu segregacji czy też intensyfikację działań edukacyjno-informacyjnych w odniesieniu do prawidłowego postępowania z wytwarzanymi odpadami i zasad ich selektywnej zbiórki.

Źródła:

- Analiza Stanu Gospodarki Odpadami Komunalnymi za Terenie Miasta Rybnika za 2020 rok - Strategia Rozwoju Miasta Rybnika RYBNIK 2030. Pierwszy krok transformacji.

- Raport o stanie Miasta Rybnika za 2020 r.

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU:

Do kluczowych uwarunkowań wewnętrznych rozwoju miasta Rybnika należy m.in. realizacja działań w zakresie edukacji ekologicznej (edukacji nieformalnej) i podnoszenia świadomości ekologicznej w odniesieniu do działań w obszarze gospodarki odpadami oraz rozwój zintegrowanego systemu gospodarki odpadami.

Miasto prowadziło dotychczas działania dotyczące informowania o zasadach odbioru odpadów oraz z zakresu edukacji ekologicznej. Informacje zamieszczane są na stronie Rybnika

(www.segreguj.rybnik.eu) oraz w aplikacji Halo Rybnik. Zakupione pojemniki w kształcie serca na nakrętki, wydrukowano też plakaty i ulotki nt. prawidłowej segregacji odpadów.

Niestety, w związku z bardzo niskim stopniem segregacji odpadów w zabudowie wielorodzinnej na terenie Rybnika konieczne jest wprowadzenie nowych, innowacyjnych działań, które usprawnią system i podniosą świadomość mieszkańców w zakresie prawidłowego gospodarowania odpadami komunalnymi, w tym zasad selektywnej zbiórki odpadów.

WYZWANIE:

W jaki sposób zwiększyć stopień segregacji odpadów w zabudowie wielorodzinnej Miasta Rybnik tak, aby umożliwić osobom pracującym w obszarze zielonych miejsc pracy optymalne sortowanie odpadów w celu zwiększenia poziom odzysku i jakości odzyskanego surowca?

WAŻNE INFORMACJE:

Zamawiający oczekuje innowacyjnych pomysłów w zakresie stworzenia systemu/modelu pozwalającego na wyższą segregację odpadów przy jednoczesnym zaproponowaniu nowych sposobów edukacji ekologicznej mieszkańców.

15. Współpraca mieszkańców i samorządu dla lepszego gospodarowania odpadami komunalnymi

ZAMAWIAJĄCY: Miasto Jastrzębie-Zdrój

OBSZAR PROBLEMOWY: rozwój zielonych miejsc pracy

OPIS PROBLEMU:

Ok. 75% mieszkańców Jastrzębia-Zdroju to mieszkańcy zabudowy wielolokalowej (bloków). Zgodnie z ustawą o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, jeżeli nieruchomość zabudowana jest budynkiem wielolokalowym, w którym ustanowiono odrębną własność lokalu, obowiązki właściciela nieruchomości wspólnej oraz właściciela lokalu obciążają wspólnotę mieszkaniową albo spółdzielnię mieszkaniową. Oznacza to, że wspólnota mieszkaniowa lub spółdzielnia mieszkaniowa m.in. składa deklaracje o wysokości opłaty za gospodarowanie odpadami komunalnymi, uiszcza opłaty za odpady, wyposaża nieruchomość w pojemniki lub worki przeznaczone do zbierania odpadów, a także jest adresatem decyzji administracyjnych w przypadku braku segregacji na nieruchomości.

Mieszkańcy bloków uczestniczą w gminnym systemie gospodarowania odpadami komunalnymi (dalej zwanym SGO) m.in. poprzez informowanie właściciela nieruchomości o liczbie osób zamieszkujących w lokalach celem przedłożenia do urzędu stosownych deklaracji, uiszczanie opłat do spółdzielni lub na konto wspólnoty, zbieranie odpadów komunalnych powstałych w gospodarstwach domowych, korzystanie z punktu GPZON, PSZOK.

Pomimo, że mieszkańcy bloków są zobowiązani do określonych działań w ramach SGO, to często pozostają anonimowi i funkcjonują jako grupa, co generuje wiele niepożądanych efektów. Mowa tutaj o braku segregacji na nieruchomości – wrzucaniu surowców wtórnych do pojemników na odpady zmieszane, porzucaniu odpadów w sąsiedztwie placyków gospodarczych zamiast dostarczania ich do punktów selektywnego zbierania, czy zaniżaniu liczby mieszkańców. Narzędzia, jakimi dysponuje właściciel nieruchomości czy gmina, często są niewystarczające do podjęcia skutecznych działań w celu poprawy tej sytuacji.

Brak zdyscyplinowania mieszkańców może mieć wpływ na nieosiągnięcie poziomów przygotowania do ponownego użycia i recyklingu odpadów komunalnych, co wiąże się z karami dla gminy czy ze wzrostem wysokości opłaty za gospodarowanie odpadami dla całej nieruchomości. W dalszej perspektywie ma to wpływ na zwiększenie stawki za gospodarowanie odpadami komunalnymi dla wszystkich uczestników systemu, czyli dla wszystkich mieszkańców miasta. Istotny jest tutaj również aspekt społeczny – zaangażowani do tej pory w działania ekologiczne mieszkańcy, widząc bierną postawę innych, mogą zwątpić w zasadność tych działań. Wyzwanie obejmuje działania w zakresie zielonych miejsc pracy personelu zobowiązanego do zagospodarowania i utylizacji odpadów, personelu zarządzającego systemem SGO po stronie miasta, a także właścicieli nieruchomości (w tym spółdzielnie, zarządy wspólnot).

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU:

Miasto Jastrzębie-Zdrój prowadzi liczne działania edukacyjno-informacyjne. Staramy się dotrzeć do tej grupy mieszkańców bezpośrednio poprzez tematyczne ulotki, plakaty, banery, stronę internetową, aplikację na telefon, prelekcje i przedstawienia teatralne dla dzieci i ich rodziców, ekopikniki, a także gazetki wydawane przez poszczególne spółdzielnie mieszkaniowe.

Obecny system SGO funkcjonuje od lipca 2013 r. i posiada szereg wad, o czym świadczą chociażby ciągłe zmiany przepisów prawa i wzrost kosztów funkcjonowania systemu dla gminy, a dla mieszkańców wzrost opłaty miesięcznej za odpady.

Zdajemy sobie sprawę, że potrzebny jest czas na zmianę mentalności i sposobu działania mieszkańców – zwłaszcza tych starszych pokoleń. Z drugiej jednak strony musimy zadbać o młodzież i dzieci – grupy kształtujące swoją świadomość, w tym ekologiczną.

Dzisiaj często spotykamy się ze stwierdzeniem – płacę, więc żądam. Oczekiwania mieszkańców są duże przy minimalnym ich zaangażowaniu w system SGO i minimalnej świadomości ekologicznej u wielu z nich. Nie możemy też zapominać o solidarnej odpowiedzialności mieszkańców zabudowy wielolokalowej.

WYZWANIE:

Jak pomóc gminie rozwiązać problem z bierną postawą mieszkańców zabudowy wielolokalowej wobec obowiązków wynikających z systemu gospodarowania odpadami komunalnymi tak, aby system przynosił wymierne korzyści?

WAŻNE INFORMACJE:

Rozwiązanie powinno zawierać szereg innowacyjnych działań, które zmobilizują mieszkańców zabudowy wielolokalowej do wywiązywania się z obowiązków, jakie nakłada na nich SGO. Działania powinny zakładać długofalowe cele, które przyczynią się w przyszłości do zmiany mentalności mieszkańców miasta, wpłyną na osiąganie przez gminę wymaganych ustawowo poziomów przygotowania do ponownego użycia i recyklingu odpadów komunalnych.

Rozwiązaniem może być zaangażowanie mieszkańców w aktywności na rzecz promowania selektywnej zbiórki odpadów, stwarzając możliwość działań społeczności na rzecz wspólnego dobra. Należy więc opracować projekt, który zachęci mieszkańców do aktywnego uczestnictwa w akcjach edukacyjno-informacyjnych jako ważnych uczestników całego systemu. Wzrost świadomości ekologicznej i chęć zapoznania się z zasadami funkcjonowania SGO w naszym mieście przyniesie wymierne korzyści w przyszłości.

Jednocześnie, projektowane rozwiązanie powinno się wpisywać w obszar zielonych miejsc pracy.

16. Energetyka obywatelska w trosce o kieszenie mieszkańców

ZAMAWIAJĄCY: BOMIASTO

OBSZAR PROBLEMOWY: rozwój zielonych miejsc pracy

OPIS PROBLEMU:

Goldman Sachs (GS) opublikował raport, w którym analitycy przedstawili drogę do osiągnięcia zerowej emisji dwutlenku węgla netto, porównując scenariusze dla dwóch modeli globalnej dekarbonizacji. Pierwszy scenariusz jest zgodny z celem Porozumienia Paryskiego, bo zakłada ograniczenie średniego wzrostu temperatury na Ziemi znacznie poniżej 2°C oraz osiągnięcie globalnie zerowego poziomu emisji netto około 2060 roku. Drugi scenariusz, z kolei, przedstawia bardziej ambitny plan, bo globalny zerowy poziom emisji netto ma być w nim osiągnięty już w 2050 roku, przy czym wzrost temperatury wyniósłby tu tylko 1,5°C. Minimalny koszt, który poniesie globalna gospodarka, ma wynieść 56 biliony dolarów.

Każdy z nas na co dzień korzysta z energii – w postaci prądu albo ogrzewając swój dom. Obecnie większość osób pozostaje jednak wyłącznie biernymi konsumentami energii

wyprodukowanej przez koncerny energetyczne i przesłanej do ich domu lub miejsca pracy. Dzięki rozwojowi energetyki obywatelskiej może się to zmienić. My – obywatele, samorządy, firmy czy organizacje społeczne, słowem – wszyscy użytkownicy energii, dzięki odpowiednim regulacjom i systemom wsparcia, moglibyśmy brać udział w produkcji energii odnawialnej, jej przesyłce, efektywnie zarządzać wykorzystywaną przez siebie energią oraz czerpać z tego zyski. Taki udział osób prywatnych, organizacji, instytucji i przedsiębiorstw spoza sektora energetycznego wytwarzaniu i zarządzaniu energią to właśnie energetyka obywatelska.

Na jej rozwoju skorzystają wszyscy – mieszkańcy miast i wsi, samorządy, przedsiębiorcy, wspólnoty i spółdzielnie mieszkaniowe, czy organizacje pożytku publicznego. Producentami energii będą mogły stać się m.in. szpitale, przychodnie, szkoły, przedszkola oraz schroniska dla zwierząt. Energetyka obywatelska może rozwijać się w całym kraju, w każdym regionie i każdej gminie.

Energetyka obywatelska to wielka szansa dla polskiej gospodarki – jej rozwój przyczyni się do stworzenia setek tysięcy stałych miejsc pracy, pobudzi przedsiębiorczość i innowacje. To także zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego kraju dzięki ograniczeniu zależności od dostaw surowców energetycznych zza granicy. Inwestycje w energetykę odnawialną i efektywność energetyczną mogą zostać również wykorzystane w walce z ubóstwem energetycznym, które w Polsce pozostaje poważnym problemem społecznym.

Obecnie – mimo ogromnego potencjału – energetyka obywatelska jest w naszym kraju w powijakach. Warunki techniczne do zainstalowania mikroinstalacji OZE w Polsce ma co najmniej 4 miliony budynków. Pomimo tego w ciągu ostatnich 10 lat powstało jedynie ok. 230 tysięcy mikroinstalacji, z których 98% to instalacje do produkcji ciepła. Problemem są bariery administracyjne i prawne, które blokują rozwój energetyki obywatelskiej.

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU:

Współpracując regularnie z aktywistami od 2019 roku Stowarzyszenie BoMiasto, we współpracy z wieloma organizacjami pozarządowymi, zbudowało Śląski Ruch Klimatyczny, znacząco przyczyniając się do rozwoju debaty na temat polityki klimatycznej w regionie. Ruch składa się ze 170 osób, które regularnie pracują w 4 grupach roboczych.

W 2020 roku, w drugiej fazie rozwoju Śląskiego Ruchu Klimatycznego, działalność BoMiasto została przeniesiona poza Katowice. Katowice jako stolica regionu pomyślnie zakończyły proces transformacji: prawie nie ma bezrobocia, a tylko 2 z 16 kopalń działają. Zdecydowana większość wyzwań związanych z transformacją stoi przed społecznościami lokalnymi poza Katowicami. Cierpią na brak ekspertów i wsparcia. Rozpoczęto organizację 4 grup lokalnych: Rybnik, Gliwice, Mysłowice i Bytom.

W 2021 roku stowarzyszenie BoMiasto prowadziło kampanię obywatelską Śląskie bez węgla. Kampania obywatelska „Śląskie bez węgla” to inicjatywa oparta na narzędziach i rozwiązaniach wypracowanych przez Stowarzyszenie BoMiasto. Jej celem jest rekrutacja i zaangażowanie do współpracy mieszkanki i mieszkańców Górnego Śląska, a także przedsiębiorców i przedstawicieli władz lokalnych. Za pomocą metody organizowania

społecznościowego tworzymy trzy grupy lokalne w śląskich miastach: Mysłowicach, Bytomiu i Katowicach.

W 2022 roku Planujemy przeprowadzić kampanię obywatelską „Więcej sprawiedliwości klimatycznej i wspólnot energetycznych w programie sprawiedliwej transformacji dla Górnego Śląska”.

WYZWANIE:

Jak pomóc mieszkańcom Województwa Śląskiego rozwiązać problem dostępu do energetyki obywatelskiej tak, aby obniżyć wydatki za energię elektryczną i poziom emisji gazów cieplarnianych?

WAŻNE INFORMACJE:

Poszukiwane rozwiązania powinny koncentrować się na aktywizacji mieszkańców w zakresie stosowania energetyki obywatelskiej. Dla powodzenia rozwoju nowych zielonych miejsc pracy i energetyki obywatelskiej, konieczne jest podejście „bottom -up”, czyli chodzi o angażowanie/aktywizację/wsparcie mieszkańców, a nie, np. Urzędu Miasta).

17. Wysypisko miejskie wolne od jednorazowych naczyń

ZAMAWIAJĄCY: Miasto Rybnik

OBSZAR PROBLEMOWY: rozwój zielonych miejsc pracy

OPIS PROBLEMU:

Problemem jest bardzo duża ilość odpadów na terenie miasta Rybnika w postaci jednorazowych naczyń z tworzyw sztucznych (w związku z działalnością firm gastronomicznych). Istnieje poważny problem związany z ich sprzątnięciem i składowaniem, w tym - rosnącymi kosztami tych operacji. Dodatkowo rośnie skala marnowania żywności przez branżę hotelarsko-gastronomiczną — z badań Polskiej Federacji Banków Żywności wynika, iż rocznie w Polsce sektor ten wyrzuca ponad miliard kilogramów jedzenia.

Źródło: Wydział Gospodarki Komunalnej UM Rybnik, MOSiR Rybnik venturishoreca.com, Raport Polskiej Federacji Banków Żywności Nie marnuj jedzenia 2020, Raport z badań w zakładach gastronomicznych. Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, 2020

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU:

Problem dotychczas nie był rozwiązywany w sposób systemowy. Plastikowe kubki do napojów zimnych, papierowe — do ciepłych i opakowania z tworzyw sztucznych przeznaczone do

posiłków na wynos trafiają w dużej części do odpadów zmieszanych, co uniemożliwia recykling zawartego w nich surowca. W 2019 r. Miasto Rybnik wprowadziło do użytku wielorazowy kaucjonowany ekokubek (na napoje zimne) podczas kilku imprez miejskich. Niestety z uwagi na pandemię COVID-19, która wybuchła w kilka miesięcy po premierze rybnickiego ekokubka, zawieszono organizację imprez miejskich i — tym samym — stosowanie ekologicznego kubka wielorazowego użytku. Po wznowieniu imprez miejskich i koncertów szybko okazało się, że ekokubek nie wystarcza — odpady powstają w dużej ilości również po napojach ciepłych oraz posiłkach, a większość z nich generowana jest w związku z codzienną działalnością firm gastronomicznych (do których nie zdążono wprowadzić miejskiego ekokubka).

W latach 2019-2021 Miasto Rybnik realizowało projektu StratKIT, mający na celu zwiększenie roli zrównoważonego rozwoju w obszarze usług gastronomicznych. Przyjrano się zarówno kwestii jednorazowych opakowań, jak i marnowania żywności. Z badań partnera projektu, Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego, nt. marnowania jedzenia przez restauracje wynika, iż znacząca część wyrzucanego jedzenia to resztki zostawiane przez klientów na talerzach, które mogłyby być zabierane przez konsumentów do domu.

Głównym rezultatem projektu StratKIT jest Zestaw Narzędzi Zrównoważonego Posiłku Publicznego <https://www.sustainable-public-meal.eu/pli>, gdzie zaprezentowano m.in. niemiecki system kaucjonowania naczyń na wynos. Może on stanowić inspirację do wprowadzenia innowacji w Rybniku.

WYZWANIE:

Jak zredukować liczbę niebiodegradowalnych naczyń jednorazowych trafiających na miejskie wysypisko tak, aby je docelowo wyeliminować (w kilkuletniej perspektywie czasowej)?

WAŻNE INFORMACJE:

Narzędziem służącym rozwiązaniu problemu może być innowacyjny system kaucjonowania naczyń wielorazowego użytku na wynos. Należy zapoczątkować w pilotażowych restauracjach system zastępowania opakowań jednorazowych pojemnikami wielokrotnego użytku, co pomoże rozwiązać jednocześnie problem marnowania żywności i rosnącej ilości odpadów — jednorazowych, niebiodegradowalnych naczyń.

Rozwiązaniem może być kaucjonowanie naczyń wielorazowego użytku, wykonanych z polipropylenu i pozbawionych niebezpiecznych substancji, w tym -rakovórczego bisfenolu A. Dzięki systemowi kaucjonowania naczyń wielorazowych nie powstawałyby śmieci w postaci zużytych opakowań jednorazowych, a to z kolei znacznie obniżyłoby koszty sprzątnięcia i gospodarki odpadami w mieście. Zasada kaucjonowania naczyń wielorazowego użytku

powinna wykraczać poza imprezy organizowane przez Miasto. Niezwykle istotną kwestią jest zatem, oprócz zaprojektowania i wykonania naczyń wielorazowego użytku oraz opracowania systemu ich odbierania, mycia i suszenia, także stworzenie systemu zachęt dla

przedsiębiorców i konsumentów. Stworzone naczynia powinny w 100% nadawać się do recyklingu (po kilkuset myciach).

Klientom zamawiającym posiłki na wynos, ale także w celu zapakowania niezjedzonej w restauracji porcji powinny być oferowane wielorazowe kaucjonowane naczynia, zamiast materiałów jednorazowego użytku, takich jak folia aluminiowa, styropianowe pudełka czy plastikowe torby.

Powyższe działania są zgodne z polityką ochrony klimatu i zmierzają do wdrożenia gospodarki o obiegu zamkniętym (circular economy), tj. takiej, w której odpady stają się cennym surowcem do produkcji nowych dóbr, a zarazem ich wykorzystanie pozwala uniknąć niszczenia zasobów środowiska naturalnego. Innowacja wyjdzie naprzeciw Dyrektywie UE o odpadach.

Wprowadzenie zaproponowanej innowacji, zgodnej z ideą zrównoważonego rozwoju, pozwoliłoby na stworzenie nowych zielonych miejsc pracy oraz uzupełniłoby system gospodarki odpadami w mieście.

Spółeczne skutki ubóstwa energetycznego

Ubóstwo energetyczne to problem w zaspokojeniu potrzeb gospodarstwa domowego w zakresie ogrzewania i energii elektrycznej. Większość definicji tego zjawiska skupia się na powiązaniu niskich dochodów gospodarstwa i wysokich kosztów energii, które zwykle są wynikiem niskiego standardu energetycznego budynku.

W Polsce zjawisko to zwykle omawia się w kontekście fatalnej jakości powietrza w sezonie grzewczym, za co odpowiada niska emisja. Jej źródłem jest masowe stosowanie pozaklasowych kotłów i pieców spalających paliwa złej jakości, czasem także odpady. Częściowo jest to wywołane właśnie ubóstwem energetycznym, które uniemożliwia dotkniętym nim osobom termomodernizację budynku oraz wymianę źródła ciepła i korzystanie z paliw dobrej jakości. Szacuje się, że ubóstwo energetyczne dotyka w województwie śląskim około 10% gospodarstw domowych. Dominują wśród nich osoby utrzymujące się ze świadczeń społecznych (zwłaszcza z renty), mieszkające samotnie na wsi, w stosunkowo dużych budynkach wybudowanych w latach 1946–1980.

Przykładowe problemy:

- Brak powszechnie obowiązującej definicji ubóstwa energetycznego.
- Brak rzetelnej wiedzy w gminach o skali ubóstwa energetycznego na danym terenie.
- Ubóstwo energetyczne jest bezpośrednim determinantem stosowania gorszej jakości paliw lub spalania odpadów.
- Ogromne koszty termomodernizacji, biorąc pod uwagę przeciętny koszt jednostkowy i szacowaną skalę problemu

18. Koniec z kredytami na nowe kotły

ZAMAWIAJĄCY: Gmina i Miasto Czerwionka-Leszczyny

OBSZAR PROBLEMOWY: depopulacja, niwelowanie skutków społecznych ubóstwa energetycznego

OPIS PROBLEMU:

Jednym ze skutków starzejącego się społeczeństwa i opuszczaniem domów rodzinnych przez młodsze pokolenia staje się pozostawienie samotnych, starszych osób jako jedynych lokatorów domów jednorodzinnych (w 2020 roku w Czerwionce-Leszczynach zamieszkiwało 8 440 osób w wieku poprodukcyjnym wobec 7 364 w roku 2015, w szczególności kobiet, które w danej populacji stanowią 68% - wynika to z krótszej przeciętnej długości życia kobiet). Osoby samotne, starsze nie radzą sobie ekonomicznie z utrzymaniem sporych nieruchomości. W każdym roku obserwujemy, że na terenie gminy przybywa nieruchomości, które zamieszkuje jedna osoba znajdująca się w podeszłym wieku.

Osoby takie nie modernizują swoich nieruchomości ze względu na brak informacji, brak środków finansowych, brak wiedzy i zdolności do podjęcia się takiej inwestycji. Ogólne dane Czystego Powietrza wskazują, że osoby najmniej zaradne i zamożne rzadko korzystały z oferty programu (najwyższego dofinansowania). Nieruchomości te nie są termo modernizowane, nie mają wymienionych źródeł ciepła i ostatecznie popadają w zaniedbanie, które prowadzi do zdecydowanego obniżenia wartości tej nieruchomości.

Dodatkowo rosnącym powiązaniem problemem staje się zadłużenie. Starsze osoby ze względu na niskie dochody, chcąc utrzymać dom, biorą kredyt i często wpadają w spiralę zadłużenia (kredyty na zakup opału, niezbędne naprawy, które zagrażają mieszkaniu w danej nieruchomości). Ostatecznie po kilku, kilkunastu latach wartość zadłużenia bilansuje wartość nieruchomości. W przypadku śmierci właściciela i odrzuceniu spadku (a dzieje się tak w wyniku konieczności przejęcia nieruchomości wraz z zadłużeniem — w przypadku kilku spadkobiorców przejęcie takie nie jest atrakcyjne) przez spadkobierców konsekwencje zadłużeń spadają na gminę. Gmina w wyniku procedur zostaje spadkobiercą zadłużonych nieruchomości, co generuje koszty dla jest wynikające z prowadzonych przez Sąd postępowań spadkowych oraz działań komorniczych.

Mówimy więc o dwóch problemach zarówno dziedziczeniu przez gminę długów, jak i problemie społecznym związanym z trudnościami ekonomicznymi starszych osób. Ubóstwo energetyczne generuje spiralę zadłużenia, skutki społeczne dla zobowiązanego, ekologiczne skutki braku termomodernizacji obiektu i wymiany źródła ciepła, a w konsekwencji koszt pod stronie budżetu miasta, który jest zbudowany ze środków publicznych.

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU:

Wcześniej nie podejmowano działań na rzecz rozwiązania tego problemu. Problem rośnie w ostatnich czasach w związku ze zmianami liczby osób starszych, samotnych, a także tematem rosnących źródeł energii. Spodziewamy się większej skali zjawiska w związku z uchwałą antysmogową.

WYZWANIE:

Jak pomóc osobom starszym rozwiązać problem zadłużania się (w związku z ubóstwem energetycznym), aby w przyszłości uniknąć problemów społecznych osoby starszej, rodziny oraz dziedziczenia przez JST nieruchomości obciążonych zadłużeniem?

WAŻNE INFORMACJE:

Rozwiązanie powinno obejmować sposób identyfikacji osób w trudnym położeniu oraz możliwości w zakresie podnoszenia ich świadomości. Przykładem mogą być działania na UTW. W naszej opinii temat zadłużenia jest wstydlivy i nie jest dyskutowany. Problemy te są skryte, jednak narastają i pojawiają się dopiero w momencie, gdy pojawia brak możliwości rozwiązania.

19. Dostęp mieszkańców gminy do programów wspierających wymianę kotłów

ZAMAWIAJĄCY: Gmina Godów

OBSZAR PROBLEMOWY: niwelowanie skutków społecznych ubóstwa energetycznego

OPIS PROBLEMU:

Gmina Godów od lat boryka się z problemem ograniczania niskiej emisji, stanowiąc czołowe miejsce w rankingach ogólnopolskich i europejskich. Raport dostępny na stronie: https://www.gios.gov.pl/images/dokumenty/pms/raporty/stan_srodowiska_2020_slaskie.pdf

Na podstawie ankietyzacji przeprowadzonej wśród mieszkańców można stwierdzić, że dominujący udział w ogrzewaniu budynków w Gminie Godów zajmują kotły na paliwo stałe, a zdecydowana ich większość to jednostki starego typu (zasypowe). Potwierdzają to również dane dotyczące wieku używanych kotłów, gdzie ponad 60% kotłów to kotły powyżej 5 lat, w tym połowa z nich to kotły starsze niż 10 lat. Na terenie Gminy Godów zlokalizowanych jest ok. 3,7 tys. budynków mieszkalnych jednorodzinnych. Sukcesywnie w ramach realizacji programów Ograniczenia niskiej emisji na poszczególne lata mieszkańcy wymieniali kotły

korzystając z dotacji. Łączna ilość kotłów ekologicznych zabudowanych w latach 2006-2018 wynosi 499 szt., w roku 2019, zlikwidowano 70 przestarzałych jednostek, w 2020r. 96 kotłów zastąpiono jednostkami zasilanymi gazem ziemnym. W tym roku w ramach realizacji programu PONE planuje się do listopada zrealizować 519 inwestycji związanych z wymianą istniejącego źródła ciepła (276 kotłów gazowych, 222 kotłów ekologicznych na paliwo stałe z automatycznym załadunkiem paliwa, 21 pomp ciepła) częściowo finansowanych ze środków WFOŚiGW w Katowicach (pożyczka), częściowo z budżetu Gminy. Informacje na temat realizacji dostępne na stronie: <https://www.godow.pl/odpady-ekologia-planowanie/plan-ograniczenia-niskiej-emisji-emisji>, <https://archiwumgodow2.bip.net.pl/?a=20548>

Gmina Godów jest także uczestnikiem dwóch projektów realizowanych przez Subregion Zachodni Województwa Śląskiego "Gminy z dobrą energią" oraz "Łączymy z energią", w ramach których nasi mieszkańcy montują instalacje OZE w budynkach mieszkalnych oraz wymieniają kotły. Do projektu zgłosiło się 81 mieszkańców, którzy zadeklarowali łącznie montaż: 77 instalacji fotowoltaicznych, 12 kotłów na pellet, 5 pomp ciepła do ogrzewania ciepłej wody użytkowej. Projekt jest w trakcie realizacji, informacje na temat projektów na stronach: <https://oze.subregion.pl/> // dobraenergia.subregion.pl/

Jakość powietrza atmosferycznego na terenie Gminy Godów jest warunkowana w dużym stopniu przez charakter urbanistyczny gminy. Dominuje zabudowa jednorodzinna, źródła ciepła w zdecydowanej większości stanowią indywidualne kotłownie węglowe.

Jakość powietrza jest kształtowana przez kilka czynników:

- emisje z kotłowni indywidualnych (w tym kotłowni w budynkach użyteczności publicznej),
- emisje z pobliskiej elektrowni węglowej (Detmarovice),
- emisje z ruchu pojazdów silnikowych w ruchu lokalnym i tranzytowym.

Kotły i piece na węgiel i miał węglowy stanowią główne źródła energii cieplnej w budynkach mieszkalnych. Pomimo, że cała gmina jest w zasięgu dystrybucyjnej sieci gazowej, gaz ziemny używany jest do ogrzewania w mniejszości. W Gminie nie ma kotłowni centralnych ani systemu centralnej dystrybucji ciepła więc także szkoły oraz inne budynki użyteczności publicznej ogrzewane są głównie za pomocą instalacji wykorzystujących węgiel.

Na terenie gminy działa stacja monitorowania powietrza, która potwierdza wysokie poziomy zanieczyszczenia powietrza. Średnie roczne stężenie pyłu zawieszonego PM10 wyniosło 31 µg/m², w miesiącach zimowych 45-50µg/m² (norma 40 µg/m²) — dane z 2020r. Ustawicznie były też przekraczane wartości dopuszczalne stężenia benzo(a)pirenu — średnia wartość w 2020r. wyniosła 7,78 µg/m³ (wartość 1 µg/m³).

Pomimo faktu, że Gmina propaguje działania skutkujące poprawą jakości powietrza poprzez podjęcie działań edukacyjnych, uruchamianie programów dotacyjnych to jednak są one

niewystarczające, szczególnie w niektórych grupach społecznych. W dalszym ciągu postrzega się brak wiedzy w zakresie skali problemu oraz skutków niskiej emisji, jej wpływu na jakość życia, a przede wszystkim na zdrowie zarówno osób starszych jak i dzieci. Ignorowanie bądź bagatelizowanie problemu niskiej emisji odzwierciedla brak wyraźnego spadku emitowanego smogu na terenie Gminy Godów pomimo podejmowanych przez Gminę działań zarówno tych związanych z dotacjami do wymiany źródeł ciepła jak i działań edukacyjnych. Zdiagnozowano także niski poziom świadomości wśród mieszkańców dotyczący możliwości w zakresie działań ekologicznych, związanych z pozyskiwaniem środków zewnętrznych na działania z zakresu termomodernizacji, oszczędzania wody, energii, itp. Wiedza mieszkańców w tym zakresie jest niepełna, a w niektórych grupach społecznych znikoma. Mieszkańcy nie angażują się w kampanie społeczne, nie biorą także udziału w ankietyzacjach. Ponadto do końca nie są świadomi jakie obowiązki nakłada na nich wprowadzona ustawa antysmogowa. Zauważono także, że mieszkańcy szczególnie osoby starsze czy samotne nie bardzo orientują się, gdzie można znaleźć kompleksowe informacje dotyczące możliwości pozyskania dofinansowania, a tym samym nie znają zasad realizacji dofinansowań z programów rządowych, czy gminnych oraz wymagań z nimi związanych.

Gmina na ten moment nie posiada inwentaryzacji budynków w zakresie potrzeb związanych z działaniami termomodernizacyjnymi, co uniemożliwia doprecyzowania strategii działania w zakresie wsparcia finansowego, jak i edukacyjnego mieszkańców oraz ich angażowania w możliwe, dostępne dla konkretnego przypadku formy wsparcia m.in. poprzez uczestnictwo w projektach z zakresu ograniczania niskiej emisji dostępnych dla mieszkańców Gminy Godów.

Zwraca również uwagę problem ubóstwa energetycznego wśród mieszkańców gminy — dotyczy on w dużej mierze mieszkańców starszych, a także niezaradnych życiowo. Skala tego zjawiska jest trudna do oszacowania, gdyż wyłącznie częściowo ubóstwo energetyczne pokrywa się z ubóstwem materialnym i podlega działaniom Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej.

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU:

Gmina Godów w latach 2015 — 2020 prowadziła kampanie edukacyjne dla mieszkańców z zakresu ekologii i zdrowia oraz organizowała spotkania informacyjne dla mieszkańców w zakresie ekologicznych metod palenia.

W przeciągu ostatnich dwóch lat w przedszkolach na terenie gminy zainstalowano urządzenia do pomiaru jakości powietrza, tak aby najmłodszy mieszkańcy mogli przebywać na powietrzu, które nie będzie dla nich szkodliwe.

Od 1 września 2020 w Gminie Godów otwarto punkt konsultacyjny programu Czyste dla mieszkańców Gminy, w ramach którego mieszkańcy mogą uzyskać informacje oraz pomoc w zakresie wypełnienia i składania wniosku o dofinansowanie.

Gmina Godów angażowała się i uczestniczyła w akcjach „Mobilne biuro Czystego Powietrza”; prowadziła kampanię „Nie truj sąsiada” w ramach działań całego Subregionu Zachodniego na

rzecz walki z niską emisją. Ponadto pracownicy Urzędu Gminy uczestniczyli w szkoleniach dotyczących problemu niskiej emisji.

Wśród mieszkańców przeprowadzona została ankietyzacja, która miała stanowić bazę wiedzy w zakresie potrzeb i oczekiwań opracowana przed przystąpieniem do opracowania Planu Gospodarki Niskoemisyjnej 2021-2025 (<https://www.godow.ol/odpady-ekologia-planowanie/ankieta-informacyjna-plan-gospodarki-niskoemisyjnej-dla-ominy-godow>) spotkała się z bardzo niskim odzewem wśród mieszkańców.

Głównym sposobem rozwiązywania problemu była realizacja przez poszczególne lata Program Ograniczenia Niskiej Emisji, który zakładał udzielanie dotacji mieszkańcom do wymiany kotłów na urządzenia ekologiczne. Zakres ilościowy działań w danym roku oraz wysokość udzielanych dotacji dyktowały możliwości budżetowe Gminy.

W 2019 r. dokonano rozeznania dotyczące chęci uczestnictwa w programie STOP SMOG dedykowanym do osób objętych ubóstwem energetycznym. Wpłynęły tylko 4 ankiety.

Niewiele mieszkańców zainteresowało się również proponowanym projektem Zapora antysmogowa walka ze smogiem w Gminie Godów (złożono 7 ankiet).

Źródło: <https://www.godow.pl/odpady-ekologia-planowanie/projekt-zapora-antysmogowa-walka-ze-smogiem-w-gminie-godow>

WYZWANIE:

Jak pomóc ubogim energetycznie mieszkańcom gminy w realizowaniu inwestycji termomodernizacyjnej tak, aby faktycznie mogli skorzystać z programów wsparcia i ograniczyć negatywny wpływ zanieczyszczenia powietrza na zdrowie?

WAŻNE INFORMACJE:

Najtrudniej dotrzeć do informacji w zakresie świadomości proekologicznej, uwarunkowań prawnych oraz możliwych form wsparcia planowanych działań do ludzi najuboższych, co odzwierciedla opisany powyżej znikomy odzew na prowadzone ankietyzacje czy nowe formy wsparcia. O ile program PONE realizowany od kilku lat stał się przystępny do mieszkańców to „nowe” propozycje czy możliwość łączenia kilku projektów dotacyjnych budzą niepokój wśród mieszkańców szczególnie starszych. Wymogi formalne, obszerne regulaminy, nawet zebranie danych niezbędnych do wypełnienia wniosku to bariera nie do przejścia, a korzystanie z jednej formy wsparcia jest niewystarczające przy często niskich dochodach. Mieszkańcy, często nie posiadają wiedzy, na jakich etapach, w jakich terminach jakie formalności trzeba będzie załatwić, ponadto nie posiadają podstawowej wiedzy z zakresu działań poprawiających energooszczędność budynków, ograniczających straty ciepła. Boją się wyzwań i konsekwencji finansowych jakie będą one generowały w przyszłości. Brakuje im wsparcia technicznego i merytorycznego na wstępie przed planowaniem inwestycji termomodernizacyjnych.

Niewystarczające okazały się formy dotarcia do mieszkańców praktykowane przez rozprowadzanie ulotek, broszur informacyjnych. Konieczne byłoby stworzenie innowacyjnej, kompleksowej formy dotarcia do mieszkańców. Ważne byłoby również zapewnienie dostępu do rozwiązań lub narzędzi gwarantujących optymalną współpracę i dostęp do informacji dla osób zaangażowanych w neutralizację problemu ubóstwa energetycznego (pracownicy Urzędu Gminy, Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej itp.). Oczekiwanym celem byłoby wyszukanie instrumentów inwestycyjnych, komponentów doradczych i edukacyjnych charakteryzujących się podejściem indywidualnym do osób ubogich energetycznie skutkujących podjęciem działań i docelowo spadkiem niskiej emisji na terenie Gminy.

20. Wsparcie dla mieszkańców miasta inwestujących w termomodernizację budynków

ZAMAWIAJĄCY: Miasto Racibórz

OBSZAR PROBLEMOWY: niwelowanie skutków społecznych ubóstwa energetycznego

OPIS PROBLEMU:

Skala problemu zanieczyszczenia powietrza w Raciborzu jest znaczna. Dowodzą tego wyniki pomiarów Głównego Inspektoratu ochrony Środowiska prowadzone poprzez mobilną stację badającą jakości powietrza, zlokalizowaną na ul. Wojska Polskiego 8 w Raciborzu. W sezonie grzewczym regularnie przekraczane są dopuszczalne poziomy stężenie pyłów PM10 i PM2,5. Zjawisko wpływa na występowanie problemów zdrowotnych mieszkańców, wywołuje społeczne niezadowolenie, obniża komfort życia w mieście oraz jego atrakcyjność.

Główną przyczyną zanieczyszczenia powietrza w Raciborzu jest tzn. niska emisja, czyli emisja zanieczyszczeń powietrza mająca swoje źródło w gospodarstwach domowych wykorzystujących przestarzałe, nieefektywne i wysokoemisyjne systemy indywidualnego ogrzewania. Niemała część mieszkańców miasta skarży się na trudną sytuację finansową i brak możliwości finansowych potrzebnych do samodzielnej wymiany instalacji grzewczych na nisko- lub bezemisyjne oraz wyższe koszty eksploatacji nowych instalacji. Ponadto istnieje grupa mieszkańców spalających w domowych piecach zakazane materiały: odpady, niskiej jakości paliwa węglowe (jak np. flotokoncentraty, muły, węgiel brunatny, itp.), co dodatkowo wzmacnia poziom zanieczyszczenia powietrza, a często także wynika bezpośrednio z ubóstwa energetycznego (choć nie zawsze).

Istniejące gminne oraz ogólnopolskie programy wsparcia finansowego na modernizację systemów grzewczych oraz wspieranie efektywności energetycznej budynków są obciążone koniecznością wypełniania szeregu obowiązków administracyjnych, które dla wielu mieszkańców są bardzo niejasne i zbyt skomplikowane, wobec czego nierzadko rezygnują z modernizacji systemów grzewczych. Samo Miasto Racibórz dysponuje ograniczonymi środkami finansowymi na modernizację systemów grzewczych oraz termomodernizację

budynków, wobec czego koniecznym jest, aby mieszkańcy ubiegali się także o wsparcie finansowe z zewnętrznych programów. Powoduje to niezrozumienie, dezinformację wśród mieszkańców i w efekcie zniechęca ich do podejmowania modernizacji systemów grzewczych. Ponadto przepisy dostępnych programów są często przedstawione w sposób niejasny, ich zasady są trudne i skomplikowane i brakuje w tym zakresie edukacji. Dane własne Urzędu Miasta Racibórz oraz raporty badań jakości powietrza GIOŚ.

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU:

Miasto Racibórz od kilku lat stopniowo realizuje przedsięwzięcia ekologiczne w zakresie poprawy gospodarki energetycznej poprzez m.in. inwestycje termomodernizacyjne w obiektach publicznych i komunalnych zasobach mieszkaniowych, dotacje dla mieszkańców na wymianę nieekologicznych źródeł ciepła, termomodernizację budynków mieszkalnych oraz usuwanie azbestu.

Przeprowadzone zostały również kampanie informacyjne zwiększające świadomość mieszkańców w zakresie ograniczania niskiej emisji.

Doprowadzono również do uruchomienia nowoczesnej stacji monitorującej jakość powietrza w Raciborzu wyposażonej w specjalistyczny sprzęt badający poziomy stężenie PM10 i PM2,5, dwutlenku siarki i tlenków azotu. Stacja jest podłączona do państwowego systemu monitoringu jakości powietrza, której operatorem jest GIOŚ (Główny Inspektor Ochrony Środowiska).

WYZWANIE:

Jak pomóc mieszkańcom Raciborza w pozyskiwaniu wsparcia w zakresie poprawy efektywności energetycznej budynków i przygotowania się do inwestycji termomodernizacyjnej?

WAŻNE INFORMACJE:

Miasto Racibórz realizuje własny program dofinansowań dla mieszkańców chcących wykonać modernizację źródeł ciepła. Program ten finansuje jedynie część kosztów. Dodatkowo mieszkańcy mogą starać się o wsparcie finansowe z ogólnopolskiego programu Czyste Powietrze.

W rozwiązywaniu problemu występują także inne bariery, na które władze samorządowe nie mają wpływu, są one związane np. ograniczoną liczbą lokalnych firm zajmujących się termomodernizacją (przeciętny czas oczekiwania na termomodernizację kamienicy wynosi 2 lata), co powoduje wzrost kosztów usług termomodernizacji.

Ponadto problem ubóstwa energetycznego nie jest w Raciborzu do końca zbadany — a nawet nie jest do końca zdefiniowany – brakuje wiarygodnych informacji na temat skali zjawiska.

Niski wskaźnik zatrudnienia osób 50+

Śląsk wyróżnia się na tle pozostałych województw jako region z najniższym wskaźnikiem zatrudnienia osób w wieku 50+. W 2019 roku wynosił on 26,8% wobec 32,6% w skali całego kraju. Na terenie Śląska mieszka ponad 1,7 mln osób w wieku 50+. W grupie tej jest 459 tys. osób pracujących, 5 tys. osób bezrobotnych oraz ponad 1,2 mln osób biernych zawodowo. Stopa bezrobocia w grupie 50+ w województwie śląskim wynosiła 1,1% i była znacznie niższa niż w skali kraju (2,2%). Niski wskaźnik zatrudnienia osób powyżej 50 roku życia jest więc w mniejszym stopniu związany z bezrobociem rejestrowanym, a w większym z bezrobociem ukrytym (np.

kobiety pozostające na utrzymaniu mężów) i dużą grupą osób biernych zawodowo (m.in. emeryci, renciści). Zainteresowanie pozostawaniem aktywnym zawodowo pomimo przejścia na emeryturę wydaje się być w niektórych grupach niewielkie, np. wśród emerytów górniczych, dla których aspekt ekonomiczny bardzo często nie jest czynnikiem motywującym do podjęcia dodatkowego zatrudnienia. Znaczenie dla aktywności zawodowej osób w wieku 50+ ma także ocena ich pracy. Z jednej strony pracodawcy pozytywnie opiniują kompetencje i cechy pracowników z tej grupy. Postrzegają ich m.in. jako osoby z wysokimi umiejętnościami interpersonalnymi, posiadające wiedzę i doświadczenie zawodowe czy potrafiące podejmować decyzje. Z drugiej strony osoby w wieku 50+ są postrzegane przez pracodawców jako mające pewne trudności w dopasowaniu się do zmian technologicznych, niewystarczająco kreatywne i innowacyjne, a także w niewielkim stopniu zainteresowane własnym rozwojem zawodowym.

Przykładowe problemy:

- Duża grupa osób przechodzących na emeryturę w młodym wieku.
- Niski poziom motywacji do podejmowania aktywności zawodowej wśród emerytów w wieku 50+.
- Brak kompetencji adekwatnych do potrzeb rynku pracy.
- Oczekiwania społeczne wobec osób w wieku 50+ związane z opieką nad osobami zależnymi.
- Stan zdrowia jako bariera w podejmowaniu aktywności zawodowej przez osoby w wieku 50+.

21. Osoby starsze idealnie pasujące do rynku pracy

ZAMAWIAJĄCY: Fundacja Regionalnej Agencji Promocji Zatrudnienia

OBSZAR PROBLEMOWY: niski wskaźnik zatrudnienia osób 50+

OPIS PROBLEMU:

Niski wskaźnik zatrudnienia osób, które ukończyły 50 rok życia jest znacznym problemem w regionie,

a sytuacja ta jest obserwowana już od dłuższego czasu. Dane statystyczne wskazują, że na przestrzeni lat właśnie osoby 50 plus stanowią w regionie grupę, której dotyczy druga co do wielkości stopa bezrobocia, która wynosi ponad 30%. Z drugiej strony jedynie niecałe 30% osób w wieku 50 plus jest aktywnych zawodowo. Istotne w tym przypadku jest również to, że dane te znacznie odbiegają od danych ogólnopolskich.

Zaznaczyć należy również, że na koniec grudnia 2021 r. w regionie zarejestrowane były 21 583 osoby bezrobotne powyżej 50 roku życia. W porównaniu do listopada ubiegłego roku ich liczba wzrosła o 23 osoby. Ponadto najstarsi bezrobotni to druga kategoria, w której notujemy nadreprezentację mężczyzn, w końcu grudnia stanowili oni 61,2% wszystkich zarejestrowanych osób 50 plus. Bariery utrudniającą sukces na rynku pracy jest długookresowe bezrobocie. Wśród bezrobotnych z grupy 50 plus 39,7% pozostaje bez zatrudnienia nieprzerwanie przez ponad 12 miesięcy (rok wcześniej odpowiedni wskaźnik wynosił 40,3%).

Z analizy najbliższych Zamawiającemu, w kontekście obszarów wsparcia, powiatowych rynków pracy wynika, że w powiecie sosnowieckim bezrobocie w grupie osób 50 plus stanowi 20,5% ogółu osób bezrobotnych,

z czego 34% to osoby długotrwale bezrobotne.

W powiecie będzińskim bezrobocie w tej grupie osób wynosi 17,7%, w tym 33% to osoby długotrwale bezrobotne.

Z badań własnych wynika, że jednym z głównych problemów powodujących taki stan rzeczy jest niedopasowanie kwalifikacji, umiejętności, ale również oczekiwań osób w wieku 50 plus do tego, co aktualnie preferuje rynek pracy (w zakresie charakterystyki ofert pracy oraz oczekiwań potencjalnych pracodawców). Dodatkowo badania własne wskazują również na to, że do realizowanych projektów tworzących nowe miejsca pracy (w tym w szczególności OWES Subregionu Centralno-Wschodniego) przystępują w znacznej mierze osoby w wieku 50 plus.

Wychodząc naprzeciw Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego, w szczególności celu dotyczącego wydłużenia aktywności zawodowej i zapewnienia lepszej jakości funkcjonowania osób starszych, rysuje się potrzeba wytworzenie innowacyjnego narzędzia w postaci indywidualnej

ścieżki rozwoju, która w pozytywny sposób wpłynie na zmianę trendów aktywności zawodowej osób 50 plus.

Źródła:

- Sytuacja osób w wieku 50+ na śląskim rynku pracy. Analiza wyników badań i danych statystycznych, Instytut badawczy IPC sp. z o.o. Listopad 2017,
- Informacja o sytuacji na rynku pracy w województwie śląskim według stanu na 31 grudnia 2021 r.,
- Rynek pracy w województwie śląskim w 2018 r.,
- Osoby w wieku 50+ na regionalnym rynku pracy. Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach Zespół Ds. Statystyki, Badań I Analiz,
- Pracownicy w wieku 50+ na śląskim rynku pracy – raport z badania empirycznego. Wojewódzki Urząd Pracy W Katowicach Zespół ds. Statystyki, Badań i Analiz
- Sprawozdanie o rynku pracy. Powiat Sosnowiecki, grudzień 2021,
- Sprawozdanie o rynku pracy. Powiat Będziński, listopad 2021,
- <https://wupkatowice.praca.gov.pl/-/887900-struktura-bezrobotnych#wiek>,
- <https://wupkatowice.praca.gov.pl/documents/162604/14231273/Główne%20tendencje%202019-2020.pdf/59606bda-4022-42e5-8d88-7f0aeab74681>.

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU:

Już od pierwszych miesięcy swojej działalności Fundacja RAPZ realizuje projekty finansowane ze środków funduszy unijnych, a także szkolenia zawodowe, komputerowe i biznesowe dla osób indywidualnych oraz skierowanych przez instytucje publiczne, takie jak powiatowe urzędy pracy i urzędy miasta, w tym osób w wieku 50+.

Dotychczas zrealizowane przedsięwzięcia/projekty:

- WES- Wsparcie ekonomii społecznej na terenie województwa śląskiego,
- Postaw na lepsze jutro - czas na przedsiębiorczość,
- Doradztwo dla osób dorosłych w zakresie diagnozy potrzeb oraz wyboru kierunków i formy podnoszenia swoich kompetencji i podwyższania kwalifikacji na terenie powiatu myszkowskiego,
- Projekt "Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej Subregionu Centralnego",
- Nowe Kwalifikacje Nowe Działalności,
- Druga Szansa - przekwalifikowanie i samozatrudnienie szansą dla każdego,

- Zaczniemy od nowa,
- Wspieramy OSI,
- Dobra Praca? To Możliwe!,
- Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej subregionu Centralno-Wschodniego.

Powyższe projekty stanowiły/stanowią działania doraźne skutkujące zatrudnieniem w/w osób natomiast nie wszystkie prowadzą do wypracowania spójnej ścieżki kariery dla osób w wieku 50 plus – brak jest obecnie na rynku takiego rozwiązania.

WYZWANIE:

Jak pomóc osobom z obszaru subregionu centralno-wschodniego (w szczególności powiat sosnowiecki i będziński), które ukończyły 50. rok życia, rozwiązać problem niedopasowania do potrzeb rynku pracy tak, aby znalazły zatrudnienie?

WAŻNE INFORMACJE:

Wszelkie zasoby Zamawiającego takie jak dane, statystyki, know-how, itp., które okażą się niezbędne do realizacji wyzwania i będą mogły być zgodnie z prawem przekazane Innowatorowi, zostaną udostępnione.

Zamawiający zakłada, że Innowacja (w formie pewnego rodzaju indywidualnej ścieżki rozwoju) pozwoli na lepsze dopasowanie osób w wieku 50 plus do aktualnego rynku pracy, co w konsekwencji doprowadzi do wzrostu zatrudnienia tych osób w regionie.

Niski wskaźnik zatrudnienia kobiet

W województwie śląskim **pracuje około 46% kobiet** w wieku produkcyjnym. Dla porównania – **aktywnych zawodowo mężczyzn jest 61%**. Kobiety wykonują zawody o innym charakterze niż mężczyźni. Dodatkowo znacznie częściej zatrudniane są na niepełny etat. Poza pracą zawodową w większości przypadków to one zajmują się dziećmi i opiekują osobami z niepełnosprawnością czy starszymi członkami rodziny. Mniej zarabiają i otrzymują niższe świadczenia emerytalne. Wiele kobiet z województwa śląskiego – bo aż 53% wobec 64% w skali całego kraju – wskazało, że na utrzymanie domu powinni zarabiać zarówno mężczyźni, jak i kobiety. Jednak prorodzinne ulgi i świadczenia państwowe zachęcają do pozostania w domu i niepodjęcia zatrudnienia. W wyniku tego pojawiają się problemy, takie jak psychiczna stagnacja czy trudności w powrocie na rynek pracy po urlopie macierzyńskim. Żłobki oraz opiekunki dziecięce wciąż pozostają często poza finansowym zasięgiem kobiet samotnie wychowujących potomstwo. Nierzadko pojawia się również kwestia niedopasowania usług do potrzeb. Ponadto po powrocie do pracy, gdy zachodzi konieczność, kobiety muszą godzić obowiązki zawodowe z opieką nad chorymi dziećmi.

Przykładowe problemy:

- Niski wskaźnik zatrudnienia kobiet w wieku 50-60 lat z uwagi na sprawowanie opieki nad starszymi członkami rodziny.
- Niższy – niż u bezdzietnych kobiet – wskaźnik zatrudnienia matek dzieci poniżej 6. roku życia.
- Niższy – w stosunku do mężczyzn – odsetek kobiet pracujących na pełny etat w okresie po narodzinach dziecka.
- Wysokie poparcie dla tradycyjnego podziału ról.
- Niski wskaźnik zatrudnienia kobiet z grup wrażliwych (seniorki, samotne matki, kobiety z niepełnosprawnościami, emigrantki).

22. Kompleksowe wsparcie aktywizacyjne dla pieczy zastępczej

ZAMAWIAJĄCY: Miasto Jastrzębie-Zdrój

OBSZAR PROBLEMOWY: niski wskaźnik zatrudnienia kobiet

OPIS PROBLEMU:

Miasto Jastrzębie – Zdrój jest miastem specyficznym, ponieważ definiuje je odmienna struktura zatrudnienia związana z:

- a) sporą grupą emerytów górniczych, którzy stosunkowo młodzi (w wieku produkcyjnym) cechują się stabilną sytuacją finansową;
- b) utrzymaniem tradycyjnego modelu śląskiej rodziny, gdzie kobiety znacznie rzadziej podejmują zatrudnienie (w tym jednym z powodów jest: niższa motywacja do podjęcia zatrudnienia ze względu na stabilną sytuację ekonomiczną, model rodziny nie wymusza takiej aktywności, osoby zarejestrowane są dla uzyskania zasiłku, ubezpieczenia, czy też podejmowane są jedynie bardziej atrakcyjne zajęcia).

Wśród pracujących mieszkańców miasta kobiety stanowią ok. 40 % (2018 – 10903, 2019 – 11111, 2020 – 10725 – dane z PUP). Ostatnie trzy lata wskazują na malejącą liczbę kobiet pracujących. Natomiast liczba kobiet zarejestrowanych w PUP w latach 2018 – 2020 waha się od 60 do 64% (2018 – 964 (64%), 2019 – 891(61%), 2020 – 1224 (62%)). Kobiety stanowią 47% ludności miasta w wieku produkcyjnym, jednak wśród pracujących stanowią tylko 40%. Są natomiast nadreprezentowane w kategorii bezrobotnych – aktualnie 63%. Bezrobocie w Jastrzębiu – Zdroju dotyka głównie kobiet. W analizowanych latach 2018 – 2021 kobiety zawsze stanowiły większość w grupie bezrobotnych (ponad 60%). Mimo odmiennego trybu życia oraz większego potencjału czasu kobiet w Jastrzębiu-Zdroju borykamy się z znaczną ilością dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej.

Pieczą zastępczą nad dzieckiem jest sprawowana w przypadku niemożności zapewnienia dziecku opieki i wychowania przez rodziców. Pieczę zastępczą zapewnia: 1) pracę z rodziną umożliwiającą powrót dziecka do rodziny lub gdy jest to niemożliwe – dążenie do przysposobienia dziecka, a w przypadku braku możliwości przysposobienia dziecka – opiekę i wychowanie w środowisku zastępczym; 2) przygotowanie dziecka do: a) godnego, samodzielnego i odpowiedzialnego życia, b) pokonywania trudności życiowych zgodnie z zasadami etyki, c) nawiązywania i podtrzymywania bliskich, osobistych i społecznie akceptowanych kontaktów z rodziną i rówieśnikami, w celu łagodzenia skutków doświadczania straty i separacji oraz zdobywania umiejętności społecznych; 3) zaspokojenie potrzeb emocjonalnych dzieci, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb bytowych, zdrowotnych, edukacyjnych i kulturalno-rekreacyjnych.

Rodziny zastępcze dzielimy na:

- Rodziny zastępcze spokrewnione (zgodnie z ustawą za rodzinę zastępczą spokrewnioną uznaje się babcię, dziadka i rodzeństwo dziecka), Rodziny zastępcze niezawodowe (zgodnie z ustawą za rodzinę zastępczą niezawodową uznaje się rodzinę z dalszym pokrewieństwem niż wskazane przy rodzinach zastępczych spokrewnionych oraz rodzinę zastępczą bez pokrewieństwa z dzieckiem),

- Rodziny zastępcze zawodowe, w tym zawodowa pełniąca funkcję pogotowia rodzinnego i zawodowa specjalistyczna; rodzinny dom dziecka. O umieszczeniu dziecka w pieczy zastępczej (rodzynie zastępczej bądź instytucji) decyduje Sąd Rodzinny wydając w tym zakresie stosowne postanowienia. Rodzin zastępczych działających w Jastrzębiu, pod opieką których znajduje się blisko dwieście dzieci to wciąż zbyt mało, a te funkcjonujące w mieście rodziny często są przepełnione.

Niestety, pomimo względnie dużej ilości rodzin, w dalszym ciągu wiele dzieci znajduje się w kryzysie. Około czterdziestu z nich przebywa w placówkach opiekuńczo-wychowawczych. A chodzi o docelową deinstytucjonalizację pieczy zastępczej. Rodzina zastępcza to pomoc tymczasowa. Dziecko, które zostało zabezpieczone, docelowo powinno wrócić do rodziców biologicznych (jeśli uporają się z kryzysem) lub otrzymać szansę na adopcję. Zanim to jednak nastąpi lepiej, by dzieciństwo spędzały w domowej atmosferze, wśród ludzi, którym na nich zależy. Dlatego potrzeba więcej rodzin zastępczych. Nasz Ośrodek cały czas poszukuje kandydatów na rodziny zastępcze. Pomimo wielu akcji promujących rodzicielstwo zastępcze nadal jest bardzo mało kandydatów.

Działania podjęte w opisywanych modelach rodziny, ze szczególnym nastawieniem na kobiety, mogłyby się przyczynić do powstania nowych rodzin zastępczych. Osoby w opisywanych modelach rodziny mają już stabilną sytuację finansowo-bytową i równie często odchowane już swoje dzieci biologiczne. Warunki te sprawiają, że ta grupa osób jest najbardziej trafna. Ponadto to, najczęściej kobieta jest inicjatorką kluczowych decyzji związanych z funkcjonowaniem rodziny (a za taką należy uznać przyjęcie dziecka do rodziny zastępczej). Zgodnie z ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej możliwe jest tworzenie rodzin zastępczych zawodowych, tj. zatrudnianie rodziców zastępczych, aby pełnili swoje role zawodowo otrzymując za to wynagrodzenie. Patrząc na niski wskaźnik zatrudnienia tej grupy była by to dla nich szansa na powrót do aktywności zawodowej.

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU:

1. Dystrybucja plakatów, ulotek promujące rodzicielstwo zastępcze
2. Akcje promujące rodzicielstwo zastępcze na prawie każdej imprezie masowej organizowanej przez miasto
3. Umieszczanie artykułów promujące rodzicielstwo zastępcze w prasie oraz Internecie

WYZWANIE:

Jak efektywnie podnieść zatrudnienie niepracujących i bezrobotnych osób i jednocześnie podnieść liczbę rodzin prowadzących rodzinną pieczę zastępczą tak, aby ograniczyć ilość dzieci w pieczy instytucjonalnej i podnieść wskaźnik zatrudnienia kobiet na terenie Jastrzębia-Zdrój?

23. Optymalizacja czasu pracy edukatorek domowych

ZAMAWIAJĄCY: Fundacja Pracownia Wolnej Edukacji

OBSZAR PROBLEMOWY: niski wskaźnik zatrudnienia kobiet

OPIS PROBLEMU:

Edukacja domowa w Polsce przechodzi od kilku lat proces dynamicznego rozwoju. Coraz więcej rodziców dzieci w wieku szkoły podstawowej decyduje się edukować dziecko na własną odpowiedzialność (poza szkołą systemową), co wymaga od nich poświęcania znacznie większej ilości czasu niż gdyby ich dzieci pozostawały w tradycyjnym systemie. Zarazem wiele mam decydujących się na to rozwiązanie jest zmuszonych do ograniczenia swojej aktywności zawodowej, choć znajdują się one w okresie życia, gdy ich aktywność w tym aspekcie mogłaby być największa. To właśnie mamy dzieci będących w edukacji domowej w głównej mierze zajmują się edukacją i wychowaniem, co znacząco wpływa na obniżenie wskaźnika ich aktywności zawodowej w okresie edukacji dzieci, a także ogranicza możliwości ich powrotu na rynek pracy w kolejnych latach.

Od września 2021 roku, czyli od rozpoczęcia działalności „Escueli — Pracowni Wolnej Edukacji” (opieka nad dziećmi z edukacji domowej poprzez codzienne zajęcia i zatrudnianą do tego celu kadrę edukatorów) obserwujemy narastające zainteresowanie rodziców sposobem edukacji domowej, bądź innej formy edukacji alternatywnej. Szczególne nasilenie tego typu pytań obserwujemy na początku roku, kiedy to rodzice dzieci młodszych muszą wybrać szkołę, w której 7-latek rozpocznie edukację. Obecnie są to średnio 2 telefony w tygodniu.

Według danych statystycznych Ministerstwa Edukacji Narodowej z września 2017 liczba dzieci w edukacji domowej w Polsce w tymże roku wynosiła 13 955, co stanowi 26% wzrost w stosunku do roku poprzedniego. Z tego 86% (12 025) to uczniowie szkół podstawowych, 6,5% uczniowie gimnazjum (907), a 4% uczniowie liceum (566). Dzieci objęte edukacją domową stanowiły 0,3% wszystkich uczących się w szkołach. (Źródło: „Kondycja Edukacji Domowej w Polsce”, www.edukacjadomowa.pl).

Według Gazety Prawnej „w roku szkolnym 2021/2022 (...) z edukacji domowej korzystało w sumie prawie 19 tysięcy” uczniów/uczennic. W ciągu 4 lat liczba uczniów będących w edukacji domowej, że dynamika ta stale przybiera na sile i w kolejnych latach możemy spodziewać się, że jeszcze większy odsetek dzieci będzie kształconych w tym systemie.

Edukowaniem w domu zajmują się głównie kobiety. Sytuacja ta powoduje, że w kolejnych latach coraz więcej kobiet będzie rezygnować z aktywności zawodowej, aby poświęcić swój czas na edukację własnych dzieci. Spowoduje to, że przynajmniej na kilka lat wyjdą one z rynku pracy.

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU:

Jako Fundacja staramy się wspierać rodziców mających dzieci w edukacji domowej w taki sposób, że prowadzimy zajęcia edukacyjne dla ich dzieci. Dzięki temu rodzice (głównie mamy) mogą w wolnym czasie wykonywać w różnym np. pracę zawodową. Z naszych obserwacji wynika jednak, że jest to niewystarczające i potrzebne jest modelowe rozwiązanie, które pozwalałoby godzić mamom edukację i wychowanie swoich dzieci z aktywnością zawodową.

WYZWANIE:

W jaki sposób pomóc mamom, których dzieci znajdują się w edukacji domowej, być aktywnymi zawodowo tak, aby mogły one poświęcić odpowiednią ilość czasu niezbędną na samodzielną edukację i wychowanie swoich dzieci?

WAŻNE INFORMACJE:

Zgłoszony pomysł powinien uwzględniać fakt, że aktywizacja zawodowa rodziców mających dzieci w edukacji domowej będzie zawsze ograniczona przez konieczność poświęcenia sporej ilości czasu na naukę i wychowanie dziecka. Dlatego też optymalne formy zatrudnienia aktywizowanych rodziców powinny mieć charakter możliwie jak najbardziej elastyczny w zakresie czasu i wymiaru pracy, ale też jego formy (np. formy pracy zdalnej czy hybrydowej łączącej pracę zdalną z pracą w siedzibie firmy).

24. Aktywne i przedsiębiorcze kobiety w rewitalizowanym centrum miasta

ZAMAWIAJĄCY: Miasto Mikołów

OBSZAR PROBLEMOWY: niski wskaźnik zatrudnienia kobiet

OPIS PROBLEMU:

W populacji bezrobotnych województwa śląskiego przeważają kobiety. Według stanu na 31 grudnia 2021 r. bezrobotne panie w liczbie 41 782 stanowiły blisko 55% ogółu zarejestrowanych. W powiecie mikołowskim udział bezrobotnych kobiet w ogólnej liczbie bezrobotnych znacznie przekracza średnią dla regionu. W grudniu 2021 roku było to blisko 59%.

Sytuacja w dużej mierze wynika z funkcjonującego w społeczności modelu rodziny, w którym mężczyzna odpowiada za utrzymanie całej rodziny, a kobieta za prowadzenie domu. Model ten sprawdzał się w sytuacji funkcjonowania w regionie dużych zakładów pracy. Dziś jednak w wielu przypadkach powoduje ograniczenia w funkcjonowaniu społecznym poszczególnych

osób. Miasto Mikołów od 2016 realizuje założenia Lokalnego Programu Rewitalizacji na lata 2016-2020 z perspektywą do 2022 roku, w ramach którego powstało Centrum Aktywności Społecznej. Bazą infrastrukturalną dla CAS są trzy wyremontowane kamienice w centrum miasta. W jednej z kamienic funkcjonuje Mikołowskie Centrum Organizacji Pozarządowych oraz centrum aktywności biznesowej i centrum aktywności senioralnej, po zakończonym remoncie obiektów i ich wyposażeniu w kamienicach, swoje miejsce znajdzie także punkt informacji o mieście, centrum aktywności rodzinnej oraz siedziba Młodzieżowej Rady Miasta.

Miasto od lat realizuje szereg projektów ukierunkowanych na aktywizację osób bezrobotnych i nieaktywnych zawodowo. W mieście funkcjonuje Centrum Integracji Społecznej, którego działania ukierunkowane są na pracę z osobami najdalej oddalonymi od rynku pracy w celu ich systemowej aktywizacji. Działania włączeniowe prowadzi także Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, Fundacja Ulica i stowarzyszenie Centrum Społecznego Rozwoju. W ramach działań prowadzonych przez organizacje i instytucje z terenu miasta prowadzone są programy związane z aktywizacją zawodową i wzmacnianiem różnych grup społecznych. Szczególny nacisk kładziony jest na pracę z matkami mającymi trudności w sytuacjach opiekuńczo-wychowawczych.

Mając na uwadze znaczny odsetek kobiet wśród osób bezrobotnych szukamy rozwiązań, które pozwolą miastu wykorzystać istniejące zasoby w celu aktywizacji kobiet.

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU:

Miasto realizuje szereg działań związanych z aktywizacją społeczną i zawodową różnych grup społecznych. Działania z zakresu włączenia społecznego dedykowane są przede wszystkim osobom i rodzinom zagrożonym wykluczeniem społecznym. Realizatorami tych działań są instytucje pomocy i integracji społecznej oraz organizacje pozarządowe. Mamy świadomość, że podejmowane działania nie obejmują znacznej części nieaktywnych zawodowo kobiet, które nie znajdują się w sytuacji pozwalającej na objęcie wsparciem przez instytucje pomocowe. Dlatego też ważne staje się podjęcie działań adresowanych do szerszego grona kobiet pozostających bez zatrudnienia, ale też do ogółu społeczności, mających na celu promocję aktywności zawodowej wśród kobiet.

Miasto organizuje regularne spotkania z przedsiębiorcami oraz promujące przedsiębiorczość. Wśród osób uczestniczących w spotkaniach doskonale widać proporcje w aktywności zawodowej poszczególnych grup (60% mężczyzn i 40% kobiet). Chcąc pobudzać aktywność zawodową kobiet warto podjąć działania związane nie tylko z podejmowaniem zatrudnienia przez panie, ale także związane z promocją kobiecej przedsiębiorczości. Takie działania realizowane są w różnej formie w dużych miastach regionu, jednak w mieście do tej pory pojawiła się tylko jedna prywatna inicjatywa w tym zakresie, która ostatecznie zaistniała tylko jednorazowo.

WYZWANIE:**Jak podnieść aktywność zawodową i budować postawy przedsiębiorcze wśród mieszkanek Miasta Mikołowa z wykorzystaniem zasobów Centrum Aktywności Społecznej?****WAŻNE INFORMACJE:**

Inicjatywa może być realizowana w oparciu o zasoby lokalowe Centrum Aktywności Społecznej, a działania mogą być realizowane w kamienicach przy Rynku 2, Wojciecha 14 i Jana Pawła II 4 w Mikołowie. Miasto posiada 9 sal, w których mogą być organizowane spotkania.

Dane dotyczące potrzeb grup lokalnych pochodzą z danych własnych Centrum Aktywności Społecznej w Mikołowie oraz danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Katowicach.

25. Wsparcie w wejściu na rynek pracy dla mieszkanek gminy

ZAMAWIAJĄCY: Gmina Godów

OBSZAR PROBLEMOWY: niski wskaźnik zatrudnienia kobiet

OPIS PROBLEMU:

Na terenie Gminy Godów brakuje kompleksowego wsparcia dla kobiet nieaktywnych zawodowo.

Gmina Godów jest gminą o charakterze rolniczym, na jej terenie nie ma większych zakładów przemysłowych i ośrodków usługowo-handlowych, co bezpośrednio przekłada się na lokalny rynek pracy. Zdanych PUP wynika, że w latach 2019-2020 liczba osób bezrobotnych uległa zwiększeniu. (Stopa bezrobocia: rok 2019: 1,05 %, rok 2020: 2,63 % w tym w 2019r. 60,56% kobiet, 39,44% mężczyzn, w 2020r. 53,91% kobiet, 46,09% mężczyzn. Bezrobocie wśród mieszkańców gminy jest jedną z głównych przyczyn korzystania z pomocy społecznej, co z jednej strony może być dużym wsparciem dla rodziny i osób samotnych, borykających się z problemem zatrudnienia, a z drugiej może prowadzić do braku podejmowania inicjatywy w celu rozwiązania własnych trudności. Sytuacja pozostawania bez pracy może wzmacniać w kobiecie obraz niezaradności, degradować jej poczucie wartości czy pewności siebie w stosunku do pracujących koleżanek, co z kolei może prowadzić do chęci izolacji i doświadczania poczucia wstydu, działających niszcząco na psychikę i wypracowane dotąd mechanizmy radzenia sobie w życiowych trudnościach. Dodatkowo sytuację pozostawania bez pracy wśród kobiet wzmacniają stereotypy na temat ról społecznych i podziału obowiązków domowych.

W gminie Godów działa gminna Komisja rozwiązywania problemów alkoholowych oraz Zespół Interdyscyplinarny realizujący zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy przy udziale Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej. Grupy robocze podczas posiedzeń podejmują działania wobec osób dotkniętych przemocą, proponują doradztwo w zakresie różnych form wsparcia. Współpraca gminy ze Stowarzyszeniem Lokalna Grupa Działania „Wspólny Rozwój” z siedzibą w Jastrzębiu-Zdroju pomogła wypracować lokalne rozwiązania.

Jednak co innego pomoc instytucjonalna, która nierzadko jest bezradna wobec przyczyn różnego rodzaju problemów społecznych, a co innego bezpośrednie wsparcie płynące ze środowiska. Mentalność ludzi zamieszkujących obszary wiejskie, obawa przed stygmatyzacją oraz mniejsza anonimowość (obszar wiejski - społeczność lokalna - mała grupa - znajomość środowiska) dodatkowo wzmacniają niechęć do korzystania ze specjalistycznej pomocy. Poza tym podczas pandemii pomoc specjalistyczna realizowana była w większości w sposób niestacjonarny, co niejednokrotnie było niewystarczające i nie pozwalało (dalej nie pozwala) na właściwe rozwiązanie problemu. Dlatego widać konieczność wprowadzenia narzędzi do prowadzenia szczegółowego rozeznania problemu bezrobocia wśród mieszkanki gminy i zapewnienie im należytego wsparcia. Źródło: Urząd Gminy Godów, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Godowie.

Źródło: <https://gops.godow.pl/bip/sprawozdania-z-dzialalnosci-gops>

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU:

Objęcie wsparciem rodzin przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, pracownicy terenowi, asystent rodziny.

Inicjowanie działań związanych z szeroko rozumianą aktywizacją zawodową na terenie Gminy Godów, a także podejmowania działań w stosunku do osób nadużywających napojów alkoholowych przez Gminną Komisję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Przeciwdziałania Narkomanii. Podejmowanie działań w zakresie pomocy rodzinom borykającym się z problemami przemocy przez Zespół Interdyscyplinarny.

Współpraca ze Stowarzyszeniem Lokalna Grupa Działania „Wspólny Rozwój” z siedzibą w Jastrzębiu-Zdroju, poprzez kierowanie zagrożonych ubóstwem osób do uczestnictwa w zajęciach Centrum Integracji Społecznej w Godowie i zapewnienie zatrudnienia socjalnego.

WYZWANIE:

Jak pomóc niepracującym mieszkankom Gminy Godów w podjęciu i utrzymaniu zatrudnienia na otwartym rynku pracy?

WAŻNE INFORMACJE:

Obserwując funkcjonowanie mieszkańców uwikłanych w różnego typu problemy społeczne, w szczególności zjawisko bezrobocia, co szczególnie zintensyfikowało się w czasie pandemii

uwidacznia się problem związany z brakiem pomocy bezpośredniej „face to face”. Nie ma kompleksowego systemu wsparcia w zakresie problemów ze znalezieniem i utrzymaniem zatrudnienia, co często jest powodem kolejnych problemów społecznych, takich jak zaburzenia nastroju, zachowania czy przemoc. Uwidacznia się potrzeba zastosowania konkretnych rozwiązań, obejmujących wsparcie całej grupy kobiet nieaktywnych zawodowo, zwłaszcza funkcjonującej w środowisku wiejskim. Brakuje działań edukacyjnych wśród lokalnej społeczności, mających na celu poszerzenie wiedzy na temat korzystania z możliwych form aktywizacji zawodowej oraz w zakresie zapobiegania barierom psychologicznym, które pojawiają się u osób doświadczających długotrwałego bezrobocia. Ważne byłoby wypracowanie wspólnych rozwiązań (lokalnie i instytucjonalnie) w celu zorganizowania kompleksowego wsparcia dla kobiet nieaktywnych zawodowo z terenu gminy Godów.

Depopulacja

Problem depopulacji w województwie śląskim wynika z różnych czynników. Po pierwsze, region ten charakteryzuje się jednym z najniższych wskaźników przyrostu naturalnego na 1000 mieszkańców w Polsce. Najgorzej pod tym względem jest na północno-wschodnim obszarze Śląska. Po drugie, przeciętna długość życia kobiet i mężczyzn jest niższa niż średnia dla całego kraju. Trudną sytuację potęguje również migracja osób w wieku produkcyjnym do innych regionów Polski lub za granicę.

Przykładowe problemy:

- Jeden z najniższych wskaźników przyrostu naturalnego w kraju na 1000 mieszkańców.
- Jeden z najwyższych w kraju poziomów odpływu ludności w wieku produkcyjnym za granicę oraz do innych regionów.
- Spadek liczby dostępnych wykwalifikowanych pracowników.
- Spowodowana wyludnieniem utrata funkcji miejskich przez liczne ośrodki.

26. Meldunki dla nieformalnych mieszkańców miasta

ZAMAWIAJĄCY: Miasto Łaziska Górne

OBSZAR PROBLEMOWY: depopulacja

OPIS PROBLEMU:

Miasto Łaziska Górne położone jest w centralnej części województwa śląskiego i wraz z Mikołowem, Orzeszem, Ornontowicami oraz Wyrami wchodzi w skład Powiatu Mikołowskiego. Miasto zajmuje powierzchnię 2014 ha i jest pod względem powierzchni najmniejszą gminą powiatu.

Pod względem liczby ludności jeszcze do roku 2018 miasto plasowało się na drugim miejscu w powiecie za Mikołowem, w roku 2019 spadło na trzecie miejsce za Mikołowem i Orzeszem (dane: Raport o stanie powiatu mikołowskiego 2020). Statystyki na przestrzeni lat pokazują, że Łaziska Górne wpisują się w notowane w województwie śląskim zjawisko depopulacji. Jak czytamy w Raporcie o stanie województwa śląskiego 2020 roku – „W województwie śląskim zjawisko depopulacji, czyli spadku liczby ludności, widoczne jest od dłuższego czasu. Z roku na rok liczba mieszkańców województwa maleje, w okresie od 2000 do 2019 roku spadek wyniósł 5,1%”. Podobne wnioski wyłaniają się z „Raportu o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa śląskiego 2021”, w którym czytamy, że *liczba ludności województwa zmniejszyła się o 0,56% (w kraju była mniejsza o 0,31%), a w odniesieniu do 2010 r. spadła o 3,08%*. Raport wskazuje ponadto, że *systematycznie obniża się liczba mieszkańców miast, a wzrasta liczba mieszkańców wsi. W porównaniu z 2010 r. liczba ludności w miastach zmniejszyła się o 4,79%, natomiast na wsi wzrosła o 2,96%*.

Ten negatywny trend nie omija Łazisk Górnych. Według danych Wydziału Spraw Obywatelskich Urzędu Miejskiego w Łaziskach Górnych w 2016 roku (stan na dzień 31.12) miasto zamieszkiwało 20 946 mieszkańców, w roku 2017 było to odpowiednio 20 833, w roku 2018 – 20 768, 1 roku 2019 – 20 567, w roku 2020 – 20 425, a w roku 2021 – 20 149 mieszkańców.

Taka tendencja wpisuje się w prognozy Głównego Urzędu Statystycznego, zgodnie z którymi do 2050 roku liczba ludności w województwie śląskim względem roku 2019 zmniejszy się o 18,5%, czyli o 837 tys. osób.

Oczywiste jest, iż kwestie demograficzne mają swoje odzwierciedlenie we wszystkich zjawiskach społeczno-gospodarczych przebiegających w mieście Łaziska Górne. Mniejsza liczba mieszkańców ma przełożenie na finanse miasta - to mniej wpływów z podatku od osób fizycznych i mniejsze subwencje z budżetu państwa. To także w konsekwencji mniej inwestycji, a więc niższa jakość życia.

Dodać należy, że na ogólną tendencję depopulacyjną nakłada się obserwowana tendencja dużego wzrostu liczby osób w wieku poprodukcyjnym przy utrzymującej się na podobnym poziomie liczbie osób w wieku przedprodukcyjnym.

Na przestrzeni lat prezentuje się to w sposób następujący:

Liczba osób w wieku poprodukcyjnym kobiety 60+, mężczyźni 65 +: dane Wydział Spraw Obywatelskich Urzędu Miejskiego w Łaziskach Górnych)

2016 – 3662

2017 – 3780

2018 – 3924

2019 – 4057

2020 – 4154

2021 – 4215

Liczba osób w wieku przedprodukcyjnym – do 18 roku życia: dane Wydział Spraw Obywatelskich Urzędu Miejskiego w Łaziskach Górnych)

2016 – 3996

2017 – 4024

2018 – 4044

2019 – 3972

2020 – 3798

2021 – 3999

Niepokojące tendencje depopulacyjne, kwestie starzenia się społeczeństwa zderzają się ze specyfiką miasta Łaziska Górne, jego spuścizną industrialną i funkcjonowaniem na jego terenie dużych zakładów pracy, będących pracodawcami dla wielu łaziszczan, a które w perspektywie 10 lat mają ulec likwidacji (Elektrownia „Łaziska”, KWK „Bolesław Śmiały”). Problem depopulacji będzie miał w konsekwencji w przyszłości coraz większe znaczenie i poważne implikacje gospodarcze i społeczne nie tylko dla miasta Łaziska Górne, ale też powiatu i regionu.

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU:

Miasto konsekwentnie realizuje politykę zmierzającą do stworzenia atrakcyjnych warunków do realizacji aspiracji życiowych i zawodowych swoich mieszkańców, poprzez liczne inwestycje w infrastrukturę czasu wolnego (modernizacje i rewitalizacje parków, skwerów, terenów rekreacyjnych), tworzenie przyjaznej i bezpiecznej przestrzeni życia, oferowanie wysokiej jakości usług proponowanych przez podmioty publiczne, w tym szczególną dbałość o wszystkie grupy społeczne, a także reagowanie na obserwowane tendencje społeczne (np. inwestycje w infrastrukturę i ofertę dla seniorów – Dzienny Dom Senior +, Klub Seniora, Uniwersytet III Wieku – jako reakcja na tendencje wzrostu ilości mieszkańców w wieku poprodukcyjnym). Miasto z powodzeniem wykorzystuje swoje położenie w centralnej części województwa śląskiego i subregionu centralnego, a także korzystne i sprawne skomunikowanie z centrum województwa jako bazą naukową, techniczną, zawodową, aby przyciągać nowe inwestycje, które stanowią i mogą stanowić w przyszłości nowe miejsca pracy dla łąziszczan. Możliwość podjęcia aktywności zarobkowej w najbliższej okolicy, poliwalencja usług i infrastruktury sprawiają, że miasto oferuje możliwość osiągnięcia relatywnie wysokiego standardu życia.

WYZWANIE:

Jak pomóc miastu Łaziska Górne w zachęceniu osób mieszkających, ale niezameldowanych w mieście, do uregulowania stanu faktycznego?

27. Skuteczna polityka senioralna

ZAMAWIAJĄCY: Gmina Miejska Żory

OBSZAR PROBLEMOWY: depopulacja

OPIS PROBLEMU:

Rosnący udział osób w wieku poprodukcyjnym jest zjawiskiem, które stanowi niemałe wyzwanie, m.in. ze względu na konieczność dostosowania do potrzeb tej grupy mieszkańców całego szeregu usług (społecznych, zdrowotnych) oraz infrastruktury (tzw. srebrna gospodarka).

W Żorach liczba osób starszych (w wielu poprodukcyjnym) rośnie bardzo dynamicznie i wzrosła w 2019 roku w porównaniu do 2016 roku o 30,64 os w przeliczeniu na 1.000 mieszkańców. W 2020 roku były to 14144 osoby.

Największa koncentracja osób w wieku poprodukcyjnym ma miejsce na osiedlach mieszkaniowych wielorodzinnych, tzw. „osiedlach z wielkiej płyty”, gdzie udział seniorów wynosi nawet 30% mieszkańców dzielnicy.

W 2020 r. mężczyźni żyli w Polsce średnio 72,6 roku, natomiast kobiety 80,7 roku, jednak trwanie życia w zdrowiu wyniosło 59,2 roku dla mężczyzn i 63,1 roku dla kobiet. Oznacza to, że przez pozostały czas konieczne jest wprowadzenie nie tylko narzędzi zmierzających np. do zapobiegania izolacji osób starszych, ale również odpowiednich rozwiązań dla osób ze szczególnymi potrzebami. Jednocześnie województwo śląskie należy niestety do rejonów, gdzie długość życia jest jedną z najkrótszych w Polsce.

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU:

W mieście podejmowane są pojedyncze działania skierowane do seniorów: Karta Seniora oferująca zniżki z niektórych punktach usługowych, Uniwersytet Trzeciego Wieku, Dzienny Dom Pobytu „Senior-Wigor” czy możliwość skorzystania z opieki wytchnieniowej.

Aktualnie podejmowane działania nie posiadają wspólnych celów, brak jest spójnej polityki senioralnej i pełnej diagnozy problemu.

WYZWANIE:

Jak pomóc społeczności, samorządowi i organizacjom w mieście Żory w wypracowaniu efektywnej polityki senioralnej tak, aby podejmowane działania były skuteczne i zmierzały do podniesienia jakości życia osób starszych?

28. Przyjazny system dla repatriantów w mieście

ZAMAWIAJĄCY: Miasto Rybnik

OBSZAR PROBLEMOWY: depopulacja

OPIS PROBLEMU:

Jednym z głównych wyzwań rozwojowych, a jednocześnie problemem Miasta Rybnika, są niekorzystne zmiany w strukturze demograficznej miasta, pociągające za sobą konsekwencje dla oceny warunków życia w mieście oraz dla rozwoju usług społecznych.

Liczba ludności Rybnika w ostatnich latach maleje, z reguły o kilkaset osób rocznie. Na koniec 2020 r. w Rybniku zameldowanych (na pobyt stały i czasowy) było 129 415 osób, natomiast na koniec 2021r. było już o 1940 mieszkańców mniej (127 475 osób).

Niekorzystne kierunki procesów demograficznych Rybnika, oprócz depopulacji, kształtowanej przez malejący przyrost naturalny i ujemne saldo migracji, cechuje również wzrastający udział ludności w wieku poprodukcyjnym w stosunku do pozostałych grup wiekowych (starzenie się społeczeństwa). Zgodnie z dostępnymi prognozami demograficznymi Głównego Urzędu Statystycznego należy spodziewać się dalszego stopniowego spadku liczby mieszkańców miasta, a zmiany spowodowane starzeniem się społeczeństwa będą miały coraz większy wpływ na lokalną gospodarkę, zakres oferowanych usług publicznych, jakość przestrzeni publicznych, jak i inne sfery.

Jednocześnie od 2012 r. Prezydent Miasta zaprasza Polaków z obszaru byłych Socjalistycznych Republiki Radzieckich do osiedlenia się w Rybniku. Wiele z osób wnioskujących wykonuje zawody deficytowe na lokalnym rynku pracy (są to np. lekarze, pielęgniarki, budowlańcy, dentyści), a rodziny często posiadają więcej niż dwoje dzieci, co jest nie bez znaczenia w obliczu problemu depopulacji. W 2022 r., wg stanu na dzień 26 stycznia, do Wydziału Polityki Społecznej już wpłynęły prośby o pomoc w osiedleniu się w Rybniku od 21 repatriantów i ich rodzin. Liczba ta pokazuje skalę potrzeb i wyzwanie, przed jakim staje nasze miasto. Osiedlenie się na stałe umożliwi osobom polskiego pochodzenia Ustawa o repatriacji z 9 listopada 2000 r. Jednym z głównych problemów przy osiedlaniu się są kwestie mieszkaniowe. Lokal może zapewnić gmina, np. po wyremontowaniu pustostanów mieszkaniowych (a w Rybniku występowanie pustostanów mieszkaniowych związane jest ze zmniejszaniem się liczby mieszkańców na obszarze centralnym miasta). Niestety, na 101 wniosków złożonych w latach 2020-2021 przez repatriantów, tylko trzy rodziny osiedliły się w Rybniku (czwarta rodzina została już zaproszona, planowane jest jej osiedlenie się w lutym 2022 r.). Repatrianci mogą przybywać do kraju także bez zaproszenia gminy. Urząd posiada informacje o 2 innych rodzinach repatriantów i 1 repatriantce, którzy osiedlili się na terenie Rybnika w ostatnich latach, ponadto 1 z osiedlonych przez Miasto rodzin zaprosiła do Polski członka rodziny (nie posiadamy informacji o wszystkich repatriantach, którzy przebywają na terenie gminy, jedynie o tych, którzy zwracali się do urzędu w związku z realizacją zadań z zakresu ustawy o repatriacji).

Oprócz problemów mieszkaniowych istotną barierą jest niska znajomość lub wręcz nieznajomość języka, kwestie społecznej akceptacji i asymilacji w społeczności, a takie bariery finansowe (repatrianci często spieniężają cały swój dobytek, żeby przyjechać do Polski i na start trzeba im zapewnić praktycznie wszystko, od ubrań, po kosmetyki itd.). Repatrianci to najczęściej osoby nie znające polskich realiów.

Wyzwaniem staje się zatem proces przeprowadzenia danej rodziny przez całą procedurę osiedlenia w ramach repatriacji. Brakuje modelu/systemu całościowego wsparcia w tym obszarze, od kwestii mieszkaniowej poczynając, poprzez wyrobienie niezbędnych dokumentów (dowodów osobistych), nostryfikację dyplomów, kwestię edukacji dla dzieci, pracy dla dorosłych (procedury w Powiatowym Urzędzie Pracy), przysługujące świadczenia i zasiłki, wsparcie tłumacza. Procedury wymagają usystematyzowania i wprowadzenia rozwiązań, które pomogą usprawnić cały proces.

Źródła:

- Strategia Rozwoju Miasta Rybnika RYBNIK 2030. Pierwszy krok transformacji.
- Raport o stanie Miasta Rybnika za 2020 r.
- Dane z Wydziału Spraw Obywatelskich oraz Wydziału Polityki Społecznej UM Rybnik

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU:

Miasto Rybnik do tej pory pomogło w osiedleniu się trzem rodzinom: w 2013, 2018 i 2019 r. Obecnie małżeństwo pielęgniarzy (zawód deficytowy na rynku pracy) z trójką dzieci, które już otrzymało zaproszenie od Miasta Rybnik, oczekuje na pomoc w osiedleniu się. Problemy rozwiązywane są doraźnie, z dużym zaangażowaniem pracowników Wydziału Polityki Społecznej, ale brak usystematyzowania tych działań.

WYZWANIE:

W jaki sposób zorganizować system wsparcia dla repatriantów chcących osiedlić się w Rybniku, tak aby (system ten) był kompleksowy, przyjazny i odbiurokratyzowany oraz pozwalał na pełniejsze wykorzystanie potencjału osiedlających się repatriantów?

WAŻNE INFORMACJE:

Ustawo repatriacji z 9 listopada 2000 r. umożliwia prezydentowi miasta przydzielenie repatriantowi osoby wspierającej, które przeprowadzi go przez cały proces osiedlenia.

Rozwiązaniem problemu mogłoby być stworzenie kompleksowego modelu wsparcia z uwzględnieniem roli takiej osoby. Innowator mógłby również zaproponować stworzenie ram dla centrum wsparcia dla repatriantów.

29. Modelowe rozwiązania mieszkaniowe dla młodych ludzi

ZAMAWIAJĄCY: Fabryka Pełna Życia Sp. z o.o. (Dąbrowa Górnicza)

OBSZAR PROBLEMOWY: depopulacja

OPIS PROBLEMU:

Dąbrowa Górnicza powstała w wyniku łączenia się w większy organizm miejski wielu miejscowości górniczych. Przez lata miasto było jedynie „dodatkiem” do funkcjonujących tu kopalni węgla kamiennego, hut (stali, cynku), a zwłaszcza do jednej z największej inwestycji

przemysłowych, tzw. Polski Ludowej, jaką był kombinat metalurgiczny – Huta Katowice (otwarcie w końcu lat 70. XX wieku) – jego powstanie spowodowało gwałtowny wzrost liczby mieszkańców. Wystarczy wspomnieć, że w roku 1970 miasto liczyło 62 tysiące mieszkańców, a po uruchomieniu kombinatu liczba ludności sięgnęła 152 tysięcy (w roku 1982). Obecnie w Dąbrowie Górniczej zamieszkuje ok. 116 tys. osób. Zauważalny jest zwłaszcza odpływ ludzi młodych i – związany z tym – proces spadku liczby ludności w wieku produkcyjnym.

Podobne procesy można zauważyć w wielu miastach w Polsce, głównie tych średniej wielkości, będących kiedyś ważnymi ośrodkami miejskimi (np. były miasta wojewódzkie), a dzisiaj cierpiącymi na zjawisko depopulacji, związane z upadkiem przemysłu, zmianami administracyjnymi, suburbanizacją czy centralistyczną polityką lokalizującą usługi publiczne tylko w największych miastach.

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU:

Zmagając się z powyższymi problemami, miasta tworzą różne lokalne strategie rozwoju mające na celu przeciwdziałanie tym negatywnym trendom, jak również apelują o zmianę polityki miejskiej na szczeblu centralnym na taką, która zabezpiecza bardziej ich interesy (opartą na koncepcji i założeniach deglomeracji). Jednym z często poruszanych wątków jest temat mieszkalnictwa, które oddane deweloperom, wymaga dzisiaj gruntownego przemyslenia. Widoczny jest brak modeli alternatywnych, atrakcyjnych i dostępnych dla wszystkich, które zachęciłyby ludzi do mieszkania w mieście. Nieuwzględnianie tematu polityki mieszkaniowej w programach rewitalizacyjnych i zaufanie w tej kwestii inwestorom komercyjnym pogłębia zjawisko depopulacji. W skali kraju niewiele jest prób wyjścia z tej dosyć patowej sytuacji. Samorządy bardzo rzadko same decydują się na budowanie mieszkań czy czerpanie z własnych zasobów komunalnych. Niewiele jest również prób działania opartego na partnerstwie publiczno-prywatnym, oddolnej spółdzielczości czy innych innowacyjnych rozwiązaniach.

Do wyjątków należy kilka krajowych realizacji, które wytyczają nowe ścieżki rozwoju. Mowa tu o Warszawskiej Dzielnicy Społecznej czy Nowych Żernikach we Wrocławiu. W obu przypadkach to samorządy są animatorami całego procesu. To jednak przykłady z dużych miast, które mierzą się z nieco innymi problemami niż np. Dąbrowa Górnicza, w której realizowany jest projekt rewitalizacyjny „Fabryka Pełna Życia”. Potrzebujemy dzisiaj nowych, modelowych rozwiązań mieszkaniowych właśnie dla takich miast jak Dąbrowa, miast średniej wielkości i z przemysłową przeszłością, które pozwolą tym miastom wejść ponownie na ścieżkę rozwoju.

WYZWANIE:

W jaki sposób włączyć młodych mieszkańców miasta w proces projektowania przestrzeni mieszkalnej w Fabryce Pełnej Życia w Dąbrowie Górniczej, aby w przyszłości było to wymarzone miejsce do życia i założenia rodziny?

WAŻNE INFORMACJE:

Definiując w poprzednich punktach problem, z jakim się mierzymy, oraz kreśląc kontekst sytuacji i potencjalne rozwiązania, wiemy, że tym, czego dzisiaj potrzebujemy przy realizacji inwestycji „Fabryka Pełna Życia”, jest dobry pomysł na kwestie mieszkaniowe. Na terenie Fabryki na pewno powstanie budynek mieszkalny, i to nie jeden. Na początek zaplanowano budowę bloku mieszkalnego B4 (powierzchnia całkowita 680 m², powierzchnia użytkowa 477 m², przewidywana liczba mieszkań: 12 o powierzchni ok. 30 m²).

Wspólnie z wybranym innowatorem chcielibyśmy się zastanowić nad tym: Jak powinien współcześnie funkcjonować i wyglądać taki obiekt? Jaki model funkcjonowania i organizacji przestrzennej powinien przyjąć? Ile powinno w nim być przestrzeni wspólnej, a ile prywatnej? Czy powinien na siebie zarabiać? Dla jakich grup społecznych powinien powstać i jak mógłby budować relacje społeczne? To tylko kilka z wielu pytań, które chcemy postawić, przygotowując się do inwestycji. Ich przepracowanie pozwoli nam na zbudowanie innowacyjnego rozwiązania mieszkaniowego, które będzie możliwe do implementowania również w innych miejscach.

30. Badania nad emigracją absolwentów miejskich szkół i uczelni

ZAMAWIAJĄCY: Miasto Racibórz

OBSZAR PROBLEMOWY: depopulacja

OPIS PROBLEMU:

Na koniec lipca 2021 r., w Raciborzu, na pobyt stały zameldowanych było 48 695 mieszkańców (spadek w porównaniu z końcem roku 2019 o 1508 osób) oraz 1063 osoby - na pobyt czasowy (spadek analogicznie o 62 osoby). Łączna liczba zameldowanych mieszkańców wyniosła 49 758 (dane UM Racibórz). Dla porównania — w roku 2010 liczba mieszkańców wynosiła 54 481, a wg prognoz demograficznych, w 2030 r. wyniesie nieco ponad 41 tys. (prognoza demograficzna GUS).

Spadek liczby mieszkańców wiąże się głównie z ujemnym przyrostem naturalnym (przewaga zgonów nad urodzeniami) oraz ujemnym saldem migracji (zarówno do innych ośrodków miejskich, jak i poza granice kraju). 63,66% mieszkańców stanowią osoby w wieku produkcyjnym, 12,91% mieszkańców to osoby w wieku przedprodukcyjnym, a 23,43% w wieku poprodukcyjnym (GUS). W Raciborzu widoczny jest silny trend starzenia się społeczeństwa i występuje niekorzystna proporcja liczby osób młodych (w wieku przedprodukcyjnym), którzy mieliby zasilić w kolejnych latach kadry lokalnej gospodarki, względem osób aktywnych zawodowo oraz osób starszych.

Powyższy problem potęguje migracja osób młodych — absolwentów szkół i uczelni — poza Racibórz — do innych ośrodków miejskich oraz za granicę. Temat ten pozostaje niezbadany — nie są prowadzone badania losów absolwentów, brakuje rzetelnych informacji i jakichkolwiek danych na temat rzeczywistych destynacji i motywacji osób opuszczających rodzinne miasto, a wszelkie dotychczasowe stwierdzenia w tym zakresie bazują na indywidualnych obserwacjach i powszechnych opiniach. Nie wiadomo dokładnie ile osób młodych zostaje po ukończeniu szkoły średniej lub raciborskiej uczelni, ile osób wyjeżdża tymczasowo, a ile na stałe. Trudno w tej sytuacji tworzyć prognozy np. dla rozwoju rynku pracy bądź rynku mieszkaniowego.

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU:

Skala i przyczyny przedmiotowego problemu są w fazie rozpoznawania. Miasto dotychczas nie przeprowadzało szczegółowego badania w zakresie badania losów absolwentów szkół średnich i uczelni wyższej.

WYZWANIE:

W jaki sposób badać losy absolwentów raciborskich szkół i uczelni oraz ich motywacje do emigracji z Raciborza, aby na podstawie gromadzonych danych móc tworzyć strategię przeciwdziałania temu zjawisku?

WAŻNE INFORMACJE:

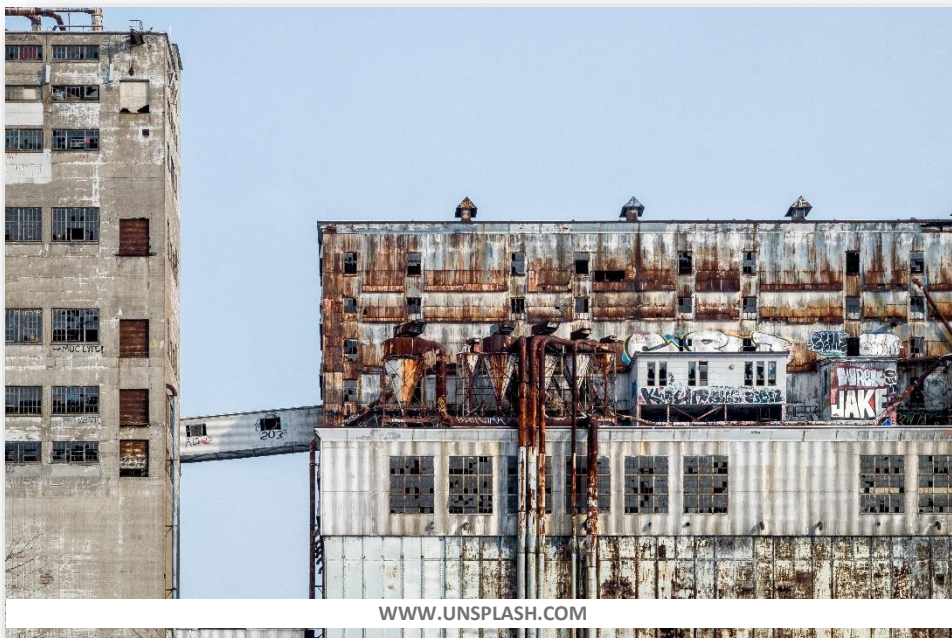
Miasto Racibórz od 2015 realizuje Program Wspierania Przedsiębiorczości na lata 2015-2020. Jednym z podejmowanych zadań jest m.in. utworzenie Inkubatora Przedsiębiorczości, który bezpłatnie udziela kompleksowego wsparcia raciborskim przedsiębiorcom, a także mieszkańcom zainteresowanym uruchomieniem działalności gospodarczej na terenie Raciborza. W ramach działalności prowadzone są również szkolenia, warsztaty, spotkania biznesowe, konferencje i seminaria. Inicjowana jest współpraca z lokalnymi podmiotami gospodarczymi, szkołami średnimi, uczelnią oraz instytucjami otoczenia biznesu (m.in. Raciborska Izba Gospodarcza, Cech Rzemiosł Różnych w Raciborzu).

Rewitalizacja miast w wymiarze społecznym

Pojęcie „rewitalizacji” dotyczy złożonego procesu nakierowanego na wyprowadzenie obszarów zdegradowanych ze stanu kryzysu. Obejmuje kompleksowe oddziaływanie na lokalną społeczność, przestrzeń i gospodarkę. Zdegradowana przestrzeń nie jest atrakcyjnym miejscem do mieszkania nie tylko ze względów estetycznych, ale także może negatywnie oddziaływać na jakość życia i zdrowie mieszkańców. To z kolei sprawia, że osoby, które mają taką możliwość, opuszczają dany teren. Na obszarze zdegradowanym zostają więc często osoby starsze, a także w gorszej sytuacji ekonomicznej (często bezrobotni, słabo wykształceni, mało przedsiębiorczy). Narastają problemy społeczne mieszkańców – nasila się bezrobocie, utrwalają się postawy bierne, pogarsza się sytuacja ekonomiczna ludności, obniża się jakość życia, pogłębiają uzależnienia. Województwo śląskie cechuje się najwyższym w kraju odsetkiem terenów zdegradowanych i zdewastowanych (ok. 18%). Nasilone w województwie jest zjawisko tracenia przez miasta funkcji społeczno-gospodarczych. Do grupy tej zalicza się ośrodki, które w ostatnich latach przestają pełnić istotną rolę dla mieszkańców województwa jako miejsce pracy, zamieszkania i realizacji różnorodnych potrzeb społeczności.

Przykładowe problemy:

- Niska jakość życia mieszkańców na terenach przemysłowych.
- Utrata funkcji społeczno-gospodarczych przez miasta średnie.
- Niska atrakcyjność gospodarcza obszarów przemysłowych.
- Narastanie problemów społecznych wśród mieszkańców terenów zdegradowanych.

31. Tętniąca życiem ulica Warszawska

ZAMAWIAJĄCY: Fundacja Napraw Sobie Miasto

OBSZAR PROBLEMOWY: rewitalizacja miast w wymiarze społecznym

OPIS PROBLEMU:

Ulica Warszawska to jedna z najważniejszych ulic w Katowicach, w dzielnicy Śródmieście. W XIX wieku był to ważny trakt, prowadzący do Mysłowic. Obecnie spina ona obszar Rynku ze strefami kultury (Muzeum Śląskie) i edukacji (Uniwersytet Śląski, Uniwersytet Ekonomiczny, Wydział Radia i Telewizji). Stanowi główny szlak pieszo-komunikacyjny ścisłej strefy centrum miasta o długości ok. 1100 m i szerokości ponad 20 m. W 2009 r. za około 30 mln złotych zmodernizowano torowisko. Wykonano także kilkanaście przystanków tramwajowych z peronami o szerokości jednego pasa ruchu. Ulica w większości pozbawiona jest zieleni. Przejście przez jezdnię możliwe jest tylko w wyznaczonych miejscach z sygnalizacją świetlną o długim czasie oczekiwania dla pieszych. Przeciągający się remont na początku XXI wieku spowodował zmniejszenie ruchu pieszego a przez to zamykanie lokalnych sklepów i punktów usługowych, zwłaszcza na północnej pierzei ulicy. Obecnie na całej jej długości jest kilkadziesiąt pustostanów. Ulica ma charakter "ścieku komunikacyjnego", przeznaczonego głównie do ruchu samochodowego. Od 2016 r. fragment ulicy do skrzyżowania z ul. Damrota zmienia powoli swój charakter, dzięki nowo powstałym restauracjom (np. Mad Mick, Drzwi Zwane Koniem, Bakława) czy sklepom i instytucjom (np. Miejscownik, Fundacja Napraw Sobie Miasto). Na wiosnę 2023 r. Urząd Miasta Katowice zaplanował zakończenie kolejnej modernizacji ul. Warszawskiej na odcinku od skrzyżowania z ul. Dyrekcyjną po skrzyżowanie z ul. Francuską. Priorytetem przebudowy jest zazielenienie ulicy Warszawskiej - drzewa zastąpią miejsca parkingowe. Odcinek ul. Warszawskiej do skrzyżowania z ul. Szkolną zostanie zamknięty dla ruchu i zamieniony w nowy deptak miejski po obu stronach torowiska, natomiast odcinek od ul. Szkolnej do ul. Francuskiej stanie się przestrzenią przyjazną dla pieszych i rowerzystów, poprzez wprowadzenie strefy tempo 30. Szacowana wartość inwestycji to ok. 12 mln zł., z czego środki własne miasta to około 4 mln zł, a pozostała kwota zostanie pokryta z Rządowego Funduszu Inicjatyw Lokalnych. Wizja ulicy to "nowa, zielona Warszawska stanie się ulicą o prestiżowym znaczeniu dla miasta, przyciągającą swoimi funkcjami zarówno samych mieszkańców, jak i turystów". Niestety miasto nie planuje żadnych działań aktywizacyjnych, skierowanych do użytkowników tej ulicy. Przykłady modernizacji przestrzeni miejskich z Katowic (np. ulice Mariacka-Staromiejska) czy ze świata (np. Bilbao, Kurytyba, Londyn) pokazują, że zmiany architektoniczne nie są wystarczające do zmiany sposobu korzystania z przestrzeni publicznej i jej ożywienia (inicjatywy Project for Public Spaces, prace Jana Gehla).

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU:

Fundacja Napraw Sobie Miasto w 2015 r. uruchomiła projekt "Ruszamy pustostany". Jego celem było zmapowanie istniejących w Katowicach pustostanów (ponad 600 w całym mieście) i

następnie opracowanie modelu ich udostępnienia. Prototypowym rozwiązaniem miał być lokal przy ul. Warszawskiej 56. Niestety model spotkał się z oporami magistratu a także pokazał bardzo wysokie koszty remontu i przystosowania lokalu (łącznie ok. 30 tys. zł.), co tworzyło bardzo wysoką barierę wejścia do programu. Lokal przy ul. Warszawskiej 56 stał się więc siedzibą fundacji oraz otwartą przestrzenią warsztatową (np. warsztaty w trakcie COP24). W 2019 r. w ramach projektu W56 CityLab Fundacja podjęła się ponownie organizacji społeczności ul. Warszawskiej. Celem było stworzenie grupy osób, które są użytkownikami ul. Warszawskiej (przedsiębiorców, gastronomów, animatorów, mieszkańców), aby wspólnie zastanawiać się i wdrażać zmiany. Niestety z powodu pandemii COVID-19 nie udało się kontynuować zaplanowanych działań.

WYZWANIE:

Jak pomóc użytkownikom ul. Warszawskiej w Katowicach rozwiązać problem braku społeczności związanej z tą przestrzenią publiczną tak, aby zmienić ją w tętniącą życiem i atrakcyjną dla wszystkich?

32. Ośrodek Kultury pełen młodzieży

ZAMAWIAJĄCY: Gmina Ogrodzieniec

OBSZAR PROBLEMOWY: rewitalizacja miast w wymiarze społecznym

OPIS PROBLEMU:

Miasto Ogrodzieniec cechuje dość trudna sytuacja ekonomiczna związana z upadkiem większych zakładów przemysłowych oraz starzeniem się społeczeństwa. Coraz więcej młodych mieszkańców opuszcza Gminę w celach edukacyjnych i zarobkowych, i często przez to zmienia stałe miejsce zamieszkania. Młodzież w wolnym czasie wyjeżdża do większych miast powołując się na tutejszą nudę. Na omawianym terenie brakuje centrum społecznego skupiającego młodzież, gdzie niniejsza grupa mogłaby się spotkać i realizować swoje zainteresowania. Brak ciekawych ofert zajęciowych dla młodzieży połączony z widokiem zaniedbanych budynków publicznych nie napawa optymizmem. Infrastruktura centrum społeczno- edukacyjno- kulturalnego Ogrodzieńca obecnie znajduje się w fazie zaawansowanych prac modernizacyjnych, które wkrótce dobiegną końca. Tak samo jest w przypadku głównej „Wizytówki centrum” – budynku Miejsko-Gminnego Ośrodka Kultury i Sportu w Ogrodzieńcu, który również przechodzi gruntowny remont, a finalnym efektem będzie wyremontowanie sali widowiskowej nieużytkowanej przez ponad 30 lat. Wieloletnie zaniedbania skutkują opustoszałym centrum. Brakuje centrum z prawdziwego zdarzenia. Zakończenie prac modernizacyjnych nie niweluje problemu. Należy zrobić wszystko, by centrum było otwarte na młodzież, ich potrzeby i problemy. Stąd powstał pomysł utworzenia Jurajskiego Centrum Aktywności Lokalnej. W ramach zadania planujemy uaktywnić naszą młodzież, pokazać wskazanej grupie ludzi, że determinantem pobudzenia naszego centrum do życia są oni sami.

Chcemy zaproponować im pożyteczną dawkę wiedzy, a także zaoferować działania wspomagające ich zdrowie. Jesteśmy świadomi dzisiejszych problemów młodych ludzi jak niezdrowe odżywianie, brak aktywności fizycznej, brak wiedzy o ekologii, stąd pomysł na zajęcia dotyczące zdrowego gotowania, zajęć ruchowych jak joga, nordic walking. Chcemy również, aby nasza młodzież sama zaangażowała się w dbanie o zieleń otaczającą centrum. W tym celu stworzymy zajęcia, podczas których młodzież będzie projektować ogródki, sadzić i pielęgnować rośliny. Stworzenie pięknej infrastruktury to jedno, ale najważniejsze są działania angażujące młodych ludzi, które mogą faktycznie pobudzić społecznie centrum Ogrodzieńca do życia.

Zachętą do korzystania z oferty centrum będzie film promocyjny pn. „JURA TO MY”. Ponadto tutejsza instytucja kultury, jak i również sama Gmina zaangażują się w bieżące działania promocyjne. W tym celu zostaną wykorzystane strony www oraz portale społecznościowe.

Potrzeba aktywizacji społecznej wynika z "Diagnozy zasobów i potencjałów kulturotwórczych" opracowanej przez Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury i Sportu w Ogrodzieńcu w ramach projektu Lokalne Inicjatywy Kulturalne w Ogrodzieńcu - Program "Dom Kultury+ Inicjatywy Lokalne 2020" ze środków Narodowego Centrum Kultury. Prowadzone w trakcie diagnozy badania pozwoliły na wskazanie potrzeb kulturalnych i społecznych mieszkańców (w tym młodzieży), które mogą być istotne przy realizacji jakichkolwiek działań na terenie Gminy Ogrodzieniec. Planując działanie powołano się również na STRATEGIĘ ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH GMINY OGRODZIENIEC NA LATA 2021-2027.

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU:

Aktualnie najpopularniejszymi aktywnymi formami angażowania młodzieży w życie społeczne na terenie Gminy Ogrodzieniec jest członkostwo w Zespole Mażorettek „Fantazja” oraz Młodzieżowej Orkiestry Dętej. Działania te skupiają się jednak na rozwijaniu pasji i nie każdy chce z nich skorzystać. Brakuje oferty powstałej w oparciu o bieżące problemy młodzieży, które swoją atrakcyjnością przyciągnęłyby ich do centrum. Gmina w ostatnich miesiącach podjęła szereg działań, aby zaradzić problemowi i przyciągnąć młodzież jak np. utworzenie strefy chilloutu czy też uruchomienie kina plenerowego w samym centrum. Rozwiązania przyniosły efekt tylko na moment.

WYZWANIE:

Jak pomóc gminie Ogrodzieniec zaplanować działania w nowo wyremontowanych pomieszczeniach MGOKiS tak, aby stały się one miejscem przyciągającym młodzież do aktywności społecznej, artystycznej i przedsiębiorczej?

WAŻNE INFORMACJE:

W wyniku modernizacji budynku Miejsko-Gminnego Ośrodka Kultury i Sportu w Ogródzieńcu, systematycznie uruchamiane są kolejne pomieszczenia. Instytucja udostępni sale warsztatowe jak i teren otaczający budynek w celu realizacji zajęć projektowych.

33. Mieszkańcy dbający o dzielnicowy rynek

ZAMAWIAJĄCY: Miasto Ruda Śląska

OBSZAR PROBLEMOWY: rewitalizacja miast w wymiarze społecznym

OPIS PROBLEMU:

Miasto Ruda Śląska składa się z 11 dzielnic, jest miastem mocno policentrycznym. Każda z dzielnic do dziś w zasadzie zachowała swoją odrębność przestrzenną, historyczną, mieszkańcy często bardzo podkreślają swoje przywiązanie do dzielnicy. Kochłowice są jedną z południowych dzielnic miasta Rudy Śląskiej, lokowaną na miejscu starszej osady, stąd jej charakterystyczny układ przestrzenny (okolnica przechodząca w wielodrożnicę). Obecnie, w centralnej części Kochłowic funkcjonuje układ komunikacyjny o dużym natężeniu ruchu, wraz z trzema przystankami autobusowymi. Cała ta przestrzeń jest od wielu lat potocznie nazywana rynkiem, jednak faktycznie w rzeczywistości funkcjonuje tam jedynie niewielki skwer przed Sanktuarium Matki Bożej z Lourdes. Ponadto, w sercu tej przestrzeni, zlokalizowano kilka sklepów, lokali usługowych oraz obiekty mieszkalne, głównie jedno- lub kilkurodzinne. Pomimo to, brakuje przestrzeni publicznych w kochłowickim centrum, czyli de facto brakuje rynku na „rynku”, z którego mogliby korzystać różni użytkownicy: piesi, mieszkańcy, turyści, wierni, pielgrzymi oraz osoby korzystające z komunikacji miejskiej. Brakuje dla nich wielofunkcyjnej przestrzeni publicznej, miejsca do spędzania czasu — wolnego lub niezbędnego do pobytu tu — np. wypicia kawy, oczekiwania na autobus, itp. Równocześnie przemieszczają się tędy przy różnych okazjach strumienie pieszych — mieszkańców, użytkowników komunikacji publicznej poruszających się pomiędzy przystankami, rozmieszczonymi po przeciwległych krańcach rynku. A wierni, pielgrzymi, goście, turyści korzystają w zasadzie z drogi publicznej, ponieważ brakuje w tej części przestrzeni wyłączonej z ruchu. Aby stworzyć taką przestrzeń równocześnie niezbędne jest uspokojeniu ruchu drogowego — zwłaszcza w godzinach szczytu wokół rynku tworzą się samochodowe zatory.

Problemem na tym etapie nie jest jednak tylko kwestia zaplanowania wielofunkcyjnej przestrzeni. Zanim bowiem rozpoczną się jakiegokolwiek prace koncepcyjne i projektowe po stronie miasta, trzeba skutecznie zaangażować w ten proces mieszkańców centrum, bez których realizacja jakichkolwiek zmian w tej przestrzeni nie jest możliwa. Mieszkańcy ci to bowiem także właściciele przestrzeni znajdującej się w opisanym powyżej centrum. Dlatego tak ważny, a właściwie kluczowy będzie ich udział nie tylko od strony koncepcyjnej, ale także zaangażowanie ich prywatnej przestrzeni. Dla skutecznej realizacji projektu niezbędne jest bowiem podzielenie się tą przestrzenią

jednak bez skomplikowanych procedur zakupu nieruchomości i przy jednoczesnym czerpaniu korzyści z tego. Na ich terenie mogłyby być ulokowane np. drobne usługi, handel i gastronomia, ale też przestrzeń publiczna, ławki, zieleń, mała architektura.

Miasto Ruda Śląska składa się z 11 dzielnic, jest miastem mocno policentrycznym. Każda z dzielnic do dziś w zasadzie zachowała swoją odrębność przestrzenną, historyczną, mieszkańcy często bardzo podkreślają swoje przywiązanie do dzielnicy. Kochłowice są jedną z południowych dzielnic miasta Rudy Śląskiej, lokowaną na miejscu starszej osady, stąd jej charakterystyczny układ przestrzenny (okolnica przechodząca w wielodrożnicę). Obecnie, w centralnej części Kochłowic funkcjonuje układ komunikacyjny o dużym natężeniu ruchu, wraz z trzema przystankami autobusowymi. Cała ta przestrzeń jest od wielu lat potocznie nazywana rynkiem, jednak faktycznie w rzeczywistości funkcjonuje tam jedynie niewielki skwer przed Sanktuarium Matki Bożej z Lourdes. Ponadto, w sercu tej przestrzeni zlokalizowano kila sklepów, lokali usługowych oraz obiekty mieszkalne, głównie jedno- lub kilkurodzinne. Pomimo to, brakuje przestrzeni publicznych w kochłowickim centrum, czyli de facto brakuje rynku na „rynku”, z którego mogliby korzystać różni użytkownicy: piesi, mieszkańcy, turyści, wierni, pielgrzymi oraz osoby korzystające z komunikacji miejskiej. Brakuje dla nich wielofunkcyjnej przestrzeni publicznej, miejsca do spędzania czasu — wolnego lub niezbędnego do pobytu tu — np. wypicia kawy, oczekiwania na autobus, itp. Równocześnie przemieszczają się tędy przy różnych okazjach strumienie pieszych — mieszkańców, użytkowników komunikacji publicznej poruszających się pomiędzy przystankami, rozmieszczonymi po przeciwległych krańcach rynku. A wierni, pielgrzymi, goście, turyści korzystają w zasadzie z drogi publicznej, ponieważ brakuje w tej części przestrzeni wyłączonej z ruchu. Aby stworzyć taką przestrzeń równocześnie niezbędne jest uspokojeniu ruchu drogowego — zwłaszcza w godzinach szczytu wokół rynku tworzą się samochodowe zatory.

Problemem na tym etapie nie jest jednak tylko kwestia zaplanowania wielofunkcyjnej przestrzeni. Zanim bowiem rozpoczną się jakiegokolwiek prace koncepcyjne i projektowe po stronie miasta, trzeba skutecznie zaangażować w ten proces mieszkańców centrum, bez których realizacja jakichkolwiek zmian w tej przestrzeni nie jest możliwa. Mieszkańcy ci to bowiem także właściciele przestrzeni znajdującej się w opisanym powyżej centrum. Dlatego tak ważny, a właściwie kluczowy będzie ich udział nie tylko od strony koncepcyjnej, ale także zaangażowanie ich prywatnej przestrzeni. Dla skutecznej realizacji projektu niezbędne jest bowiem podzielenie się tą przestrzenią jednak bez skomplikowanych procedur zakupu nieruchomości i przy jednoczesnym czerpaniu korzyści z tego. Na ich terenie mogłyby być ulokowane np. drobne usługi, handel i gastronomia, ale też przestrzeń publiczna, ławki, zieleń, mała architektura.

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU:

Kilka lat temu zrealizowano inwestycję polegającą na urządzeniu niewielkiego skwerku przy Sanktuarium, czyli Skweru im. biskupa Wilhelma Pluty, na którym posadzono dwa drzewa, ławkę oraz umieszczono tablicę pamiątkową. Jest to miejsce urządzone przy samej ulicy, pomiędzy miejscami parkingowymi, więc w żaden sposób nie zachęca do przebywania w tej przestrzeni.

Aby przeprowadzić jakiegokolwiek działania przestrzenne oraz te, mające na celu ograniczenie ruchu samochodowego w centrum, miasto musiałoby posiadać tytuł prawny do nieruchomości. Obecnie, zdecydowana większość nieruchomości należy do osób fizycznych. Istnieją również ograniczenia przestrzenne.

Zorganizowane zostały miejsca postojowe na drogach dojazdowych do rynku, które umożliwiły korzystanie z jego zasobów.

Optymalizacja ruchu na jednym ze skrzyżowań nie przyniosła zamierzonego efektu i powrócono do poprzedniej wersji układu.

WYZWANIE:

Jak włączyć mieszkańców-właścicieli prywatnych przestrzeni w okolicy kochłowskiego centrum w planowanie zmiany na „rynku” tak, aby możliwe było stworzenie z ich udziałem wielofunkcyjnej przestrzeni, odpowiadające na różnorodne potrzeby jej użytkowników?

WAŻNE INFORMACJE:

W ramach inicjatywy oddolnej, ze strony mieszkańców i lokalnych przedsiębiorców powstały koncepcje urbanistyczne, których realizacja stwarza realne możliwości urządzenia rynku/skweru wraz z drobnymi usługami handlu i gastronomii, ponadto zaproponowano rozwiązania problemu korkowania się centrum poprzez uspokojenie ruchu, utworzenie stref pieszych w miejsce dróg, a także przebudowę układu komunikacyjnego, wariantowo. istnieje możliwość pozyskania materiałów historycznych i archiwalnych. Od samego początku w ideę wykreowania przestrzeni publicznej zaangażowane było Stowarzyszenie „Lepsze Kochłowice. Lepsza Ruda Śląska” oraz przedsiębiorca lokalny, działający w regionie Hemlecki Group.

34. Nowa, industrialna wizytówka miasta

ZAMAWIAJĄCY: Miasto Ruda Śląska

OBSZAR PROBLEMOWY: rewitalizacja miast w wymiarze społecznym

OPIS PROBLEMU:

Wielki Piec Hutniczy wchodził w skład zabudowań nowobytomskiej Huty „Pokój”. Został on wzniesiony w 1968 r. Pracował w cyklu ciągłym z niewielkimi przerwami do lutego 2005 roku, kiedy to nastąpiło jego ostateczne wygaszenie. Jest to 68 metrowa konstrukcja wraz z budynkami towarzyszącymi. Pod koniec 2012 r. decyzją Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora

Zabytków w Katowicach obiekt został wpisany do rejestru zabytków, a po wielu latach starań 18 grudnia 2018 roku stał się własnością miasta. W 2019 roku przeprowadzony został konkurs architektoniczny na projekt rewitalizacji i adaptacji Wielkiego Pieca Huty Pokój w Rudzie Śląskiej na cele turystyczno-kulturalne. Na podstawie zwycięskiej koncepcji został przygotowany projekt budowlany i uzyskano pozwolenie na budowę. Obiekt został wpisany na Europejski Szlak Dziedzictwa Przemysłowego ERIH (European Route of Industrial Heritage). Obecnie Miasto poszukuje dofinansowania do realizacji inwestycji ze środków zewnętrznych. W ostatnich latach na Śląsku zaadaptowano w różnej formie liczne obiekty industrialne np.: Kopalnia Guido, Sztolnia Królowa Wiza, Szyb Maciej, Szyb Wilson, Dwie Wieże KWK Świętochłowice, Szyb Prezydent-Kompleks Szytarka. Ponadto 26 listopada 2021 r. w Chorzowie powstało Muzeum Hutnictwa.

Instytucja, która powstanie w celu zarządzania i udostępniania turystycznego Wielkiego Pieca powinna z jednej strony współpracować z innymi tego typu instytucjami funkcjonującymi w regionie, a z drugiej strony musi posiadać własną unikatową ofertę. Ponadto Wielki Piec będzie generować znaczące koszty związane z jego utrzymaniem.

Potrzebujemy więc, opracowania najbardziej efektywnej i oszczędnej formuły funkcjonowania instytucji zarządzającej i udostępniającej turystycznie Wielki Piec. Obecnej nie jest rozstrzygnięte, czy do zarządzania tym obiektem należy powołać odrębną jednostkę kultury, czy może obiekt powinien zostać włączony w jedną z już istniejących instytucji. Być może formuła działalności powinna być oparta bardziej na formule biznesowej niż kulturalnej i do zarządzania obiektem należy powołać spółkę prawa handlowego, fundację lub stowarzyszenie. Podobne obiekty z obszaru Europy działają we wszystkich w/w formułach prawnych. Należy zatem odpowiedzieć na pytanie, jaka formuła prawna funkcjonowania byłaby najkorzystniejsza w obecnym stanie prawnym dla obiektu będącego własnością miasta Ruda Śląska, czyli jednostki samorządu terytorialnego.

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU:

Wielki Piec jest unikatowym obiektem na skalę całego kraju i będzie stanowić doskonałą wizytówkę miasta Ruda Śląska. Projekt architektoniczny zawiera m.in. utworzenie galerii wystawowej, wielofunkcyjnej sali konferencyjno-wykładowej oraz kawiarni i powierzchni biurowej, która mogłaby zostać wynajęta podmiotom zewnętrznym. Uruchomienie nowej instytucji kultury finansowanej w całości z budżetu miasta będzie jednak bardzo dużym obciążeniem dla budżetu miasta.

WYZWANIE:

W jaki sposób zaplanować funkcjonowanie — w aspekcie prawnym, organizacyjnym i finansowym — Wielkiego Pieca tak, aby stał się on atrakcją turystyczną i wizytówką miasta Ruda Śląska.

WAŻNE INFORMACJE:

Istotnym ograniczeniem mogą być: niewielka działka, na której usytuowany jest obiekt, sztywny wynikający z historii obiektu i uwarunkowań konserwatorskich rozkład pomieszczeń i ich powierzchnia. Informacje dotyczące Wielkiego Pieca można znaleźć na stronie internetowej: <https://www.wirtualnaruda.pl/os-wielki-piec.htm>

W przygotowaniu innowacji istotne byłoby dla nas opracowanie koncepcji produktu turystycznego opartego zarówno o Wielki Piec, jak i o inne zabytki industrialne np. wpisaną na szklak zabytków techniki Kolonię Ficusus, Stację Bibliotekę, Koksownię Orzegów czy Szyb Mikołaj.

Ponadto Wielki Piec posiada cechy predestynujące go do tego, by stał się ośrodkiem skupienia lokalnej społeczności zarówno w wymiarze symbolicznym, jak i realnym.

Uzyskanie takiego statusu przez ten obiekt będzie istotnym aspektem rewitalizacji społecznej.

W oparciu o gotowy projekt architektoniczny oczekujemy propozycji określających kompleksowo formę funkcjonowania Wielkiego Pieca: prawne, organizacyjne, finansowe tj. chcielibyśmy, aby opracowany został biznesplan zawierający ocenę opłacalności tego przedsięwzięcia gospodarczego uwzględniający istniejące uwarunkowania rynkowe, finansowe, marketingowe, technologiczne, organizacyjne i kadrowe wraz z analizą finansową, analizą rynku i analizą SWOT.

35. Przyroda ocalona przed aktami wandalizmu

ZAMAWIAJĄCY: Miasto Ruda Śląska

OBSZAR PROBLEMOWY: rewitalizacja miast w wymiarze społecznym

OPIS PROBLEMU:

Ruda Śląska jest miastem o bardzo negatywnym wizerunku w aspekcie jakości środowiska przyrodniczego. Pozostałości wielowiekowej działalności przemysłu wydobywczego, hutniczego, koksowniczego są widoczne w rozległych terenach przemysłowych, hałdach, zanieczyszczonych ciekach wodnych. Równocześnie, tereny i obiekty postindustrialne stanowią swego rodzaju rezerwę przestrzeni, którą staramy się wykorzystywać na rzecz wzbogacania i kreowania nowych funkcji ważnych dla mieszkańców miasta. Wśród tych funkcji wskazać należy funkcje spędzania czasu wolnego, w szczególności funkcje rekreacyjne. Atutem miasta jest pewna ilość przestrzeni o niskim poziomie zantropomorfizowania oraz duża liczba parków miejskich, skwerów i zieleńców rozmieszczonych w różnych dzielnicach Rudy Śląskiej.

Pomimo udanych działań Miasta związanych z rozwojem błękitno-zielonej infrastruktury, obserwujemy problemy na etapie utrzymania (w tym zagospodarowanie biomasy) oraz użytkowania tych obszarów i zachowania trwałości prowadzonych przez Miasto działań rewitalizacyjnych. Odnotowujemy bowiem liczne akty dewastacji i wandalizmu na nowo zagospodarowanych terenach, w tym na terenach zielonych, co utrudnia osiągnięcie założonych i długoterminowych rezultatów, m.in. w odniesieniu do korzyści społecznych płynących z korzystania z infrastruktury przez mieszkańców oraz powoduje zwiększenie kosztów utrzymania tych terenów. Dlatego miasto szuka sposobu na skuteczne działania, które pomogą zminimalizować akty wandalizmu i nieposzanowania nowo zagospodarowanych i zrewitalizowanych terenów. Dewastacje te dokonywane są głównie przez osoby młode, korzystające z tych przestrzeni. Dlatego kluczowe znaczenie miałyby różnorodne działania edukacyjno-informacyjne, podnoszące świadomość wśród młodzieży na poziomie szkół podstawowych i średnich.

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU:

Miasto realizuje bądź zrealizowało szereg projektów, związanych z rozwojem błękitno-zielonej infrastruktury. Wnioskodawca stara się również wdrażać szerokie partycypacyjne podejście do realizacji projektów rewitalizacyjnych. Do tych przedsięwzięć zaliczyć należy przede wszystkim Program Renowacji Podwórek, którego celem była rewitalizacja wybranych, najbardziej zdegradowanych przestrzeni podwórkowych, poprzez działania związane z podniesieniem estetyki przestrzeni, nasadzeniami, małą architekturą. Rewitalizacja oraz rekultywacja zdegradowanych przestrzeni w mieście, których udział w ogólnej powierzchni miasta to niemal kilkanaście procent.

Tutaj wymienić należy Trakt Rudzki, Górę Antonia oraz Koksownię brzegów. Zwałowiskom cynku, hałdom powęglowym czy terenom po koksowni nadano drugie życie, poprzez utworzenie nowych, bezpiecznych, atrakcyjnych przestrzeni publicznych, stosując jednocześnie innowacyjne rozwiązania w zakresie oczyszczania gleb z zanieczyszczeń naturalnymi metodami m.in. za pomocą bakterii czy stosując metody fitostabilizacji oraz fitoremeclacji. Na opisanych przestrzeniach został zainstalowany monitoring, ponadto na tych terenach zwiększono częstotliwość patroli straży miejskiej. Sprawcami wandalizmu jest najczęściej młodzież oraz osoby będące pod wpływem alkoholu.

WYZWANIE:

Jakie działania powinny zostać podjęte, by zminimalizować akty wandalizmu dokonywane na nowo zrewitalizowanych terenach miasta Ruda Śląska, tak aby miejsca te były wykorzystywane zgodnie ze swoim przeznaczeniem?

WAŻNE INFORMACJE:

Podstawowy wniosek nasuwający się z dotychczas zrealizowanych przedsięwzięć to szeroka kontynuacja działań dotyczących rozwoju błękitno-zielonej infrastruktury oraz renaturyzacja dolin rzecznych. W ramach tych działań przewiduje się kompleksową rekultywację zmierzającą

do zmniejszenia ponad-normatywnych stężeń substancji szkodliwych w glebie, zarówno w bezpośrednim sąsiedztwie rzek, jak i terenami w dolinie — antropogenicznie przekształconych, po hutnictwie i górnictwie oraz innym przemyśle ciężkim, m.in. poprzez nasadzenia, a także przywrócenia naturalnego krajobrazu i przeznaczenia terenu pod tereny zielone.

Trakt Rudzki jest właśnie odpowiedzią na te deficyty. Miasto w kolejnych latach chce kontynuować projekt oraz inne przedsięwzięcia z zakresu rozwoju błękitno-zielonej infrastruktury. Głównym celem naszych działań jest kompleksowa rewitalizacja i rekultywacja zdegradowanych terenów miasta w kierunku środowiskowym, tj. oczyszczenia i readaptacji przyległych terenów przemysłowych, a także zwiększenie udziału mikromobilności w przemieszczaniu się w regionie pomiędzy dzielnicami, ale też miastami. Jednym z celów strategicznych rewitalizacji, wynikającym z GPR jest poprawa jakości przestrzeni publicznych oraz terenów zieleni urządzonej, w tym terenów o wartościach przyrodniczo-krajobrazowych. Dlatego podejmowanie odpowiednich działań, które zapewnią w przyszłości poszanowanie nowo zagospodarowanych terenów, jest dla nas ważnym elementem udanej rewitalizacji.

36. Tereny przemysłowe pod opieką przedsiębiorców

ZAMAWIAJĄCY: Miasto Rydułtowy

OBSZAR PROBLEMOWY: rewitalizacja miast w wymiarze społecznym

OPIS PROBLEMU:

Transformacja energetyczna to największe wyzwanie jakie czeka gminy górnicze w najbliższych latach. Przemysł oparty o górnictwo węgla kamiennego traci na znaczeniu, a kluczowym wyzwaniem dla gmin regionu jest płynne przejście do gospodarki opartej o nowe technologie, które nie będą negatywnie wpływać na środowisko.

Obecnie region przechodzi przez długofalowy proces wygaszania górnictwa. Już w latach 90-tych pojedyncze gminy podejmowały działania mające na celu dywersyfikację działalności i stwarzanie miejsc pracy w alternatywie do podupadającego górnictwa. Tak powstawały w gminach tereny inwestycyjne i strefy gospodarcze, które obecnie zostały już w pełni zainwestowane. Jednak stworzone dotychczas miejsca pracy to tylko kropla w porównaniu z wielotysięcznym zatrudnieniem w górnictwie.

Problemem, z którym poza upadającym górnictwem borykają się gminy to zjawisko tzw. drenażu mózgow. Depopulacja miast potęgowana jest właśnie odpływem młodych wykształconych ludzi. Często wybierają oni atrakcyjną pracę w dużych ośrodkach miejskich, pozostając tam po zakończonych studiach. Wszystko to sprowadza się do braku atrakcyjnych miejsc pracy w rejonie naszych gmin.

Z uwagi na monokulturę przemysłową w regionie słabo rozwinięta jest przedsiębiorczość, a mieszkańcy mają słabą motywację do zakładania nowych firm. Wyzwaniem jest poszukiwanie pomysłów, które byłyby odpowiedzią na powyższe problemy, a mianowicie przyczyniłyby się do aktywizacji gospodarczej. Ideą poszukiwań jest umożliwienie tworzenia i utrzymania miejsc pracy poprzez zagospodarowanie terenów poprzemysłowych i dostosowanie ich do nowych funkcji wynikających z aktualnych i przyszłych potrzeb społeczno-gospodarczych.

Miasto Rydułtowy przejęło od SRK tereny pokopalniane wokół szybu Leon III (dawniej „Schreiber”). Problemem jest obszar około 2,5 ha, gdzie znajdują się pokopalniane zabudowania:

- 1/ wieża basztowa szybu Leon III — szyb został zlikwidowany (zasypany i zabezpieczony), natomiast charakterystyczny punkt miasta, jakim jest nadszybie niefunkcjonującego szybu planuje się przebudować na obiekt multifunkcyjny związany z przedsiębiorczością; kubatura 15 520 m³;
- 2/ budynek po maszynie wyciągowej, powierzchnia użytkowa 214,5 m², kubatura 2 304 m³;
- 3/ hala sprzężarek — budynek jednokondygnacyjny, powierzchnia użytkowa 297,5 m², kubatura 2 980 m³;
- 4/ budynek zaopatrzenia wraz z halą produkcyjną, posiada pomieszczenia biurowe, powierzchnie magazynowe i halę maszyn; powierzchnia użytkowa 2 373 m², kubatura 10 647 m³;
- 5/ budynek kompresorów wraz z halą; powierzchnia użytkowa 851,1 m², kubatura 1 568 m³;
- 6/ budynek magazynowy, jednokondygnacyjny, powierzchnia użytkowa 402,21 m², kubatura 4 497 m³;
- 7/ budynek po magazynach na emulgatory, powierzchnia użytkowa 225 m², kubatura 460 m³;
- 8/ budynek stacji ratowniczej, parterowy z nieużytkowanym poddaszem, niepodpiwniczony, powierzchnia użytkowa 506,6 m², kubatura 2436 m³;
- 9/ budynek magazynu gazów technicznych, parterowy, powierzchnia użytkowa 98 m², kubatura 391 m³;
- 10/ budynek markowni i portierni, powierzchnia 62 m², kubatura 166 m³;
- 11/ budynek lampowni, biurowy z halą; 4-ro kondygnacyjny;
- 12/ budynek łaźni, 4-ro kondygnacyjny.

Wszystkie obiekty są zdegradowane, wymagają dostosowania do aktualnych norm zarówno pod względem przepisów budowlanych, bezpieczeństwa, jak i energetycznych.

Obiekty jako budynki dotychczas w większości związane z funkcją produkcyjną czy magazynową mogą potencjalnie zostać przystosowane do analogicznych funkcji — nieuciążliwej produkcji lub usług, dopasowanych do aktualnych potrzeb rynku.

Miasto nie jest skłonne do powstawania obiektów, które będą stanowiły w okresie funkcjonowania znaczne obciążenie dla budżetu miasta z uwagi na słabą kondycję finansową. Miasto Rydułtowy ujęte zostało wśród miast, którym dedykowany jest „Pakiet dla średnich miast” — ukierunkowany na wyrównanie szans rozwojowych wszystkich obszarów, w szczególności tych z największymi problemami społeczno-gospodarczymi. Ponadto miasto znajduje się na liście 122 miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze. W opracowanym dla potrzeb Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju dokumencie „Delimitacja miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze” Miasto Rydułtowy zostało zdiagnozowane jako silnie tracące funkcje o niekorzystnej sytuacji społeczno-gospodarczej.

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU:

Problem dotychczas nie był rozwiązywany. Miasto Rydułtowy dysponuje terenem od 01.01.2022 r. Część terenu po SRK planuje się przeznaczyć pod budowę nowych dostępnych cenowo mieszkań wraz z niezbędnymi usługami.

Istniejąca na tym terenie sztolnia ćwiczebna zostanie zaadaptowana na potrzeby strzelnicy, co pozwoli na wprowadzenie w mieście atrakcyjnej oferty zagospodarowania czasu wolnego.

Ponadto w sąsiedztwie terenu po SRK w rejonie byłego dworca kolejowego powstanie centrum przesiadkowe.

Centrum przesiadkowe oraz strzelnicę, a także planowane osiedle mieszkaniowe zostaną skomunikowane poprzez drogę pomiędzy centrum przesiadkowym a ulicą Adama Mickiewicza.

WYZWANIE:

Jak w krótkim okresie czasu przywrócić do życia poprzemysłowy teren w centrum miasta Rydułtowy tak, aby pobudzić przedsiębiorczość i dopasować nowe funkcje do obecnych potrzeb rynku i mieszkańców?

WAŻNE INFORMACJE:

Miasto obecnie nie posiada żadnych źródeł finansowania na przebudowę tkanki infrastrukturalnej. Wdrożenie innowacji będzie zatem możliwe pod warunkiem pozyskania przez miasto środków umożliwiających inwestycje w sferze infrastrukturalnej.

37. Wolontariusze z niepełnosprawnością intelektualną

ZAMAWIAJĄCY: Powiat Lubliniecki

OBSZAR PROBLEMOWY: rewitalizacja miast w wymiarze społecznym

OPIS PROBLEMU:

Zgodnie z Lokalnym Programem Rewitalizacji Gminy Lubliniec na lata 2015-2020 z perspektywą do 2022r., jedna z głównych szans w obrębie rewitalizacji opiera się na możliwości wykorzystania potencjału społecznego wszystkich grup mieszkańców gminy, do skutecznej rewitalizacji społecznej, poprzez wykorzystanie nowoczesnych instrumentów wsparcia, m. in. wolontariatu. Dość skutecznie realizowane są działania w tym zakresie, skierowane do różnych grup społecznych (np.: młodzieży, seniorów). Niemniej jednak brak jest instrumentów pozwalających na włączenie do działań osób niepełnosprawnych intelektualnie.

Z obserwacji personelu DPS „Zameczek” w Lublińcu oraz przeprowadzonych badań i analiz organizacji pozarządowych działających na rzecz osób niepełnosprawnych w powiecie lublinieckim, wynika, że niepełnosprawni intelektualnie mieszkańcy DPS „Zameczek” posiadają potencjał do efektywnej realizacji wolontariatu, poprzez nabyte w toku dotychczasowej rehabilitacji społeczno-zawodowej kompetencje (społeczne oraz zawodowe). Problemem, na który wskazują wszystkie środowiska instytucjonalne zajmujące się sytuacją osób niepełnosprawnych intelektualnie (ONI) jest brak narzędzi pozwalających na włączenie ONI do wolontariatu jako osób świadczących wsparcie, jednocześnie dających możliwość na autonomiczną decyzyjność ONI w zakresie realizowanych przez nich działań. ONI wypełniają bowiem, w toku podejmowanej aktywności, instrukcje osób stanowiących rolę opiekunów, polecenia pracodawców (w przypadku aktywności zawodowej) bądź – wspierających ich w aktywności zawodowej – trenerów pracy. Każdorazowo w trakcie tego typu aktywności ONI są odbiorcami wsparcia, a nie jego twórcami. Stereotypowe postrzeganie ONI jako osób stale wymagających wsparcia instytucjonalnego pogłębia ten stan rzeczy, podczas gdy z badań i obserwacji wynika, że co najmniej 15% mieszkańców DPS „Zameczek” jest zdolnych do tworzenia konceptualizacji i planów własnych działań, natomiast około 30% podopiecznych posiada predyspozycje do zaangażowania w długoterminowy wolontariat. Nawet w sytuacjach aktywności zawodowej ich zaangażowanie bardzo często jest jednak czysto odtwórcze, polega na odwzorowaniu schematów postępowania, co w dużej mierze ogranicza ich świadomość własnego potencjału oraz intencjonalne kreowanie sytuacji pożądanych społecznie. Jest to wynikiem kierowania się, przez otoczenie społeczne i zawodowe, powyższym stereotypem. Przekłada się to często na stopniową utratę motywacji do aktywności i krótkotrwałość podejmowanych przez nich działań.

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU:

Dotychczasowe działania ukierunkowane na aktywizację społeczną osób niepełnosprawnych intelektualnie z DPS Zameczek obejmowały udział w inicjatywach zwiększających ich kompetencje społeczne i zawodowe, w tym w treningach kompetencji społecznych i prozawodowych, kursach zawodowych, a także udział w stażach wspomaganych przez opiekunów osób niepełnosprawnych i/lub przez trenerów pracy. Działania te okazywały się jednak niewystarczające z punktu widzenia długoterminowych efektów w obszarze społecznym, w szczególności w zakresie podjęcia przez osoby niepełnosprawne intelektualnie intencjonalnie kierowanej aktywności społecznej, w tym przede wszystkim stałego zaangażowania w ramach wolontariatu; ponieważ przyjmowana dotychczas perspektywa aktywizacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych intelektualnie oparta była na założeniu, że wymagają tylko i wyłącznie wsparcia oraz stałego, systematycznego ukierunkowywania ich działań, jako jedynej formy pozwalającej na ich efektywne funkcjonowanie w sytuacjach społeczno-zawodowych poza ośrodkiem oraz możliwości wykorzystania nabywanych przez nich kompetencji społecznych czy zawodowych.

WYZWANIE:

Jak włączyć niepełnosprawnych intelektualnie, podopiecznych Domu Pomocy Społecznej "Zameczek" w Lublińcu, w aktywność wolontarystyczną w obszarze rewitalizacji społecznej, dostosowaną do potencjału i możliwości tych osób, tak, aby zapewnić im możliwość aktywnego i świadomego współdecydowania o zakresie wykonywanych świadczeń wolontarystycznych?

WAŻNE INFORMACJE:

Część mieszkańców DPS niepełnosprawnych intelektualnie to osoby głuchonieme wymagające wsparcia tłumacza języka migowego. Stąd wynika ewentualna konieczność zapewnienia wsparcia w tym zakresie przez innowatora w trakcie planowania i realizacji innowacji.

38. Aktywność ruchowa w zrewitalizowanym budynku miejskim

ZAMAWIAJĄCY: Miasto Orzesze

OBSZAR PROBLEMOWY: rewitalizacja miast w wymiarze społecznym

OPIS PROBLEMU:

Miasto Orzesze realizuje „Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Orzesze na lata 2014 — 2022”. Został on pozytywnie zaopiniowany i wpisany do wykazu programów rewitalizacji. Założenia programu odnoszą się głównie do działań rewitalizacyjnych, związanych ze

stworzeniem mieszkańcom obszarówrewitalizowanych - w tym zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym - warunków do wszelkiego rodzaju aktywności, np. w tematyce społeczno — zawodowej, sportowej, rekreacyjnej, zdrowotnej. Miasta Orzesze, wychodząc naprzeciw potrzebom mieszkańców zrealizowało projekt pn. "Orzeskie Centrum Możliwości - rewitalizacja obiektu na potrzeby działalności Punktu Aktywności Społeczno-Zawodowej i Przystani dla Młodych" WND-RPSL.10.03.01- 24-0531/17 polegający na rewitalizacji budynku gminnego na potrzeby funkcjonowania Orzeskiego Centrum Możliwości, a w jego ramach Punktu Aktywności Społeczno-Zawodowej (placówka oferująca wsparcie dla osób bezrobotnych, wykluczonych bądź zagrożonych izolacją społeczną) oraz Przystani dla Młodych (placówki wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży) w Orzeszu. Projekt obejmował przebudowę i modernizację istniejących pomieszczeń (część budynku OSP Orzesze) w celu dostosowania ich do potrzeb funkcjonowania punktu i placówki wraz z wyposażeniem i zagospodarowaniem przyległego terenu. Zakres prac obejmował wykonanie robót budowlanych, przebudowę instalacji wewnętrznych sanitarnych oraz instalacji elektrycznych, a także zagospodarowanie terenu oraz dostawę i montaż podstawowego wyposażenia budynku. Dzięki zrealizowanej inwestycji miasto może dysponować odpowiednią bazą lokalową do realizacji wszelkich inicjatyw skierowanych do mieszkańców.

Ostatnie dwa lata z uwagi na zagrożenie epidemiologiczne bardzo ograniczyły życie społeczne, kontakty międzyludzkie, a także aktywność fizyczną społeczeństwa. Jest ona bardzo istotna dla zdrowia fizycznego i psychicznego mieszkańców w różnym wieku — począwszy od najmłodszych a na seniorach kończąc. W związku z powyższym pojawiają się pytania mieszkańców o możliwość zainicjowania przez miasto aktywności, które przyczynią się do

wzajemnej integracji, rozwoju ruchowego, poprawy kondycji fizycznej oraz zdrowotnej. Mogłyby to być różnego rodzaju zajęcia ruchowe, innowacyjne, bazujące np. na jodze, zajęciach korekcyjno-kompensacyjnych, zajęciach rehabilitacyjnych lub innych formach aktywności ruchowej. Zajęcia mogą się odbywać w budynku Orzeskiego Centrum Możliwości, który posiada odpowiednią salę do realizacji zajęć ruchowych, a także znajduje się w centrum miasta, w miejscu dobrze skomunikowanym oraz z dużym parkingiem, dzięki czemu mieszkańcy będą mogli łatwo dotrzeć na zajęcia.

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU:

Miasto Orzesze podejmowało już działania w kierunku aktywizacji społeczeństwa dotyczące różnych grup wiekowych. W budynku Orzeskiego Centrum Możliwości zrealizowano dwa projekty: „Punkt Aktywizacji Społeczno-Zawodowej w Orzeszu” poświęcony osobom bezrobotnym, zagrożonym wykluczeniem lub izolacją społeczną, a także „Orzeskie Centrum Możliwości — Przystań dla Młodych”, który był rozszerzeniem działań placówki wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży. Oba projekty niewątpliwie przyczyniły się do podniesienia jakości życia mieszkańców, którzy brali w nich udział, dlatego też Miasto Orzesze chciałoby kontynuować działania skierowane w stronę mieszkańców i podjąć się realizacji kolejnych inicjatyw. Wychodząc naprzeciw potrzebom mieszkańców tym razem mogłaby to być aktywizacja ruchowa realizowana przy wykorzystaniu innowacyjnych metod i pomysłów.

WYZWANIE:

Jak stworzyć ciekawą przestrzeń do aktywności ruchowej z wykorzystaniem potencjału zrewitalizowanego budynku Orzeskiego Centrum Możliwości tak, aby stała się ona atrakcyjna dla mieszkańców Orzesza i zachęcała do uprawiania wszelkich form aktywności fizycznej?

WAŻNE INFORMACJE:

Budynek, w którym może znajdować się w/w przestrzeń jest dobrze skomunikowany, usytuowany w centrum miasta, posiada dużą salę, która może być wykorzystana do zajęć oraz kilka mniejszych pomieszczeń — powierzchnie użytkowo — biurowe. Ponadto budynek jest w pełni dostosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych, posiada też sanitariaty oraz aneks kuchenny.

Informacje dotyczące opisanych potrzeb mieszkańców pochodzą z danych własnych, wynikają ze spostrzeżeń zgłaszanych przez mieszkańców oraz z informacji przekazywanych przez lokalnych liderów.

39. Osoby starsze w procesie rewitalizacji

ZAMAWIAJĄCY: Dom Pomocy Społecznej dla Osób Starszych w Bielsku-Białej

OBSZAR PROBLEMOWY: rewitalizacja miast w wymiarze społecznym

OPIS PROBLEMU:

Jak zintegrować mieszkańców DPS ze środowiskiem lokalnym – seniorami, młodzieżą, rodzinami z małymi dziećmi z pobliskich osiedli – z wykorzystaniem potencjału zasobów DPS.

W najbliższej okolicy brak jest ogólnodostępnego obszaru rekreacji, atrakcyjnego dla różnych grup wiekowych i odpowiadającego potrzebom rodzin mieszkających w najbliższej okolicy (osiedlu). Z kolei osoby kierowane do DPS reprezentują grupę, która z racji wieku, niepełnosprawności i braku wsparcia w środowisku generacyjnym jest zagrożona wykluczeniem i brakiem możliwości pełnienia ról społecznych.

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU:

DPS posiada ogród pozbawiony barier architektonicznych, organizował wydarzenia kulturalne dla mieszkańców DPS w ogrodzie, lecz ogród nie miał funkcji integracyjnej ze środowiskiem.

Do 2021 roku funkcjonowanie placówek pobytu całodobowego w ramach pomocy społecznej nie stwarzało możliwości szerokiego angażowania się mieszkańców w życie środowiska lokalnego. W ubiegłym roku w ramach systemu pomocy społecznej zaproponowano nowe podejście do roli jaką może pełnić DPS, obejmujące reorganizację dotychczasowej funkcji tego typu jednostek. Obecnie DPS angażuje się w działania na rzecz środowiska. Celem jest współpraca z mieszkańcami Domu nad ich planami usamodzielniania się i powrotu do środowiska w warunkach wspomaganych.

WYZWANIE:

Jak włączyć podopiecznych Domu Pomocy Społecznej dla Osób Starszych w Bielsku-Białej w aktywność społeczną w obszarze rewitalizacji tak, aby wzmocnić ich integrację z innymi mieszkańcami miasta?

WAŻNE INFORMACJE:

Projekt zakłada stworzenie na terenie DPS ogólnodostępnego obszaru rekreacji, atrakcyjnego dla różnych grup wiekowych i odpowiadający potrzebom rodzin zamieszkujących w centrum miasta.

W ramach projektu DPS planuje stworzyć zbiornik wodny w formie stawu ogrodowego, będącego siedliskiem ryb. Staw będzie zagospodarowany w sposób umożliwiający zbiornikowi pełnienie funkcji rekreacyjnej: obiekt zostanie wyposażony w elementy takie jak mostek, ławki, podesty, pergole, rzeźby i enklawę dla ptaków.

Będzie sprzyjał organizacji wydarzeń kulturalnych, budowaniu społeczności wielopokoleniowej wokół DPS, aktywności społecznej i zajęciowej seniorów, organizacji czasu wolnego młodzieży z okolicznych szkół i mieszkańcom pobliskiego osiedla.

Zasoby DPS:

Na terenie DPS znajduje się siłownia zewnętrzna, brak barier architektonicznych, DPS zlokalizowany jest w centrum miasta, w najbliższej okolicy znajduje się szkoła pozbawiona ogrodu, osiedle zamieszkałe przez osoby w podeszłym wieku, współpraca z Radami Osiedla, klubem Żołnierza i innymi instytucjami położonym w pobliżu Domu.

40. Natura i zdrowe nawyki w walce z otyłością

ZAMAWIAJĄCY: Fundacja Dzika

OBSZAR PROBLEMOWY: rewitalizacja miast w wymiarze społecznym

OPIS PROBLEMU:

Miasto Tychy otaczają rozległe tereny zielone oraz jeziora. Nowa część Tychów powstała w latach 70- i 80-tych jako zaplecze mieszkaniowe dla zakładów przemysłowych Górnego Śląska. Ten proces trwa do tej pory. Nowa część miasta zamieszkała jest przez dużą ilość rodzin z dziećmi w wieku przedszkolnym i szkolnym.

W Tychach ma siedzibę Fundacja Dzika. Prowadzony przez nią punkt edukacyjny znajdują się w dzielnicy Wygorzele, na zachód od centrum miasta. Na tym terenie występuje głównie starsze parterowe budownictwo mieszkaniowe, część zabudowań rolniczych i porolniczych oraz przemysłowych, a społeczność jest słabo zintegrowana. Brakuje miejsc spotkań społeczności i okazji do tego.

Fundacja Dzika prowadząc na terenie Wygorzela swój punkt edukacyjny pomaga spełnić obowiązek szkolny dzieciom z Tychów i okolic, które są w edukacji domowej. Punkt edukacyjny mieści się w wynajętym od UM Tychy na przedmieściu miasta budynku starej szkoły. Budynek położony jest w sąsiedztwie terenów zielonych, łąk, lasu i pól uprawnych. Fundacja organizuje dla dzieci codzienne zajęcia o charakterze edukacyjnym i opiekuńczym. Obecnie wokół fundacji skupionych jest około trzydzieści rodzin, ale dużo więcej rodzin obserwuje działalność Fundacji. Część rodziców dzieci uczęszczających do punktu kupuje działki i buduje domy w okolicy szkoły.

Fundacja prowadząc punkt edukacyjny w duchu demokratycznym chce promować tę postawę w rodzinach uczęszczających do niego dzieci oraz w swoim otoczeniu: dzielnicach Tychów - Wygorzele i Jaroszowice, gdzie jest usytuowana, ale też oddziaływać na społeczność całego miasta Tychy i sąsiednich gmin.

Osiedla otaczające szkołę stanowią miejsce, gdzie aktywność społeczna i integracja społeczności jest stosunkowo niska. Zależy nam więc na tym, aby poza pracą z rodzinami już korzystającymi z naszej placówki zwiększyć oddziaływanie prowadzonej przez nas placówki na społeczność osiedli otaczających szkołę. Dzięki temu działania szkoły pozwolą nam w pełni realizować misję fundacji, edukując i budując wspierającą się społeczność zarówno wśród wychowanków placówki i ich rodzin, jak również poprzez integrację środowisk miejskich.

Kluczowe są więc dla nas działania pobudzające aktywność społeczną z wykorzystaniem potencjału naszego punktu edukacyjnego, ale też połączenie działań prospołecznych z misją fundacji, w tym z edukacją mieszkańców i rodzin w poszukiwaniu różnych sposobów wdrażania siebie i dzieci w zachowania prozdrowotne oraz z edukacją przyrodniczą, z wykorzystaniem okolicznych zasobów przyrodniczych'_ Prowadząc połączone działania integrujące społeczność i edukujące w zakresie przyrody, regulacji emocji i zdrowego trybu życia jesteśmy w stanie zmienić funkcjonowanie lokalnej społeczności odpowiadając przy tym na aktualne wyzwania cywilizacyjne.

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU:

Fundacja Dzika do tej pory stwarzała możliwość i częściowo realizowała zajęcia edukacyjne w pobliskim lesie, sfinansowała szkolenie pracownika w zakresie prowadzenia edukacji leśnej dzieci oraz z rodzinami. Stworzyła w obrębie terenu okalającego budynek starej szkoły różnorodne siedliska przyrodnicze (teren podmokły, zadrzewiony) oraz uprawy warzywne. Proponuje także rodzicom (a czasem organizuje) wspólne wyjścia rodzinne do lasu lub wyjazdy w góry. Brakuje jednak pomysłu na zintegrowanie tych działań i połączenie ich z wsparciem wychowawczym dla rodzin oraz społeczności lokalnej. Podobny problem dotyczy bowiem większości młodych rodzin zamieszkujących Tychy (w szczególności Wygorzela i Jaroszowic) i okolice, a Fundacja chce mieć dla nich sprawdzony program.

Podjęcie tego typu działań pozwoli pobudzić lokalną społeczność wokół punktu edukacyjnego, integrując przy tym rodziny dzieci korzystających z placówki. Działanie sprawi, że nastąpi faktyczna zmiana w funkcjonowaniu do tej pory nieaktywnej społeczności Wygorzela i Jaroszowic.

WYZWANIE:

Jak zaktywizować społeczność dzielnic Wygorzele i Jaroszowice w Tychach, oraz mieszkańców najbliższych okolic, do współpracy i wdrażania zdrowych nawyków z wykorzystaniem otoczenia przyrodniczego dzielnicy oraz zasobów punktu edukacyjnego prowadzonego przez Fundację Dziką?

WAŻNE INFORMACJE:

Punkt edukacyjny prowadzony przez Fundację Dziką leży na obrzeżach Tychów na granicy dzielnic: Wygorzele i Jaroszowice, w bezpośrednim sąsiedztwie terenów zielonych o dużym potencjale przyrodniczym. Fundacja współpracuje z miastem Tychy, lokalnymi instytucjami i organizacjami pozarządowymi, co zwiększa szanse na szersze wdrożenie innowacji aktywizującej lokalne społeczeństwo w ww. zakresie. Konieczne jest jednak zaprojektowanie i wdrożenie konkretnych działań integrujących różne sposoby oddziaływania na rodziny z wykorzystaniem doświadczenia innowatora oraz potencjału i chęci osób już angażujących się w udział w wydarzeniach społecznych organizowanych w Tychach.

41. Ogród przy domu kultury przestrzenią edukacji środowiskowej

ZAMAWIAJĄCY: Dom Kultury w Rybniku-Chwałowicach

OBSZAR PROBLEMOWY: rewitalizacja miast w wymiarze społecznym

OPIS PROBLEMU:

Nasz dom kultury mieści się w dzielnicy Rybnika objętej Lokalnym Programem Rewitalizacji. Dzielnica Chwałowice liczy ok. 7000 mieszkańców, na jej terenie funkcjonuje KWK Chwałowice, która w przeciągu najbliższych lat zostanie zamknięta. Poza naszym domem kultury na tym terenie nie funkcjonują inne tego typu placówki. W naszym bezpośrednim sąsiedztwie jest usytuowane liceum ogólnokształcące, a nieco dalej przedszkole oraz szkoła podstawowa. W ostatnim czasie teren pomiędzy naszą placówką a liceum został przekształcony w Ogród społeczny. Nazywamy go „Kulturalnym Ogrodem” jest to kameralna przestrzeń sprzyjająca integracji lokalnej społeczności.

Kompozycja ogrodu ma strefę zabawy dla najmłodszych w miejscu tym znajdują się dwie huśtawki. W dwóch różnych częściach ogrodu postawione zostały drewniane donice w których sadzimy zioła i kwiaty są to działania sezonowe. W ogrodzie znajduje się okrągły niewielki skwer jako miejsce spotkań. Centralną część ogrodu wyposażono w trybunę, ażurową ścianę i lampę parkową. W innej części znajduje się miejsce do pozostawienia rowerów i tablica informacyjna. Ogród społeczny sprawdza się na organizację małych plenerowych spotkań, mamy jednak przekonanie, że potencjał tego miejsca nie jest jeszcze w pełni wykorzystany.

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU:

Nie podejmowaliśmy działań w tym kierunku.

WYZWANIE:

W jaki sposób zaaranżować przestrzeń ogrodu społecznego położonego przy Domu Kultury w Rybniku w dzielnicy Chwałowice, tak aby stała się ona przestrzenią edukacji środowiskowej przede wszystkim dla placówek edukacyjnych działających w dzielnicy?

WAŻNE INFORMACJE:

Posiadamy projekt Ogrodu społecznego i niezbędne mapy zagospodarowania terenu.

42. Edukacja rewitalizacyjna mieszkańców

ZAMAWIAJĄCY: Miasto Radlin

OBSZAR PROBLEMOWY: rewitalizacja miast w wymiarze społecznym

OPIS PROBLEMU:

Miasto Radlin od wielu lat dokłada starań by być nowoczesnym i ekologicznym miastem. Nie da się jednak ukryć, że rozwój miasta był i jest związany z górnictwem. Górnictwem, które będzie musiało w niedługiej perspektywie zawiesić wydobywanie, które oprócz pozytywnego wpływu na miasto i jego mieszkańców obarcza i obarczy nas negatywnymi skutkami. Obecnie możemy mówić o polepszeniu się sytuacji społecznej w mieście i zmniejszających się problemach społecznych. Zamknięcie kopalni w wielu miejscach doprowadziło do negatywnych zmian społecznych — zwiększenie bezrobocia, zubożenie mieszkańców, wzrost problemów społecznych. Obecnie narastające problemy środowiskowe dodatkowo uwidaczniają tradycyjne oraz bierne postawy wobec środowiska, wobec przemysłu i nadchodzących zmian — niechęć lub obojętność w stosunku do zmian i wyzwań. Górnictwo jest jednym z głównych powodów niskiej jakości środowiska, do których trzeba dodać problem ze śmieciami, ekologicznymi źródłami ciepła, bioróżnorodnością i zmianami klimatu. W 2019 roku miasto na jednego mieszkańca wytworzyło 23,7 kg śmieci (Pszów 181,3 kg, Rydułtowy 203,0 kg, Wodzisław Śląski 265,0 kg, powiat 206,6 kg). Zanieczyszczenie ogólne na 1 km² wyniosło 8,00 (Pszów 0,32, Rydułtowy 2,27, Wodzisław Śląski 0,34, powiat 0,56). Jedynie 50,1% mieszkańców posiada dostęp do sieci gazowej.

Młodzi mieszkańcy w ramach diagnozy w ponad 50% przypadków wskazali, że miasto Radlin posiada stabilny rozwój, ale nie dostarcza oczekiwanych szans oraz że traci swoją atrakcyjność w stosunku do większych miast i metropolii. Miasto posiadało atrakcyjny rynek pracy tylko w przypadku ponad 20% badanych młodych osób. Młode osoby nie angażują się w rozwój i projektowanie miasta. Dorośli mieszkańcy nie dają odpowiedniego przykładu. Uwidacznia się to w niskim uczestnictwie w ramach społecznych konsultacji planów zagospodarowań, spotkań z władzami, braku zgłaszanych uwag do prac i rozwoju w mieście. Istnieje też pewien zawsze sprzeciw dopiero na etapie wprowadzania zmian, prac w terenie, wprowadzania nowych wytycznych. 55% osób nie angażuje się w sprawy społeczne a tylko 31% robi to na terenie miasta przy ponad 50% poparciem dla działań ekologicznych. Dla mniej niż 10% osób wartości edukacyjne, podnoszenie świadomości obywatelskiej są tematami, przy których łatwo skupić mieszkańców. Działania na rzecz estetyki i przestrzeni swojej dzielnicy są łatwe dla 28%, a poprawa jakości środowiska dla 31%. Są to najtrudniejsze tematy jakie wskazywali mieszkańcy pod względem aktywizacji mieszkańców. W mieście nie pojawiają się inicjatywy oddolne związane z zagospodarowaniem obszarów poprzemysłowych oraz projektów „zielonych”. Projektowanie swojej przestrzeni w mieście i odpowiadanie na jego problemy są nieatrakcyjne dla mieszkańców a szczególnie dla młodych mieszkańców. Należałoby to zmienić i otworzyć perspektywę na rewitalizację społeczną i zaprojektowanie nowych postaw, które otworzą się na zmiany w przestrzeni zdegradowanej, poprzemysłowej w kierunkach „zielonych”. Jest to odpowiedni czas na projektowanie przyszłości.

Źródła:

- informacje z Ośrodka Pomocy Społecznej / Centrum Usług Społecznych,
- Diagnoza Problemów Społecznych na terenie Miasta Radlin,

- Strategia Rozwoju Miasta Radlin,
- badania własne Stowarzyszenia Kurka Wodna w ramach współpracy z Centrum Usług Społecznych.

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU:

- Realizacja Programów Aktywności Lokalnej na terenie przemysłowej dzielnicy Marcel, dla młodzieży, osób z niepełnosprawnością,
- Działania aktywizujące społecznie Centrum Usług Społecznych — rozwój współpracy z NGO,
- Projekt Rewitalizacji Społecznej „Rewitalizacja górniczego osiedla Emma w Radlinie — działania integracyjne, aktywizacja społeczna, kulturalna i zawodowa”,
- działania ekologiczne na rzecz przywrócenia owadów zapylających do przestrzeni miejskiej.

WYZWANIE:

Jak pomóc mieszkańcom zrozumieć i zaangażować się w procesy rewitalizacji społecznej tak, aby skutecznie przygotować społeczność do nadchodzących zmian i podnieść atrakcyjność miasta?

WAŻNE INFORMACJE:

- działanie wymaga realizacji na zasobach miejskich przy ewentualnym wsparciu organizacji pozarządowych,
- istnieje w zasobach Ośrodka Pomocy Społecznej zaplecze w postaci Centrum Usług Społecznych oferujące przestrzeń do realizacji wyzwania.

43. Zmniejszenie zadłużenia mieszkańców dla poprawy ich jakości życia

ZAMAWIAJĄCY: Gmina i Miasto Czerwionka-Leszczyń

OBSZAR PROBLEMOWY: rewitalizacja miast w wymiarze społecznym

OPIS PROBLEMU:

Jednym z problemów rewitalizacji części miejskich Czerwionki-Leszczyń jest rosnąca spirala zadłużenia osób zajmujących mieszkania komunalne. Niespłacone zadłużenie po pewnym czasie generuje odsetki niespłaconego kapitału co w konsekwencji prowadzi do powstania

sumy kredytu czy pożyczki, która jest niemożliwa do obsłużenia. Presja na spłatę długu, zajęcia komornicze powodują, że problemy materialne współtworzą problemy natury psychicznej i zdrowotnej. Osoby te zamykają się w swoich wąskich środowiskach lub nawet własnych mieszkaniach pogłębiając w ten sposób powstałe problemy.

Jednym z częściej wykorzystywanych mechanizmów obsługi zadłużenia pożyczek konsumpcyjnych jest brak dokonywania płatności z tytułu opłat czynszowych na rzecz Zakładu Gospodarki Mieszkaniowej. W wyniku istniejącego prawa oraz dodatkowo obostrzeń COVID-19 (brak możliwości eksmisji) długi te są nieściągalne (w chwili obecnej skala tego problemu to ok. 500 najemców, którzy mają problem z systematycznym dokonywaniem płatności, a suma rosnącego zadłużenia to kwota w granicach 10 mln zł).

W skutek tego ostatnim poszkodowanym, który nie ma żadnych narzędzi wobec rosnącego długu najemców mieszkań komunalnych jest ZGM. Warto zaznaczyć, że GiM Czerwionka-Leszczyny nie może pozostawić mieszkańca bez żadnego lokalu, a podaż lokali socjalnych jest ograniczona. Ostatecznie przeniesienie do lokali o niższym standardzie nie jest adekwatnym i oczekiwanym rozwiązaniem problemu.

Niestety brak płatności za długi nie wynika jedynie z okresowych trudności. W przypadku zaległości za czynsz, przyczyny procesu zadłużania się najemców mają swoje źródło w społecznym przyzwoleniu na niepłacenie czynszu oraz świadomym przyjmowanie postaw roszczeniowych. Brak efektywnych narzędzi powoduje, że część mieszkańców świadomie nie płaci czynszu, a osoby, które robią to regularnie uważane są lokalnie przez sąsiadów i znajomych w otoczeniu za niezbyt „przedsiębiorcze”.

Niepłacenie staje się sposobem na życie, a schemat ten powielają następne pokolenia. Powstaje spirala długu, jak również rozciągnięta w czasie spirala obniżania standardów funkcjonowania społeczności. Skoro można żyć na darmowy kredyt pieniężny (jak również kredyt zaufania) to dlaczego nie wykorzystać takiego mechanizmu.

Kolejno w wyniku pogłębiania się problemów następuje dalsze łamanie oczekiwanych społecznie postaw, brak poszanowania do wartości publicznej, obniżanie walorów przestrzennych, a także brak aktywności społecznej, która nie może zostać wyzwolona wśród

osób, które nie szanują wspólnego dobra oraz przyjętych norm moralnych. Tylko w 2021 roku zrealizowaliśmy kilkadziesiąt rozmów dyscyplinujących i wysłaliśmy ok. 30 wysyłek regulaminów porządku domowego w skutek ich łamania i roszczeń w tym względzie.

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU:

Wprowadzono jednolitą procedurę windykacyjną Zakładu Gospodarki Mieszkaniowej oraz Program Realizacji Świadczeń Wzajemnych, czyli zasady dotyczące umożliwienia dłużnikom będącym w trudnej sytuacji materialnej i życiowej spłaty zadłużenia wynikających z użytkowania zajmowanego przez nich lokalu. Programy obejmują spełnianie świadczeń

rzeczowych na rzecz ZGM. W roku 2021 zawarto 39 porozumień, 2 zrealizowano, 16 jest w toku, 21 osób ostatecznie zrezygnowało z tej możliwości.

W latach 2014-2020 realizowano również programy Rewitalizacji Społecznej, jednak te nie koncentrowały się na problemie zadłużeń.

WYZWANIE:

Jak pomóc mieszkańcom rozwiązać problem rosnącego zadłużenia, a także częściowo zmienić postawy wobec decyzji finansowych tak, aby poprawić sytuację materialną, ograniczyć zadłużenie wobec Zakładu Gospodarki Mieszkaniowej i wejść na efektywną ścieżkę rewitalizacji społecznej?

WAŻNE INFORMACJE:

Likwidacja należności z tytułu najmu lokali komunalnych jest bardzo trudnym procesem. ZGM deklaruje chęć współpracy na każdym etapie wdrażania innowacji. Jednym z celów jest poprawa świadomości. Każda zmiana sytuacji w stronę poprawy sytuacji finansowej mieszkańca. Oczekiwane rezultaty — zmniejszenie zadłużenia, poprawa sytuacji finansowej najemców, likwidacja zagrożeń eksmisją.

44. Osoby z niepełnosprawnościami w procesie rewitalizacji

ZAMAWIAJĄCY: Miasto Bielsko-Biała - Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Bielsku-Białej

OBSZAR PROBLEMOWY: rewitalizacja miast w wymiarze społecznym

OPIS PROBLEMU:

Istnieje spora grupa mieszkańców Bielska-Białej, znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej ze względu na stan zdrowia, wiek czy niepełnosprawność (Ilość osób niepełnosprawnych powyżej 16 roku życia w gminie Bielsko-Biała posiadających aktualne i ważne orzeczenia o stopniu niepełnosprawności, wydane przez Miejski Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności w Bielsku-Białej, przez Wojewódzki Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności w Katowicach lub wydane przez Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Bielsku-Białej - w latach 2007-2020 na dzień 31.12.2020 r. wynosiła 15.965 osób - dane ze sprawozdań urzędu miasta, mops itp.). Niesamodzielność części z tych osób wymaga stałego wsparcia i udziału w codziennym funkcjonowaniu ich opiekunów faktycznych, którzy bardzo często w tym celu rezygnują częściowo lub całkowicie z życia zawodowego i społecznego.

W szczególności chodzi o osoby zależne, które wymagają stałego usprawniania zaburzonych funkcji rozwojowych i intelektualnych, gdyż brak aktywności, specjalistycznego wsparcia czy

kontakt z otoczeniem przyczynia się do pogłębiania niesamodzielności i izolacji społecznej. Problem dotyczy zatem zagrożenia wykluczeniem społecznym osób niesamodzielnych i ich opiekunów faktycznych. Niezbędne w tej sytuacji są działania prowadzone dwutorowo, polegające na wspieraniu procesu usamodzielnienia bądź utrzymania obecnego poziomu funkcjonowania, zmierzające w kierunku integracji społecznej i poprawy jakości życia osób niesamodzielnych przy jednoczesnym wsparciu ich opiekunów faktycznych. Rolę tę pełnią zazwyczaj najbliżsi członkowie rodzin, przeważnie rodzice, a najczęściej matki. Opiekunowie faktyczni nie mają czasu na inne życie poza opieką nad osobą zależną i w związku z tym same nie mogą normalnie funkcjonować w społeczeństwie. Dlatego tak ważne jest wygospodarowanie dla nich czasu, by mogli zaspokoić własne potrzeby, rozwijać pasje i zainteresowania, włączyć się w życie towarzyskie i społeczne.

Z przeprowadzonego rozeznania (dane ze sprawozdań MOPS, urzędu miasta, JST, rozmowy ze specjalistami współpracującymi z osobami niepełnosprawnymi, informacje pochodzące od dyrektorów szkół specjalnych, placówek specjalistycznych itp.) wynika, iż istnieje potrzeba skierowania wsparcia do osób niesamodzielnych, w szczególności tych, które po ukończeniu szkoły specjalnej (w 2022 r. szkołę specjalną w Bielsku-Białej, w wieku 24 lat, bez możliwości dalszego kształcenia, ukończy 7 osób, będących mieszkańcami miasta) w dalszym ciągu wymagają pomocy specjalistycznej, bądź wymagają jej w zwiększonym zakresie jeszcze w trakcie edukacji np. popołudniami. Osoby te przeważnie kontynuują działania postrehabilitacyjne w Warsztatach Terapii Zajęciowej, jednak bardzo często oczekują na miejsce w placówce, pozostając wówczas w domach, bez specjalistycznego wsparcia, co skutkuje regresem wypracowanych dotychczas umiejętności i pogłębieniem izolacji społecznej.

Aby temu zapobiec, niezbędne jest miejsce i działania będące kontynuacją rozpoczętych procesów, natury pedagogicznej i społecznej, mających na celu przywrócenie osobom niesamodzielnym i ich opiekunom faktycznym możliwości funkcjonowania w społeczeństwie.

Istnieje również duża potrzeba poradnictwa specjalistycznego (m.in. prawnego, psychologicznego, socjalnego itp.) i działań edukacyjnych (np. dotyczących właściwego reagowania na zachowania osób niesamodzielnych, ich emocji, seksualności i potrzeb z tym związanych itp.), skierowanych w szczególności dla członków rodzin i opiekunów osób niesamodzielnych, którzy często nie posiadają wystarczającej wiedzy bądź umiejętności, by poradzić sobie z trudnościami wynikającymi z deficytów ich podopiecznych.

Osoby te potrzebują również czasu i przestrzeni dla samych siebie, na załatwienie spraw urzędowych, zadbanie o swój wizerunek i zdrowie, rozwijanie swoich zainteresowań czy realizację planów itp. opiekunowie faktyczni bardzo często zmuszeni są do rezygnacji z własnego życia w momencie podjęcia opieki nad osobą niesamodzielną. Dlatego niezbędne są działania mające na celu zmniejszenie poziomu obciążenia opieką nad osobą zależną, stwarzające przestrzeń i możliwości zaspokajania potrzeb opiekunów faktycznych, zapobiegających ich wykluczeniu z życia społecznego.

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU:

W mieście funkcjonują placówki wspierające osoby niepełnosprawne, niestety ilość dostępnych miejsc oferujących pomoc w tym zakresie (głównie post rewalidacja, pomoc instytucjonalna) jest niewystarczająca w stosunku do potrzeb, w każdym prowadzona jest lista osób oczekujących na miejsce.

Miejski Ośrodek Pomocy społecznej realizuje działania wspierające w formie opieki wytchnieniowej, co dotyczy głównie osób wymagających pomocy w zakresie opieki i pielęgnacji.

Od lutego 2022 rozpocznie się realizacja projektu wprowadzającego działania w formie asystentury osobistej osób niepełnosprawnych dla 6 osób.

W 2020 r. zawnioskowano o środki na wprowadzenie wielopoziomowych rozwiązań w tym zakresie, z wykorzystaniem zasobów w postaci lokalizacji umożliwiającej realizację działań wspierających zarówno osoby niepełnosprawne, jak i ich opiekunów faktycznych, który nie został dopuszczony do realizacji.

Oferowane wsparcie jest niewystarczające na poziomie ilościowym i jakościowym, dotyczy przeważnie zabezpieczenia podstawowych potrzeb, ograniczając się do form instytucjonalnych. Brakuje wsparcia o szerszym zakresie, wykorzystującego alternatywne metody działania, umożliwiające udział tych osób i ich opiekunów faktycznych w życiu społecznym.

WYZWANIE:

Jak pomóc Miastu Bielsko-Biała w rozwiązaniu problemu niskiego zaangażowania osób z niepełnosprawnościami i ich opiekunów faktycznych w aktywność społeczną tak, aby zwiększyć ich integrację ze społecznością lokalną?

WAŻNE INFORMACJE:

Zasobem jest posiadane zaplecze lokalowe w postaci zrewitalizowanego budynku na bielskiej starówce - Miejskie Centrum Usług Społecznościowych (MCUS), bez barier architektonicznych, wyposażone w sprzęt komputerowy (możliwość prowadzenia zajęć), pętlę indukcyjną itp.

45. Liderzy lokalni w pałacu

ZAMAWIAJĄCY: Inspiration Point S.A.

OBSZAR PROBLEMOWY: rewitalizacja miast w wymiarze społecznym

OPIS PROBLEMU:

Siemianowice Śląskie są miastem zróżnicowanym, które w związku ze zmianami gospodarczymi wymaga intensywnych działań rewitalizacyjnych. Miasto składa się z dzielnic, które są stosunkowo niezależne od siebie (wynika to z historii miasta i połączenia w jeden organizm miejski kilku niezależnych od siebie miejscowości). Dla mieszkańców głównym symbolem miasta, jest XVII-wieczny Kompleks Pałacowo-Parkowy, który przez lata był siedzibą rodową rodziny Henckel von Donnersmarck — przemysłowców, którym miasto i spora część regionu zawdzięcza swój rozwój. Pałac przez dziesięciolecia poddawany był procesowi degradacji. Od 2013 roku podlega jednak rewitalizacji infrastrukturalnej i społecznej. Mieszkańcy dzielą się z właścicielami swoją durną z tego miejsca i przywiązaniem do niego. Otoczenie pałacu do park miejski i wielorodzinne budynki mieszkalne — miejsca niebezpieczne i wymagające intensywnej rewitalizacji.

Przywracanie do życia Kompleksu Pałacowo-Parkowego wiąże się z koniecznością budowania społeczności wokół niego. W szczególności, że najbliższe otoczenie Pałacu to osiedla starych domów mieszkalnych zamieszkiwanych głównie przez najuboższych mieszkańców miasta. Mieszkańcy osiedli znajdujących się w bezpośrednim sąsiedztwie rewitalizowanego obiektu borykają się z szeregiem problemów społecznych (ubóstwo, dziedziczone bezrobocie i bezradność, przemoc, uzależnienia, bierność w sprawach społecznych itd.).

W ramach działań związanych z przywracaniem do życia Kompleksu Pałacowo-Parkowego, realizowanych przez Inwestora i działające w otoczeniu Pałacu organizacje pozarządowe zauważyliśmy rosnący potencjał lokalnych liderów jako osób przyciągających do różnych inicjatyw realizowanych wokół Pałacu kolejne osoby. W wyniku działań liderów mogliśmy zrealizować na terenie parku i pałacu dwa pikniki rodzinne, bieg i biesiadę świąteczną oraz serię spotkań związanych z historią miejsca. Borykamy się jednak z tym, że głównymi odbiorcami działań są już aktywne osoby, a zrealizowane działania miały zapewnione finansowanie zewnętrzne. Zależy nam na włączeniu w tego typu działania osób, które dziś mimo zamieszkiwania w bezpośrednim otoczeniu Pałacu, są nieaktywne, a jednocześnie borykają się z szeregiem problemów społecznych. Liderzy, którzy zaangażowali się w prowadzone w ostatnich miesiącach działania deklarują chęć dalszego angażowania się i rozwijania kolejnych inicjatyw. Jako że zespół pałacowy do zakończenia rewitalizacji infrastrukturalnej ma ograniczone możliwości zatrudnieniowe, istotne jest dla nas wypracowanie i wdrożenie modelu organizowania działań przez społeczność, który będzie mógł wykorzystywać potencjał miejsca oraz zaangażowanie osób skupionych wokół niego, aby przyciągać innych mieszkańców do podejmowanych działań.

Obecnie działania prowadzone przez Inwestora — właściciela Pałacu — Inspiration Point S.A., wspierane są Urząd Miasta Siemianowice Śląskie oraz organizacje pozarządowe sympatyzujące z pałacem.

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU:

Dotychczasowe działania wnioskodawcy związane są z rewitalizacją infrastruktury Pałacu — obiekt o pow. 8500m wyprowadzono ze stanu katastrofy budowlanej do stanu surowego zamkniętego, w części Pałacu uruchomiono kawiarnię i browar rzemieślniczy. Dzięki tym działaniom Pałac odwiedzają goście z miasta i regionu. W latach 2018-2021 zrealizowano projekt stażowy adresowany do osób bezrobotnych oraz od 2018 roku realizowane są projekty związane z projektowaniem usług dedykowanym obszarom rewitalizowanym.

W całości działań brakuje jednak projektów ukierunkowanych na integrację najbliższego otoczenia Pałacu, w których mieszkańcy sami, w oparciu o potencjał miejsca mogliby stać się liderami zmian i przyciągać do pałacu i realizowanych aktywności osoby dotychczas niezaangażowane społecznie.

WYZWANIE:

Jak zbudować społeczność wokół rewitalizowanego Kompleksu Pałacowo-Parkowego Pałacu i pobudzić aktywność społeczną w mieście z wykorzystaniem potencjału miejsca i angażowania liderów lokalnych?

WAŻNE INFORMACJE:

Kompleks Pałacowo-Parkowy w Siemianowicach Śląskich znajduje się w centralnej części miasta. Zespół Pałacu współpracuje z miastem, lokalnymi instytucjami i organizacjami pozarządowymi. Konieczne jest jednak zaprojektowanie i wdrożenie konkretnych działań ukierunkowanych na aktywizację społeczną szerszych grup społecznych z wykorzystaniem potencjału i chęci osób już angażujących się w udział w wydarzeniach społecznych organizowanych na terenie Pałacu.

46. Zaangażowanie mieszkańców we współtworzenie przestrzeni budynku byłej sprężarkowni

ZAMAWIAJĄCY: Industrialne Centrum Kultury Rybnik

OBSZAR PROBLEMOWY: rewitalizacja miast w wymiarze społecznym

OPIS PROBLEMU:

Od stycznia 2021 r. Industrialne Centrum Kultury będzie miało do dyspozycji industrialną przestrzeń budynku byłej sprężarkowni. Budynek ten znajduje się na terenie kompleksu Zabytkowej Kopalni „Ignacy” w Rybniku-Niewiadomiu. W 2020 r. budynek przeszedł kompleksową rewitalizację. Wykonana modernizacja doprowadziła do powstania industrialnej

przestrzeni o powierzchni 350 m², w której mają być realizowane działania na rzecz aktywizacji społeczności lokalnej oraz działania kulturalno-edukacyjne.

Obecnie poszukujemy wykonawców działań aktywizacyjnych oraz kulturalno-edukacyjnych skierowanych do wszystkich mieszkańców dzielnicy, którzy wesprą mieszkańców w podejmowanych inicjatywach społeczno-kulturalno-rewitalizacyjnych.

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU:

Koncepcja działania placówki opiera się na założeniu, iż Industrialne Centrum Kultury jako instytucja kultury powinna być zakorzeniona w lokalnej społeczności i otwarta na jej potrzeby, by pobudzać w jej mieszkańcach chęć do obcowania z kulturą, gdzie twórca znajdzie partnera do wspólnych działań, a odbiorcy będą mogli rozwijać swoje zamiłowania i pasje kulturalne, pobudzać chęć do działania i obcowania z kulturą. Dotychczasowe działania opierały się na aktywności mieszkańców Rybnika, a w szczególności mieszkańców dzielnicy Niewiadom, które stały się mechanizmem napędowym dla wielu lokalnych inicjatyw. Nawiązano współpracę z mieszkańcami oraz instytucjami i organizacjami pozarządowymi działającymi na terenie dzielnicy w celu zdiagnozowania ich potrzeb i oczekiwań co do oferty ICK.

WYZWANIE:

Jak włączyć mieszkańców Rybnika, w szczególności angażując mieszkańców dzielnicy Niewiadom w tworzenie koncepcji przestrzeni budynku byłej sprężarkowni, tak aby stała się ona miejscem, gdzie mogą oni rozwijać swoje zamiłowania i pasje kulturalne, pobudzać innych do działania?

WAŻNE INFORMACJE:

Zgodnie z założeniami projektowymi, na podstawie których Urząd Miasta Rybnika otrzymał dofinansowanie z Unii Europejskiej do rewitalizacji budynku sprężarkowni, nowo powstała

infrastruktura ma wspierać infrastrukturalnie proces rewitalizacji dzielnicy Niewiadom w postaci kompleksowego oddziaływania na lokalną społeczność poprzez działania kulturalno-edukacyjne. Z tego też powodu z założenia obiekt ten będzie funkcjonował jako obiekt niekomercyjny, nieutrzymywany z opłat pobieranych od korzystających.

47. Ożywienie centralnego punktu miasta

ZAMAWIAJĄCY: Miasto Wodzisław Śląski

OBSZAR PROBLEMOWY: rewitalizacja miast w wymiarze społecznym

OPIS PROBLEMU:

Problemem jest brak oddolnych inicjatyw, liderów, animatorów lokalnych, którzy mogliby pobudzić mieszkańców obszar Rynku w dzielnicy Stare Miasto do większej aktywności lokalnej.

Głównym źródłem negatywnego feedbacku dla tego miejsca, miejsca w którym nic się nie dzieje, są przede wszystkim mieszkańcy miasta, którzy swoje niezadowolenie wyrażają poprzez aktywność na portalach miejskich i profilach społecznościowych. Niejednokrotnie można usłyszeć na ulicy głosy mieszkańców, że wolą jechać do pobliskiego Rybnika, ponieważ „w Wodzisławiu nic się nie dzieje, to miasto jest wymarłe, jest noclegownią dla osób, które pracują w innych, sąsiednich miastach”. Również Program Aktywności lokalnej wskazuje na konieczność interwencji w aspekcie społecznym centralnej części miasta.

Ponadto źródła tego problemu można upatrywać również w otwarciu kilka lat temu Galerii Handlowej „Karuzela”, co spowodowało przeniesienie ruchu handlowego poza obszar dotychczas centrotwórczy, co tym samym spowodowało powolne wygaszanie handlu na wodzisławskim Rynku.

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU:

W chwili obecnej Miasto (MOPS) realizuje projekt w ramach Programu Aktywności Lokalnej dzielnic Stare i Nowe Miasto „Aktywność szansą na nowy początek”. Celem tego projektu jest wzmocnienie aktywności społecznej i zawodowej 25 osób, mieszkańców Wodzisławia Śląskiego, zamieszkujących obszar zdegradowany i peryferyjny dzielnic Stare i Nowe Miasto.

Ponadto na Rynku na stałe w kalendarzu zagościł m.in. Wodzisławski Jarmark Staroci oraz Ekobazar jako inicjatywy, w których Miasto jest partnerem tych przedsięwzięć.

WYZWANIE:

Jak pobudzić mieszkańców dzielnicy Stare Miasto oraz pozostałych mieszkańców Wodzisławia Śląskiego do zaangażowania się w ożywienie centralnego punktu miasta, aby znów tętniło na powrót życiem i stało się miejscem, do którego mieszkańcy chętnie wracają i lubią spędzać czas?

WAŻNE INFORMACJE:

Do tej pory nie przeprowadzono żadnej głębszej diagnozy dla tego problemu. Opis negatywnych zjawisk społecznych został również częściowo opisany w Programie Rewitalizacji Wodzisławia Śląskiego na lata 2015_2020 oraz Programach Aktywności Lokalnych m.in. dla obszaru Starego i Nowego Miasta. W 2021 roku powstanie Gminny Program Rewitalizacji (zgodny z Ustawą o rewitalizacji) i w tym roku również będą przeprowadzane nowe diagnozy dla miasta.

48. Kamienica w centrum miasta – przestrzeń do rozwoju mieszkańców

ZAMAWIAJĄCY: Miasto Mikołów

OBSZAR PROBLEMOWY: rewitalizacja miast w wymiarze społecznym

OPIS PROBLEMU:

Miasto Mikołów od 2016 realizuje założenia Lokalnego Programu Rewitalizacji na lata 2016-2020 z perspektywą do 2022 roku, w ramach którego powstało Centrum Aktywności Społecznej. Bazą infrastrukturalną dla CAS jest remont trzech kamienic sfinansowany w ramach projektu „Rewitalizacja społeczno-infrastrukturalna zdegradowanego obszaru

Centrum Gminy Mikołów" w wysokości 8 856 057,18 zł z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego. Większa część rewitalizowanej przestrzeni ma już

swoje funkcje. W jednej z kamienic funkcjonuje Mikołowskie Centrum Organizacji Pozarządowych. W kolejnych budynkach, po kończącym się we wrześniu 2021 remoncie, swoje miejsce znajdzie punkt informacji o mieście, centrum aktywności senioralnej, centrum aktywności biznesowej, centrum aktywności rodzinnej oraz siedziba Młodzieżowej Rady Miasta. Na poddaszu budynku znajdującego się przy mikołowskim rynku znajduje się jednak spora niezagospodarowana przestrzeń, oddawanej przez wykonawcę remontu w stanie deweloperskim.

Równoległe z pracami inwestycyjnymi prowadzone są spotkania z poszczególnymi grupami interesariuszy korzystających z przestrzeni CAS. W wyniku spotkań pojawia się potrzeba stworzenia w budynku przestrzeni pozwalającej na pracę warsztatową i edukacyjną dla różnych grup mieszkańców — przestrzeni kreatywnej, w której mogłyby być realizowane spotkania, warsztaty, szkolenia i konferencje. Wśród oczekiwanej tematyki spotkań znajdują się m.in. warsztaty dla młodzieży dotyczące przedsiębiorczości i aktywności obywatelskiej, spotkania z ciekawymi ludźmi (przedsiębiorcami, podróżnikami, artystami itd.), warsztaty dla różnych grup mieszkańców oraz występy artystyczne (np. koncerty, stand-upy). Lokalni liderzy wskazują ponadto konieczność stworzenia przestrzeni umożliwiającej kreatywną pracę nad projektami i programami oraz przestrzeni sprzyjającej prowadzeniu różnego rodzaju konsultacji.

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU:

Obecnie część z ww. działań realizowana jest w sali rady miasta oraz w budynku zajmowanym przez Mikołowskie Centrum Organizacji Pozarządowych, których zasoby nie pozwalają na realizację wszystkich wymienionych działań. Pomieszczenia te są też często zajęte z uwagi na znaczną liczbę korzystających z nich osób. Pozostałe części budynków stanowią w dużej mierze powierzchnie biurowe, w których trudno byłoby prowadzić wskazywane przez liderów i mieszkańców działania.

W naszych działaniach dokonaliśmy analizy podobnych przestrzeni funkcjonujących w innych obszarach. Podobne funkcjonalności tworzone są w rozwiązaniach biznesowych (np. Nokia Garage, Przestrzeń Form Facebooka), jednak ich oddziaływanie jest bardziej biznesowe niż potrzeby określone dla naszej przestrzeni.

WYZWANIE:

Jak stworzyć kreatywną przestrzeń do wielorakich aktywności edukacyjnych, kulturalnych i społecznych z wykorzystaniem potencjału rewitalizowanej kamienicy na mikołowskim rynku, tak aby stała się ona miejscem przyciągającym młodzież, dorosłych i seniorów do aktywności społecznej, obywatelskiej, artystycznej i przedsiębiorczej?

WAŻNE INFORMACJE:

Kamienica, w której może znaleźć się ww. przestrzeń znajduje się w Mikołowie, przy Rynku 2.

Poddasze ma powierzchnię blisko 200m² (stanowi open space i 3 małe pomieszczenia). Poddasze w wyniku działań rewitalizacyjnych nie zostało zagospodarowane. Rewitalizowana przestrzeń jest dostosowana do osób o specjalnych potrzebach, a uwzględnienie ww. grup jest niezbędne na etapie projektowania przestrzeni.

Dane dotyczące potrzeb grup lokalnych pochodzą z danych własnych Centrum Aktywności Społecznej w Mikołowie oraz potrzeb wskazywanych przez liderów sektora edukacji branżowej uczestniczących w projekcie „Śląskie. Zawodowcy”.

49. Oferta zajęć dla osiedlowej młodzieży

ZAMAWIAJĄCY: Miasto Tychy

OBSZAR PROBLEMOWY: rewitalizacja miast w wymiarze społecznym

OPIS PROBLEMU:

Program Rewitalizacji dla miasta Tychy w obowiązującym kształcie obowiązuje do 2023 roku. Zjawiska i potrzeby rewitalizacyjne, które zdiagnozowane zostały w tyskim obszarze rewitalizacji, uzasadniają przyjęcie trzech operacyjnych celów programu: 1. Skuteczne wsparcie w profilaktyce i rozwiązywaniu problemów społecznych ludności zamieszkującej obszar rewitalizacji oraz długofalowe przeciwdziałanie kumulacji niekorzystnych zjawisk społecznych. 2. Podniesienie poziomu aktywności gospodarczej mieszkańców obszaru rewitalizacji. 3. Zwiększenie walorów funkcjonalno-przestrzennych obszaru rewitalizacji.

Program dotyczy obszaru rewitalizacji zamieszkałego przez 23,1% mieszkańców Tychów, który stanowi 6,9 % powierzchni miasta. Na obszar rewitalizacji składają się 4 podobszary: osiedle A, Czułów Osada, osiedla H i Ł oraz osiedla N i O. Dla każdego z podobszarów rewitalizacji zdiagnozowano potrzeby rewitalizacyjne, określono lokalne potencjały i przedstawiono wizję zmian oraz sformułowano zestaw działań, które są potrzebne dla osiągnięcia spodziewanego ożywienia.

Osiedle A to obszar miasta, w którym w ramach obowiązującego w mieście Programu Rewitalizacji zdiagnozowano występowanie stanów kryzysowych, w takich strefach funkcjonalnych jak sfera społeczna, gospodarcza, środowiskowa.

Jak wiadomo stan kryzysowy stan spowodowany koncentracją negatywnych zjawisk społecznych (w szczególności bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym).

Szczegółowy opis sfery społecznej (dane na podstawie Programu Rewitalizacji): W sferze społecznej stany kryzysowe dotyczyły między innymi kwestii demograficznych, a w tym niekorzystnego bilansu w obrębie grup wiekowych (przedprodukcyjnej, produkcyjnej, poprodukcyjnej). Mowa tutaj o nadreprezentacji osób w wieku poprodukcyjnym (20,1%) w stosunku do mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym (17,9%), a także mniejszym udziale osób w wieku produkcyjnym (62%) w porównaniu do średniej obliczonej dla całego miasta (62,4%).

Potwierdzeniem kryzysu demograficznego jest również liczbowy i procentowy udział wymeldowanych z pobytu stałego i czasowego. Mamy więc tutaj do czynienia z dwoma głównymi problemami: starzenia się i depopulacji społeczności obszaru rewitalizacji.

O istotnym kryzysie w sferze społecznej tego podobszaru rewitalizacji decydują również dane dotyczące sytuacji na rynku pracy. Mimo, że zgodnie z opisaną uprzednio ogólną tendencją zmniejszania się zjawiska bezrobocia wśród mieszkańców Tychów, należy stwierdzić, że właśnie w tym obszarze miasta mamy do czynienia z sytuacją kryzysową. Okazuje się bowiem, że procentowy udział bezrobotnych w grupie mieszkańców w wieku produkcyjnym (4,7%) był wyższy niż wartość tego wskaźnika dla całego miasta (2,9%).

W analizie sfery społecznej szczególne miejsce zajmowała także kwestia aktywności społecznej i obywatelskiej podejmowanej przez mieszkańców. Za istotny miernik tej specyficznej formy aktywności uznaje się powszechnie liczbę organizacji pozarządowych działających na danym obszarze w stosunku do ogólnej liczby mieszkańców. Z przeprowadzonej analizy wynika, że w przypadku omawianego podobszaru rewitalizacji wartość tego wskaźnika była zaledwie równa (0,2%) obliczonej dla całego miasta. Wskazuje to na istotny problem braku zaangażowania mieszkańców w działania na rzecz własnej mikrospołeczności.

Natomiast wszystkie pozostałe sfery są opisane na stronie <https://umtychy.pl/rewitalizacja> w Programie Rewitalizacji.

Identyfikacja potrzeb rewitalizacyjnych osiedla A na podstawie Programu Rewitalizacji:

- Różnorodne intensywne działania nakierowane na podjęcie pracy lub działalności gospodarczej przez bezrobotne kobiety
- Tworzenie miejsc pracy, w przestrzeni osiedla i dostępnych dla społeczności osiedla
- Działania edukacyjne, promocyjne oraz bezpośrednie wsparcie mobilizujące do racjonalnego i planowego gospodarowania dochodami gospodarstwa domowego
- Edukacja ekonomiczna i dostęp do wiedzy na temat usług finansowych i bankowych
- Różnorodne działania poprawiające atrakcyjność lokalizacyjną i wizerunek osiedla w opinii publicznej (np.: imprezy i wydarzenia edukacyjne, kulturalne itp., podniesienie jakości przestrzeni publicznych)
- Powstrzymanie odpływu mieszkańców
- Działania mające na celu zmniejszenie nasilenia niepożądanych (aspołecznych) zachowań (np. kampanie społeczne, wspólne akcje Policji i Straży Miejskiej, opracowanie i publikacja mapy zagrożeń, wprowadzenie streetworkerów, monitorowanie przestrzeni publicznych i pobudzanie społecznego zaangażowania w sferze bezpieczeństwa publicznego osiedla, zwiększenie udziału społeczności lokalnej w wykrywaniu przestępstw itp.)

- Przedsięwzięcia aktywizujące i pobudzające samoorganizację społeczności lokalnej, w tym szczególnie wsparcie tworzenia i prowadzenia lokalnych organizacji społecznych
- Przedsięwzięcia aktywizujące seniorów i pobudzające ich samoorganizację oraz działalność na rzecz innych grup społecznych (np. poprzez wsparcie młodzieży z rodzin dysfunkcyjnych w podejmowaniu decyzji życiowych, pomoc w nauce itp.)
- Różnorodne działania (w tym monitorujące i informacyjne), nakierowane na profilaktykę problemów społecznych
- Różnorodne działania stymulujące większą aktywność gospodarczą mieszkańców osiedla,
- Modyfikacja polityki mieszkaniowej w zakresie mieszkalnictwa socjalnego
- Poprawa dostępności komunikacji publicznej

Biorąc pod uwagę niekorzystny rozkład funkcjonalnych grup wiekowych na osiedlu A, zasadne jest opracowanie narzędzi służących budowaniu integracji i współpracy międzypokoleniowej, które stanowić będą jednocześnie formę aktywizacji społecznej mieszkańców w różnym wieku. Nie tylko udział, ale również współorganizacja przez mieszkańców różnego typu przedsięwzięć w obrębie ich miejsca zamieszkania stanowić może istotne źródło budowania poczucia tożsamości i identyfikacji. Pobudzanie integracji międzypokoleniowej ułatwi z pewnością budowanie poczucia wzajemnej odpowiedzialności oraz zasadności niesienia wzajemnej pomocy poprzez wykorzystanie posiadanego potencjału. Wartością dodaną takich działań będzie jakościowa zmiana dotychczasowego postrzegania podobszaru rewitalizacji jako miejsca nieatrakcyjnego do zamieszkania, co ograniczy zdiagnozowaną tendencję odpływu mieszkańców.

Pożądane jest także wdrożenie kompleksowego schematu działań, podnoszących poziom aktywności mieszkańców oraz wzrost ich kompetencji społecznych stanowiących podstawę wszelkiego zaangażowania. Pobudzanie oddolnego inicjowania wspomaganie może być również przez liderów lokalnych, a więc osoby których charyzma, gotowość do działania oraz umiejętności interpersonalne intensyfikują zainteresowanie realizacją konkretnych

przedsięwzięć przedstawicieli różnych grup społecznych. Działania takie determinować powinny rozwój dotychczasowej działalności NGO oraz powstawanie nowych organizacji tego typu, a tym samym wzrost liczby aktywistów i wolontariuszy wywodzących się z mieszkańców podobszaru rewitalizacji.

Podsumowując – biorąc pod uwagę diagnozę jaka była przygotowana do Programu Rewitalizacji, dotychczasowe działania jakie udało nam się tam przeprowadzić – w dalszym ciągu widzimy potrzebę wsparcia mieszkańców osiedla A w rozwiązywaniu ich problemów społecznych oraz w długofalowym przeciwdziałaniu kumulacji niekorzystnych zjawisk społecznych na tym terenie. Warto podkreślić, że z uwagi na istotne znaczenie osiedla A dla rozwoju miasta (jako najstarsze osiedle w Tychach), należy tam stale podejmować projekty i przedsięwzięcia rewitalizacyjne podnoszące aktywność mieszkańców. Na dzień dzisiejszy najlepiej zaopiekowano grupą wiekową na osiedlu A są seniorzy. Jest dla nich realizowany duży projekt w postaci prowadzenia Klubu Seniora+. Natomiast niezbędną jest modyfikacja proponowanych dotychczas działań oraz stworzenie nowej ich oferty, tak aby także młodzi ludzie czy rodziny z dziećmi mogli w swoim miejscu zamieszkania realizować i spełniać się społecznie.

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU:

Dotychczasowa oferta rewitalizacji na terenie osiedla A to następujące projekty:

- „BAZA-Bank Aktywnych Ludzi Miasta” składająca się z trzech komponentów: BAL –Bank Aktywności Lokalnej, BRR –Baza Rozwoju Rodziny i BAS –Baza Aktywnych Seniorów,
- Potańcówki na Osiedlu A,
- Kultowe Osiedle A – osiedle A przyjazne twórcom.

Od 2017 roku na osiedlu A jest realizowany projekt BAZA – BANK AKTYWNYCH LUDZI MIASTA. Mimo podejmowania różnych prób zaangażowania mieszkańców w rewitalizację oraz ukierunkowanych działań do różnych grup wiekowych, ciągle stanowią mało aktywną grupę, bardziej nastawioną na bycie biernym odbiorcą. W szczególności nie udało nam się dotrzeć do młodzieży oraz do osób w przedziale wiekowym 20 – 40 lat. Zakres merytoryczny projektu dalej wpisuje się w wizję stworzenia ciekawych działań na osiedlu A, jednak patrząc obiektywnie i monitorując dotychczasowe pomysły nie widzimy oczekiwanych zmian. W ramach rewitalizacji na osiedlu A swoje działania realizują także: Miejskie Centrum Kultury oraz Muzeum Miejskie.

Źródła:

- Sprawozdanie za 2020 rok z realizacji Programu Rewitalizacji dla miasta Tychy do roku 2023 dostępne na stronie <https://umtychy.pl/artukul/6812/sprawozdanie-za-2020-rok-z-realizacji-programu-rewitalizacji-dla-miasta-tychy-do-roku-2023>
- <https://umtychy.pl/artukul/4868/baza-bank-aktywnych-ludzi-miasta>

WYZWANIE:

Jak pomóc miastu Tychy rozwiązać problem niskiej aktywności społecznej osiedla A tak, aby lokalna społeczność samodzielnie inicjowała zmiany i chciała angażować się w sprawy osiedla?

WAŻNE INFORMACJE:

Barierą jest brak stałego lokalu na realizację działań społecznych. W realizację innowacji warto włączyć Młodzieżową Radę Miasta. Dodatkowo grupa seniorów na tym terenie działa aktywnie dzięki działalności Klubu seniora (ze środków zewnętrznych). Dane dotyczące potrzeb grup lokalnych pochodzą z danych własnych Centrum Aktywności Społecznej w Mikołowie oraz potrzeb wskazywanych przez liderów sektora edukacji branżowej uczestniczących w projekcie „Śląskie. Zawodowcy”.

50. Aktywizacja seniorów w przestrzeni pałacu

ZAMAWIAJĄCY: Inspiration Point S.A. (Siemianowice Śląskie)

OBSZAR PROBLEMOWY: rewitalizacja miast w wymiarze społecznym

OPIS PROBLEMU:

Siemianowice Śląskiem są miastem zróżnicowanym, które w związku ze zmianami gospodarczymi wymaga intensywnych działań rewitalizacyjnych. Miasto składa się z dzielnic, które są stosunkowo niezależne od siebie (wynika to z historii miasta i połączenia w jeden organizm miejski kilku niezależnych od siebie miejscowości). Dla mieszkańców głównym symbolem miasta, jest XVII-wieczny Kompleks Pałacowo-Parkowy, który przez lata był siedzibą rodową rodziny Henckel von Donnersmarck — przemysłowców, którym miasto i spora część regionu zawdzięcza swój rozwój.

Pałac przez dziesięciolecia poddawany był procesowi degradacji. Od 2013 roku podlega jednak rewitalizacji infrastrukturalnej i społecznej. Mieszkańcy dzielą się z właścicielami swoją dumą z tego miejsca i przywiązaniem do niego. Otoczenie pałacu to park miejski i wielorodzinne budynki mieszkalne — miejsca niebezpieczne i wymagające intensywnej rewitalizacji. Pałac znajduje szczególnie miejsce w oczach seniorów, którzy z sentymentem patrzą na niego, jako na przestrzeń, w której uczęszczali do przedszkola, szkoły zawodowej, lokalnego centrum kultury, klubu studenckiego, czy oddziału PTTK, które przed laty mieściły się w murach pałacu.

Przywracanie do życia Kompleksu Pałacowo-Parkowego wiąże się z koniecznością budowania społeczności wokół niego. W szczególności, że najbliższe otoczenie Pałacu to osiedla starych domów mieszkalnych (familoków) zamieszkiwanych głównie przez najuboższych mieszkańców

miasta. Mieszkańcy osiedli znajdujących się w bezpośrednim sąsiedztwie rewitalizowanego obiektu borykają się z szeregiem problemów społecznych (ubóstwo, dziedziczne bezrobocie i bezradność, przemoc, uzależnienia, bierność w sprawach społecznych itd.). Wśród mieszkańców osiedli otaczających Pałac sporą grupę stanowią seniorzy, których część już teraz okazjonalnie odwiedza Pałac podczas Dni Seniora i innych dedykowanych im spotkań. Zależy nam jednak na tym, aby te spotkania były nie tylko okazjonalne, ale aby dzięki włączaniu seniorów (jako najaktywniejszych użytkowników miejsca) budować aktywność społeczną, zarówno w ich grupach, jak również, wśród osób, których są w stanie przyciągnąć do zaangażowania społecznego — w tym wśród ich wnuków. Takie działanie pozwoli przywrócić do życia nie tylko mury Pałacu, ale przede wszystkim pozwoli realnie zaktywizować społeczność wokół Pałacu.

Działania prowadzone przez Inwestora — właściciela Pałacu — Inspiration Point S.A., wspierane są przez Biuro ds. Seniorów miasta Siemianowice Śląskie, deklarujące wsparcie działań związanych z włączaniem seniorów.

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU:

Dotychczasowe działania wnioskodawcy związane są z rewitalizacją infrastruktury Pałacu — obiekt o pow. 8500 metrów kwadratowych wyprowadzono ze stanu katastrofy budowlanej do stanu surowego zamkniętego, w części Pałacu uruchomiono kawiarnię i browar rzemieślniczy. Dzięki tym działaniom Pałac odwiedzają goście z miasta i regionu. Realizowany jest ponadto projekt stażowy adresowany do osób bezrobotnych oraz projekty związane z projektowaniem usług dedykowanym obszarom rewitalizowanym. W całości działań brakuje jednak projektów ukierunkowanych na integrację najbliższego otoczenia Pałacu, z wykorzystaniem potencjału środowisk senioralnych.

WYZWANIE:

Jak zaktywizować społecznie mieszkańców osiedli otaczających rewitalizowany Kompleks Pałacowo-Parkowy w Siemianowicach Śląskich z wykorzystaniem zaangażowania środowisk senioralnych i potencjału rewitalizowanego obiektu?

WAŻNE INFORMACJE:

Kompleks Pałacowo-Parkowy w Siemianowicach Śląskich znajduje się w centralnej części miasta. Zespół Pałacu współpracuje z miastem, lokalnymi instytucjami i organizacjami pozarządowymi. Konieczne jest jednak zaprojektowanie i wdrożenie konkretnych działań ukierunkowanych na aktywizację społeczną szerszych grup społecznych z wykorzystaniem potencjału i chęci osób już angażujących się w udział w wydarzeniach społecznych organizowanych na terenie Pałacu.

51. Zapobieganie uzależnieniom młodych

ZAMAWIAJĄCY: Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Piekarach Śląskich

OBSZAR PROBLEMOWY: rewitalizacja miast w wymiarze społecznym

OPIS PROBLEMU:

Wyzwaniem, którym chcielibyśmy się zająć, jest zagrożenie wykluczeniem społecznym dzieci i młodzieży zamieszkujących starą historycznie część miasta Piekary Śląskie - Szarlej. Zjawisko to pozostaje w ścisłym związku z uzależnieniami i z uwagi na upowszechnianie się nowych środków uzależniających, wydaje się szczególnie silnie dotyczyć dzieci i młodzież. W wybranej lokalizacji głównym powodem ubiegania się o pomoc MOPR przez mieszkańców było ubóstwo powiązane z bezrobociem, spowodowanym niskim poziomem wykształcenia, brakiem kwalifikacji przydatnych na rynku pracy oraz niepełnosprawność, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i właśnie uzależnienia - mimo, że są one często skrywane przez poszczególne rodziny, co nie pozwala na pełną diagnozę rozległości problemu.

Świadczą o tym m.in. dane pozyskane ze sprawozdań rocznych Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie (MOPR) w Piekarach Śląskich. Charakterystyczne dla tego obszaru jest także, większe niż w innych częściach miasta, współwystępowanie w obrębie jednego środowiska kilku problemów społecznych, co przyspiesza jedynie proces degradacji społecznej oraz koncentracja znacznej liczby korzystających z pomocy na stosunkowo niewielkim terytorialnie obszarze. Stare zasoby lokalowe i pogłębiający się proces degradacji tkanki mieszkalnej sprzyja koncentracji osób o podobnych problemach w ramach procesu gettyzacji. Znaczący udział mieszkań stanowią lokale o niskim standardzie oraz lokale socjalne. Zaniedbane przestrzenie, niezagospodarowane podwórka, brudne schody kamienic - to często miejsca „spotkań”, gdzie dochodzi do picia alkoholu lub sięgania po inne środki psychoaktywne. W ten sposób niechlubne wzorce przejmowane są przez dzieci i młodzież od starszych pokoleń i „widoczne są” w przestrzeniach publicznych dzielnicy. Sprzyja to powszechnemu przyzwoleniu - także młodym ludziom - na takie zachowania. Uzależnienie od alkoholu jest najbardziej powszechnym uzależnieniem dotyczącym mieszkańców dzielnicy. Uzależnienie od alkoholu generuje szereg problemów w rodzinach, których dotyczy: tj. bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, problemy w szkole dzieci wychowujących się w tych rodzinach, dziedzicznie negatywnych wzorów dotyczących spędzania wolnego czasu i funkcjonowania w społeczeństwie, przemoc. Dziedziczenie biedy i negatywnych wzorców funkcjonowania jest więc jednym z najważniejszych wyzwań, przed jakimi stoją instytucje publiczne działające w obszarze integracji, pomocy, edukacji itp.

Z danych zawartych w sprawozdaniach MOPR wynika, że w 2019 roku procent osób korzystających z pomocy MOPR z tytułu uzależnienia od alkoholu na terenie Szarleja wynosił 10,46%, w 2020 roku 14%. Na około 78 rodzin objętych w lipcu 2021r. roku wsparciem asystenta rodziny 20 rodzin zamieszkuje część miasta zwaną Szarlej, z czego w 8 rodzinach występuje problem alkoholowy (tj. ok. 40%). W rodzinach objętych pracą socjalną ok. 20% boryka się z problemem alkoholowym. Z danych Punktu Interwencji Kryzysowej (PIK) wynika,

że w 159 prowadzonych procedur „Niebieskie Karty” w 2020 roku na terenie całego miasta - 46 procedur było prowadzonych na obszarze terytorialnym Szarlej - Piekary Centrum, w tym 29 procedur dotyczyło rodzin, w których zdiagnozowano uzależnienia, w większości od alkoholu, co stanowi ok 63 % tych procedur. W 6 rodzinach borykano się z uzależnieniem mieszanym od alkoholu i narkotyków. Jak wskazują dane PIK oraz codzienna praktyka pracowników socjalnych, asystentów rodziny i policji, oprócz problemu alkoholowego w rodzinach pojawiają się też inne uzależnienia od narkotyków, dopalaczy oraz internetu dotyczące młodych ludzi. Biorąc powyższe pod uwagę wskazane jest podjęcie działań innowacyjnych, które wsparłyby prowadzone już działania zmierzające do ograniczenia uzależnień oraz dziedziczenia negatywnych wzorców przez dzieci i młodzież w tym zakresie. Z uwagi na uniwersalność wyzwania, nie tylko w czasie pandemii, pomysł innowatora może być wykorzystany w innych lokalizacjach.

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU:

Działania podejmowane na terenie dzielnicy przez instytucje realizowane są w miarę posiadanych możliwości kadrowych, lokalowych i finansowych. Działa tutaj Punkt Terenowy Pomocy Społecznej udzielający świadczeń materialnych oraz Zespół Pracy Socjalnej (ZPS) MOPR w Piekarach Śląskich, świadczący pracę socjalną. Udzielana pomoc ma charakter indywidualny, w tym związany ze wsparciem osób uzależnionych od alkoholu. W mieście istnieje ograniczona oferta pomocowa dla osób uzależnionych. W ramach kontraktu NFZ działa przychodnia lekarska „Lambda”, w której lekarze psychiatry udzielają wsparcia osobom z problemami ze zdrowiem psychicznym. Działa Grupa AA „QUO – VADIS”, „Klub Abstynenta Piątka”: ukierunkowane na udzielanie wsparcie osobom i rodzinom osób uzależnionych. Nie zaspokajają to jednak potrzeb, tak w zakresie działań terapeutycznych, jak i środowiskowych form wsparcia dla uzależnionych i ich rodzin. W zakresie wsparcia dzieci i młodzieży w ramach MOPR działa „Klub Integracyjny dla Dzieci i Młodzieży” mieszczący się w stosunkowo odległej, dawnej gminie miejskiej Brzeziny - realizujący działania profilaktyczne z zakresu przeciwdziałania uzależnieniom. Część dzieci uczestniczących w zajęciach to także mieszkańcy Szarleja. Nieco bliżej działa Ochronka Parafialna przy parafii NMP i św. Bartłomieja pełniąc podobne funkcje. W działania na rzecz przeciwdziałania uzależnieniom zaangażowany jest również Punkt Interwencji Kryzysowej świadczący pomoc osobom w kryzysie z problemem przemocy na całym obszarze miasta.

Zasoby te i działania nie są jednak wystarczające, odpowiednio skorelowane i nie odpowiadają na wszystkie zdiagnozowane potrzeby tego środowiska. Podejmowane działania w odniesieniu do poszczególnych osób i rodzin nie przekładają się na poprawę funkcjonowania całego środowiska lokalnego, w tym dzieci i młodzieży.

WYZWANIE:

W jaki sposób zapobiegać uzależnieniom dzieci i młodzieży w Piekarach Śląskich - Szarleju tak, aby uzyskały skuteczne wsparcie w prowadzeniu życia wolnego od uzależnień?

WAŻNE INFORMACJE:

Dzielnica nie ma głębszej diagnozy m.in. opartej o dane ze szkół dotyczącej problematyki uzależnienia (najczęstszych rodzajów uzależnień) wśród dzieci i młodzieży zamieszkującej Szarlej. Na spotkania robocze można wykorzystać pomieszczenia siedziby ZPS MOPR mieszczące się w Szarleju. Pracownicy ZPS, Klubu dla Dzieci i Młodzieży, asystenci rodzin oraz inne działy Ośrodka mogą włączyć się w działania związane z realizacją innowacji. Można również korzystać z zasobów Centrum Usług Społecznych, które znajduje się w Szarleju będące w strukturach tutaj, Ośrodka, w którym mają między innymi siedzibę organizacje pozarządowe.

52. Komfort osób niewidomych w komunikacji miejskiej

ZAMAWIAJĄCY: Zarząd Transportu Zbiorowego w Rybniku

OBSZAR PROBLEMU: rewitalizacja miast w wymiarze społecznym

OPIS PROBLEMU:

Rozwój transportu publicznego mocno sprzyja rewitalizacji, społecznemu włączeniu, aktywizacji zawodowej i społecznej, zwłaszcza mieszkańców dzielnic oddalonych od centrum, wymagających rewitalizacji (w Rybniku są to dzielnice położone od kilku do nawet dziesięciu km od śródmieścia). Społeczny wymiar rewitalizacji miast w silnym stopniu kładzie nacisk na włączanie w życie miasta wszystkich tych grup, które można uznać za defaworyzowane. Aby transport publiczny dobrze realizował zadania społeczne związane z rewitalizacją, polegające na włączaniu i aktywizacji osób zagrożonych wykluczeniem, musi być dostosowany do potrzeb konkretnych użytkowników. Szczególną grupą w tym zakresie są osoby niewidome, które napotykać w swoim życiu dodatkowe trudności, wynikające z samego charakteru braku możliwości postrzegania otoczenia zmysłem wzroku. Dla tych osób nieprzyjazny transport publiczny stanowi poważną barierę. Ogranicza, a często wręcz wyklucza możliwość samodzielnego podróżowania, co stanowi barierę przed podejmowaniem zatrudnienia. Często niemożność dotarcia do jakiegoś miejsca jest bezpośrednią przyczyną niepodejmowania pracy przez osobę niewidomą, a nawet całkowitego jej wyeliminowania z życia społecznego. Trzeba pamiętać, że to właśnie osoby niewidome i słabowidzące są w największym stopniu dotknięte problemem dostępności transportu publicznego, ponieważ informacje pozwalające planować podróż podawane są przede wszystkim wizualnie. Wiedzę na temat problemu pozyskaliśmy w ten sposób, że podczas konsultacji jednego z dokumentów planistycznych miasta zgłoszone zostały uwagi w silny sposób akcentujące potrzebę dostosowania transportu publicznego do potrzeb osób niewidomych. O ile pewne standardy dostosowania transportu publicznego do potrzeb osób niewidomych pomału się upowszechniają (np. zapowiedzi głosowe przystanków, zapowiedzi głosowe autobusów podczas wjazdu na przystanek, brajlowskie oznaczenie przycisku stop i inne, o tyle zgłoszone uwagi naświetliły nam zupełnie nowe obszary dostosowania transportu publicznego do potrzeb osób niewidomych -

konkretnie: informację o rozkładzie jazdy prezentowaną w internecie. O problemie wiemy także z pytań kierowanych do nas przez niewidomych pasażerów. Zdarzało się np. że ktoś niewidomy dzwonił do nas w sprawie rozkładu jazdy, pytając, czy dany autobus jeździ też w soboty. Okazało się, że układ graficzny internetowego rozkładu jazdy jest taki, że osoba korzystająca z programu udźwiękowiającego najpierw widzi tekst „dni powszednie, soboty, niedziele”, poniżej wszystkie godziny i nie wie, które godziny dotyczą dni powszednich, które sobót itd. Konieczne jest dokonanie zmian w sposobie prezentacji informacji o rozkładzie jazdy tak, aby programy udźwiękowiające były w stanie podać osobom niewidomym informację w jednoznaczny i zrozumiały sposób.

Transport publiczny pełni istotną rolę miastotwórczą, stąd jednym z wyzwań, jakie są przed nim stawiane, jest powszechna dostępność tej usługi. W sytuacji, w której informacja o rozkładzie jazdy pozostaje niedostępna (nieczytelna) dla osób niewidomych, transport publiczny staje się niedostępny dla tej grupy społecznej. Następuje wykluczenie społeczne i pogłębiają się szerokie problemy. Poprawa dostępności dla osób niewidomych informacji o rozkładzie jazdy w internecie otwiera nowe możliwości samodzielnego poruszania się po mieście, uczestnictwa w życiu miasta, a przede wszystkim -samodzielnego podejmowania aktywności zawodowej.

Korzyści społeczne z realizacji zadania obejmą przede wszystkim osoby niewidome i słabowidzące. Zmniejszenie trudności, jakie osoby te napotykają w codziennym funkcjonowaniu w środowisku miejskim pozwoli im na aktywne włączenie się w procesy miejskie, po prostu w życie miasta. Dzięki temu, że osoby niewidome będą mogły samodzielnie korzystać z internetowego rozkładu jazdy, zwiększy się ich niezależność – nie będą musiały angażować do pomocy osób trzecich.

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU:

Zbyt niski poziom wiedzy sprawił, że problem ten pozostawał dotąd niezauważany. Osoby pracujące w strukturach transportu publicznego - jako osoby widzące- nie były w stanie rozpoznać i zrozumieć problemów, na jakie natrafiają osoby niewidome. Kwestie dostosowania transportu publicznego do potrzeb osób niewidomych były postrzegane przez pryzmat informacji głosowej w autobusach oraz podczas podjeżdżania autobusu. Brakowało natomiast profesjonalnego podejścia do tworzenia informacji o rozkładzie jazdy w internecie. Zasygnalizowane podczas konsultacji jednego z miejskich dokumentów planistycznych problemy osób niewidomych doprowadziły do spotkania roboczego, podczas którego udało się zaznajomić z problemem poprzez osobistą weryfikację tego, w jaki sposób informacja o rozkładzie jazdy jest odczytywana przez programy komputerowe, z których korzystają osoby niewidome. Spotkanie to stało się inspiracją do podjęcia działań na rzecz zapewnienia maksymalnej możliwej dostępności informacji o rozkładzie jazdy dla osób niewidomych.

WYZWANIE:

Jak pomóc osobom niewidomym rozwiązać problem dostępności do rozkładu jazdy transportu publicznego tak, aby osoby te mogły bez dodatkowych utrudnień korzystać z transportu publicznego i tym samym normalnie funkcjonować w przestrzeni miejskiej?

WAŻNE INFORMACJE:

Obecnie rozkład jazdy pozostaje nieczytelny (a tym samym - niedostępny) dla osób niewidomych i słabowidzących. Rozkład powinien być dostępny dla niewidomych i słabowidzących użytkowników komputerów, systemów iOS i Android. Istotną informacją dla potencjalnego innowatora jest informacja dotycząca bazy danych, w ramach których tworzone są plany ruchu autobusowego. Obecnie jest to środowisko MUNICOM, trwa migracja do środowiska BusMan. Bardzo wskazane jest, aby w prace nad innowacją zaangażować osoby niewidome, tak aby na bieżąco testować użyteczność opracowywanej innowacji i osiągnąć najlepszy możliwy efekt.

53. Powrót turystów i mieszkańców na słynącą z kultury ulicę miasta

ZAMAWIAJĄCY: Miasto Racibórz

OBSZAR PROBLEMOWY: rewitalizacja miast w wymiarze społecznym

OPIS PROBLEMU:

Ulica Długa w Raciborzu (obszar Centrum) to historyczny trakt o długości ok. 360 m, w ścisłym centrum miasta, który rozpoczyna swój bieg od rynku, a kończy - stykając się z ul. Gimnazjalną i pl. Wolności. Stanowi jedną z dróg dotarcia do m.in. szkół i atrakcji rekreacyjno-turystycznych, m.in.: Muzeum w Raciborzu, Raciborskiego Domu Kultury, kina Bałtyk oraz Domu Kultury „Strzecha” przy ul. Londzina, miejskiego Ogrodu Jordanowskiego i Biblioteki Miejskiej (obiekt i teren po kompleksowej rewitalizacji).

Obszar Centrum objęty jest Gminnym Programem Rewitalizacji na lata 2014-2020 i stanowi 1,8% powierzchni miasta i jest zamieszkały przez 22,6% ludności Raciborza. Obecnie ul. Długa charakteryzuje się niską atrakcyjnością gospodarczą i społeczną. Zrealizowany w latach 2017-2020 r. gruntowny remont deptaku nie przyniósł oczekiwanego ożywienia gospodarczego i społecznego w tym rejonie. Niewielka ilość osób spędza w przedmiotowym obszarze wolny czas. Przestrzeń charakteryzuje się bardzo słabą funkcjonalnością turystyczną, punkty gastronomiczne i sklepy co rusz upadają i na chwilę pojawiają się nowe, znajdujące się tam lokale użytkowe są w dużej części w rękach prywatnych właścicieli, którzy ustalają stawki czynszowe, a Miasto nie ma bezpośredniego wpływu na ich funkcjonowanie (zasady wynajmu, stawki czynszu, itp.). Rodzi to bariery w ewentualnym przekształceniu przeznaczenia lokali

(np. miejsca nieatrakcyjne do prowadzenia działalności gospodarczej na mieszkania). Ponadto występuje niskie uznanie społeczne atrakcyjności rewitalizowanej przestrzeni, związane m.in. ze słabą rozpoznawalnością walorów terenu wśród mieszkańców Miasta, braku „marketingu ulicy”, a także bariery myślowe i przyjęte paradygmaty działania (szczególnie wśród mieszkańców obszaru rewitalizacji i osób prowadzących tam działalność gospodarczą), związane m.in. z poczuciem braku wpływu na otaczającą rzeczywistość czy z powszechnym oczekiwaniem, aż ktoś inny coś za nich zrobi („nic się nie da zrobić”, „niech oni to zrobią”, „to bez sensu”, „po co to robić”, itp.).

Źródło: Dane własne Urzędu Miasta Racibórz.

DOTYCHCZASOWE SPOSOBY ROZWIĄZYWANIA PROBLEMU:

W latach 2017-2020 przeprowadzony został kompleksowy remont polegający na przebudowie ulicy Długiej od Rynku do Placu Księżnej fiki Piastówny, w ramach której m.in. wyburzono istniejące dotychczas elementy małej architektury, zmieniono układ przestrzenny, wymieniono i wprowadzono nowe elementy małej architektury, zmodernizowano nawierzchnie, dokonano nowych nasadzeń zieleni.

Remont diametralnie poprawił estetykę, wartość funkcjonalno-przestrzenną i bezpieczeństwo ulicy Długiej. Inwestycja o wartości ok. 3 mln zł została współfinansowana ze środków EFRR w ramach RPO WSL 2014-2020 r.

Równolegle, w miarę możliwości technicznych związanych z ograniczeniami remontowymi, Miasto przy współpracy z jednostkami własnymi oraz lokalną społecznością, w tym organizacjami pozarządowymi, podejmowało się współorganizacji inicjatyw związanych z ożywieniem społecznym ulicy Długiej. Zorganizowane zostały m.in.: 3 edycje Festiwalu Raciborskiej Ulicy (FRU), pokazy: taneczne, inscenizacji walk wojów, cyrkowe, plastyczne. Wydarzenia te cieszyły się bardzo dużym zainteresowaniem i frekwencją mieszkańców i turystów. W wydarzenia zaangażowali się również niektórzy przedsiębiorcy prowadzący działalność na ul. Długiej.

U wejścia na ul. Długą od strony Rynku mieści się Miejskie Centrum Informacji prowadzone przez Raciborskie Centrum Kultury. Znajduje się tam również Galeria Miejska „Obok”, w której organizowane są cykliczne wystawy, spotkania z artystami. Również na ulicy Długiej znajduje się siedziba Towarzystwa Miłośników Ziemi Raciborskiej, organizacji pozarządowej, zajmującej się głównie działalnością społeczną i kulturalną — zachowaniem lokalnych tradycji, kultury i historii, szerzeniem wiedzy o raciborszczyźnie. W siedzibie Towarzystwa organizowane są m.in. literackie spotkania autorskie, wystawy, spotkania dyskusyjne, prezentacje historyczne.

WYZWANIE:

W jaki sposób przywrócić społeczną funkcję ulicy Długiej w Raciborzu, aby mieszkańcy i turyści chętnie odwiedzali to miejsce i korzystali z oferowanych tam usług?

WAŻNE INFORMACJE:

W ciągu ulicy Długiej, po obu jej stronach, znajdują się historyczne budynki mieszkalne należące do różnych wspólnot mieszkaniowych.

Obszar ulicy Długiej znajduje się na terenie starego miasta, w ramach średniowiecznego założenia miasta, wpisanego do rejestru zabytków miasta Racibórz decyzją wojewódzkiego konserwatora zabytków pod numerem A/1669/98 z 30 marca 1998 roku.

Szukamy działania, które długotrwale podniosą atrakcyjność ulicy, tak aby podnieść ruch mieszkańców i turystów. Zaproponowana inicjatywa nie powinna dotyczyć jednorazowego wydarzenia.

Projekt „Śląska Przestrzeń Innowacji” realizowany jest przez Fundację Fundusz Współpracy i Centrum Rozwoju Inicjatyw Społecznych CRIS.

Projekt jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej i Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój.